

**ВЛАДИМИР
НАБОКОВ**
ПОП, ДАМА, ВАЛЕ

ФАМА

ВЛАДИМИР НАБОКОВ

ПОП, ДАМА, ВАЛЕ

Превод: Лиляна Минкова

chitanka.info

Франц, младеж от провинциално градче, заминава за Берлин, за да работи в магазина на свой далечен и заможен чичо, който, заедно със съпругата си Марта, го взима под крилото си. Неудовлетворена и отегчаваща се, Марта съсредоточава интереса си върху Франц, който скоро става неин любовник. Връзката разцъфва, задълбочава се, копнежът на двамата един по друг става неудържим и постоянен — и се разгръща в кроежи как да се отърват от съпруга, за да се наслаждават свободно на своята любов и на неговото богатство. Следва низ от изненадващи, ту забавни, ту драматични обрати, все по-осезаема става сянката на смъртта — дали ще я има и дали тя ще е очакваната?

„Поп, дама, вале“ (1928) е вторият роман на Владимир Набоков, издаден на руски под псевдонима Сирин. Английската версия, дело на сина на писателя Дмитрий, датира от 1968-а и е последвана от филмова адаптация с Джина Лолобриджида и Дейвид Нивън в главните роли.

От всичките ми романи „Поп, дама, вале“ е най-ведрият.

Владимир Набоков

Често се изкушаваме да мислим, че ранните произведения на Набоков са просто репетиции за неговите шедьоври. Това е дълбоко погрешно — романът „Поп, дама, вале“ свидетелства за същото майсторство на перото, каквото личи и в по-нататъшните творби.

Джилиън Тиндъл

Пъстротата, мощта и богатството на усещанията у Набоков нямат дори блед съперник в съвременната белетристика. Прочитът на Набоков е стимулиращо изживяване, в което участват и умът, и въображението, и естетиката. Това е най-близкото нещо до чистата чувствена наслада, което прозата може да даде.

Мартин Еймис

I

Огромната черна стрелка на часовника, застинала преди ежеминутния си жест, ей сега ще трепне и от стегнатия ѝ тласък ще се задвижи целият свят: бавно ще се извърне изпълненият с отчаяние, презрение и скука циферблат; стълбовете ще почнат да отминават един след друг, отнасяйки като равнодушни атланти гаровия свод; ще се проточи перонът, отнасяйки неизвестно накъде фасове, билетчета, слънчеви петна, плюнки; без изобщо да върти колела, ще проплува желязна количка; ще мине и книжарска сергия, окичена със съблазнителни корици, — снимки на бисерно-голи хубавици, — и хората, хората, хората на проточилия се перон ще местят крака, но няма да се движат, ще крачат напред, но ще отстъпват назад, — като в мъчителен сън, в който има и неимоверно усилие, и гадене и памучна слабост в прасците и леко главозамайване, — ще отминат, ще се изтекат, вече замирайки, вече почти падайки по гръб...

Повече жени отколкото мъже, — както е винаги сред изпращачите... Сестрата на Франц, толкова бледа в този ранен час и миришеца лошо на празен стомах, с карирана пелерина, каквито сигурно не носят в столицата — и майка му, мъничка, кръгла, цялата в кафяво, като набитичък монах. Ето, запърхаха кърпичките.

Изчезнаха не само те — двете познати усмивки, — потегли не само гарата, със сергията, количката, белия продавач на сливи и кренвирши, — потегли и старото градче сред розоватата мъгла на есенното утро: каменният курфюрст на площада, тъмноягодовата катедрала, проблясващите фирми, цилиндър, риба, медният тас на бръснаря... Сега вече няма спиране. Понесе се! Тържествено отминават къщите, плющят пердетата на отворените прозорци на родната къща, пращят подовете, скърцат стените, сестрата и майката пият на бързото течение сутрешното си кафе, мебелите потреперват от учествяващите се тласъци — все по-бързо, все по-тайнствено отминават къщите, катедралата, площадът, уличките... И въпреки че покрай прозореца на вагона отдавна се разгръщаха поля със златисти кърпки,

Франц още усещаше как отминава градчето, в което беше живял двайсет години.

В дървеното, още прохладно третокласно купе седяха освен Франц: две плюшени старици, дебела жена с кошница яйца на коленете и русокос юноша с жълти къси панталони, як, ъгловат, също като своята сякаш изсечена от жълт камък раница, която той енергично отърси от раменете си и стовари на лавицата. Мястото до вратата, срещу Франц, беше заето от списание с гола късо подстригана хубавица на корицата, а в коридора, до прозореца, с гръб към купето стоеше широкоплещест господин.

Градът замина. Франц се хвана за хълбока, пронизан от мисълта, че му е изчезнал портфейлът, в който има толкова много: кораво билетче и чужда визитна картичка, и неначенат месец човешки живот. Портфейлът си беше на мястото, плътен и топъл. Стариците се размърдаха и заоголваха с шумолене сандвичи. Господинът, застанал в коридора, се обърна, леко се олюля, отстъпи половин крачка, преодоля отново неустойчивостта на пода и влезе в купето.

Едва тогава Франц видя лицето му: носът — мъничък, с кост, обтегната с белезникава кожа, кръгличките, черни ноздри са непристойни и асиметрични, на бузите, на челото — цяла география оттеньци — жълтеникаво, розовато, лъскаво. Господ знае какво се е случило с това лице — каква болест, какъв взрив, каква силна киселина го е обезобразила. Устни почти нямаше, липсата на мигли придаваше на изпъкналите воднисти очи неволна наглост. А господинът беше невероятно издокаран и снажен: копринената вратовръзка с нежни шарки се гмурваше, леко извита, под двуредната жилетка. Ръцете в сиви ръкавици вдигнаха, отвориха списанието със съблазнителна корица.

На Франц му полазиха тръпки между плешките, а в устата си усети нещо страшно: натрапчиво гадна влажност на небцето, отвратително жив дебел пъпчив език. Паметта се превърна в паноптикум и той знаеше, знаеше, че някъде там, в дълбочината, има стая на ужасите. Веднъж куче повърна на прага на месарница; веднъж дете вдигна от тротоара и занадува с устни нещо жълто и прозрачно, което приличаше на биберон, веднъж настинал старец не се сдържа в трамвая и силно се подмокри... Всички тези образи, които Франц сега не си спомни ясно, но които винаги се бяха тълпили на заден план,

приветствайки с истерична конвулсия всяко ново, сродно впечатление. След такива ужаси през тези още неотдавнашни дни, отпуснатият, дългнест, презрял ученик изтърваваше чантата, хвърляше се по очи на кушетката и дълго и мъчително му се повдигаше. Повдигаше му се и на последния изпит — защото съседът му по чин се беше замислил и гризеше и без туй изгризаните си, останали без живец нокти. Франц напусна училището с облекчение, предполагайки, че се е освободил завинаги от неговия възмръсен, пъпчив живот.

Господинът разглеждаше списанието и съчетанието между лицето му със снимката на корицата беше чудовищно. Румената търговка седеше до страшилището и го докосваше със сънено рамо; раницата на юношата лежеше до неговия черен, хлъзгав, пъстър от етикети куфар, а най-важното — стариците, въпреки гадното съседство, дъвчеха сандвичи, смучеха мъхести резенчета портокал, загръщаха корите в хартийки и деликатно ги хвърляха под пейката... Франц стискаше челюсти, сдържайки смътно желание да повърне. А когато господинът остави списанието и почна и той, без да сваля ръкавиците, да яде хлебче със сирене, гледайки го предизвикателно, Франц не издържа. Бързо стана, отметна побеляло лице, разклати, смъкна отгоре куфара си, сложи палтото и шапката, удари несръчно куфара във вратата и излезе в коридора.

Веднага му олекна, но световъртежът не мина. Край прозореца прелиташе букова гора, мержелееха се лилави, изпъстрени от слънце стволоче. Той тръгна неуверено по коридора, като се вглеждаше в купетата. Само в едно имаше свободно място; но пък там седеше сърдита жена с две бледи, черноръки, изнервени деца; вдигнали рамене в очакване на неизбежния удар по врата, те се плъзгаха бавничко от пейката, за да си поиграят с мръсните хартийки на пода до краката на пътниците. Франц стигна до края на вагона и там спря, поразен от небивала мисъл. Мисълта беше толкова хубава, толкова дръзновена, че чак сърцето му спря, а на челото му изби пот. „Не, не бива...“ — каза тихо Франц, макар вече да знаеше, че няма да устои на съблазънта. После провери с два пръста възела на вратовръзката и мина, с чудна тръпка под лъжичката, по олюляващата се съединяваща площадка в следващия вагон.

Беше вагон втора класа, а втора класа беше за Франц нещо непозволено привлекателно, малко греховно и дори май с привкус на

пикантно разточителство, — като чашка гъсто бяло кюрасо, като триминутно пътуване с такси, като онзи огромен, приличен на жълт череп грейпфрут, който беше купил веднъж на път за училище. За първа класа не можеше и да мечтае: кадифени покои, където седят дипломати с пътнически каскети и почти неземни актриси!... Но втори... втори... ако събере смелост... Покойният му баща (нотариус и филателист) е пътувал, казваха — отдавна, преди войната, — във втора класа. И все пак Франц не се решаваше — замираще в началото на прехода, до табелката за вагонния инвентар, — а зад прозореца вече не се мяркаше решетеста гора, а благородно плуваха просторни поля, в далечината, успоредно на платното, течеше път, по който офейкваше лилипутски автомобил.

Спаси го от затруднението кондукторът, който тъкмо правеше обиколка. Франц докупи към билета си право на по-висока класа. С гръмък мрак изкънтя кратък тунел. Пак е светло и кондуктора вече го няма.

В купето, в което Франц влезе с безмълвен, нисък поклон, седяха само двама: прекрасна дама с големи очи и възрастен господин с подстригани жълти мустаци. Франц си свали палтото и предпазливо седна. Седалката беше толкова мека, така уютно стърчеше до слепоочието полукръглата преграда, отделяща местата едно от друго, толкова изящни бяха снимките по стените: някаква катедрала, някакъв водопад... Той протегна бавно крака, полека извади от джоба си вестника, но не можеше да чете; вцепени се в блаженство с разтворения вестник пред себе си. Спътниците му бяха очарователни. Дамата — с черен костюм, черна шапчица с малка брилянтна ластовичка, лицето сериозно, доста студени очи, лека сянка над устните и кадифенобяла шия с безкрайно нежни напречни браздички на гърлото. Господинът, навярно чужденец, защото носеше мека яка и изобщо... Но Франц грешеше.

— Жаден съм — каза проточено господинът. — Жалко, че нямаме плодове...

— Ти си си виновен — отговори недоволно дамата и след малко добави:

— Още не мога да забравя. Беше толкова глупаво... Драйвер вдигна леко очи нагоре и нищо не възрази.

— Сам си си виновен, че ти се наложи да се криеш... — каза тя и машинално си оправи полата, забелязала, че появилият се в ъгъла пътник — младеж с очила гледа голата коприна на краката ѝ. После сви рамо.

— Няма значение — каза тихо, — няма смисъл да го обсъждаме.

Драйер знаеше, че с мълчанието си безкрайно ядосва жена си. В очите му блестеше момчешки предизвикателен пламък, меките гънки край устните му се движеха — защото местеше в устата си ментов бонбон, — едната вежда, жълта, копринена, беше вдигната по-високо от другата. Историята, която толкова беше разсърдила жена му, беше всъщност нищо и никаква. Август и половината септември те бяха прекарвали в Тирол и сега, на връщане, когато спряха за няколко дни по работа в древно градче, той се отби при братовчедка си Лина, с която беше дружил на младини, преди двайсетина години. Жена му категорично отказа да отиде. Лина, закръглена дама с брадавица като бурен на бузата, все така бърлива и гостоприемна, реши, че „годините, са положили, разбира се, отпечатъка си, но е могло да е и по-зле“, почерпи го с чудесно кафе, разказа за децата си, съжали, че не са си вкъщи, разпита го за жена му, която не познаваше, за работата му, за която беше чувала; после взе да се съветва. В стаята беше горещо, около вехтия абажур със сиви като мръсен лед стъкълца кръжаха мухи и кацаха все на същото място, а това, кой знае защо, го размиваше; с комична радушност протягаха кадифени ръце старите кресла, на едно от които дремеше зло остаряло кученце. На очаквателната въпросителна въздишка на събеседничката той изведнъж каза, като се разсмя и оживи: „Ами добре, нека дойде при мен, аз ще го уредя...“ Тъкмо това жена му не можеше да му прости. Тя го наричаше: „Да наводняваш бизнеса с бедни роднини“ — но какво наводнение можеше да предизвика всъщност един, само един беден роднина? Като знаеше, че Лина ще покани жена му, а жена му за нищо на света няма да отиде, той излъга, каза на Лина, че заминава същата вечер. А после, след седмица, на гарата, когато вече бяха седнали във вагона, изведнъж видя през прозореца Лина. Привлечена кой знае от какво на перона. Жена му не искаше за нищо на света тя да ги забележи и въпреки че много му хареса мисълта да купи за из път кошничка сливи, той не се подаде от прозореца с леко „ехей“ и не се протегна към младия продавач с бяла куртка.

Удобно облечен, съвсем здрав, с мъгла от леки мисли в главата, с ментов ветрец в устата, Драйер седеше, скръстил ръце, и гънките на мекия плат на свивките някак отговаряха на меките гънки по бузите му, на очертанието на подстриганите мустаци и на ветрилцата бръчки край очите. Той гледаше, леко издул шия, леко изпод вежди, с дяволчета в очите; гледаше зеления пейзаж, жестикулиращ отвъд прозореца, и прекрасния профил на Марта, обточен със смешна слънчева ивичка, евтиния куфар на младежа с очила, който четеше вестник в ъгъла до вратата. Този пътник той обиколи, опипа, погъделичка с дълъг, но лек, с нищо незадължаващ поглед, отбеляза зелената шарка на вратовръзчицата му, струваща, разбира се, деветдесет и пет пфенига, високата яка, а също и маншетите и жабото на ризата — риза, съществуваща впрочем само като идея, защото, ако се съди по особената предателска лъскавина, това бяха колосани доспехи с доста ниско качество, но високо ценени от пестеливия провинциалист, който ги надява връз грубата, домашно ушита риза. Костюмът на младежа накара Драйер нежно да затъгува, като си помисли, че кройката на саката е трогателна със своята недълготрайност и че този син костюм на тесни бели райета е изчезнал още преди пет сезона от столичните магазини.

В стъклата на очилата се родиха изведнъж две разтревожени очи и Драйер се извърна, преглъщайки с леко примляскване слюнка. Марта рече:

— Изобщо става някаква бъркотия.

Съпругът въздъхна и нищо не каза. Тя искаше да добави нещо, но усети, че младежът с очила се заслуша и вместо да продължи с думи, се облегна с рязко движение на масичката, опънала с юмрук бузата си. Поседя така, докато мяркането на гората през прозореца не стана тягостно, после с досада, със скука, бавно изправи тяло, отметна се, притвори очи. Слънцето проникваше през клепачите като непрекъснатата, мътна аленост, по която изведнъж хукнаха една след друга светли ивици — призрачният негатив на движещата се гора — а в тази червенина, в това мяркане се намеси, кой знае как, като се обръщаше бавно и отблизо към нея, непоносимо веселото лице на мъжа ѝ; тя трепна и отвори очи. Но мъжът ѝ седеше сравнително далеч и четеше книга с кожена подвързия. Четеше внимателно, с удоволствие. Извън осветената от слънцето страница сега за него не

съществувахе нищо. Той обърна страницата и целият свят, очаквал жадно, като игриво куче, този миг, се хвърли със светъл скок към него — но Драйер мило го отхвърли и отново потъна в книгата.

Същото весело сияние беше за Марта просто задух в купето. Във влак трябва да е задушно; така е прието и затова е добре. Животът трябва да върви по план, праволинейно и строго, без разни оригинални завойчета. Изящната книга е хубава на масата в гостната или на полицата. В купето, в отпор на скуката, може да се чете някакво глупаво списание. Но така да вкушаш и отпиваш... изглежда, от преводна новела в скъпа подвързия. Човек, който нарича себе си търговец, не трябва, не бива, не смее да постъпва така. Впрочем възможно е да го прави нарочно, за да я ядоса. Още една показна приумица. Е, нищо, дръж се чудато. Хубаво щеше да е да му дръпне сега тази книга и да я заключи в куфара...

В този миг слънчевата светлина сякаш откри лицето ѝ, обми гладките бузи, придаде изкуствена топлота на неподвижните ѝ очи с големи, сякаш гъвкави зеници в сиво сияние, с прелестните им тъмни, леко надиплени клепачи, които примигваха рядко, сякаш тя все се боеше да не изгуби от поглед важна цел. Почти не беше гримирана; само в най-тъмните бръчици на топлите, едри устни съхнаше оранжевочервен пращец.

И Франц, който дотогава се криеше зад вестника в някакво блажено и тревожно небитие и живееше сякаш извън себе си, в случайните движения и случайните думи на своите спътници почна бавно да расте, да се сгъстява, да се утвърждава, измъкна се иззад вестника и погледна дамата с широко отворени очи, почти дръзко.

А нали само преди малко мислите му, винаги склонни към съчетания, присъщи за блънуване, се бяха събрали в един от онези мнимо стройни образи, които имат значение само в самия сън, но са безсмислени в спомена за него. Преминаването от трета класа, където тихо тържествувахе чудовището, тук, в слънчевото купе, беше за него сякаш преминаване от гаден ад, през чистилището на площадките и коридорите, в истински рай. Старчето кондуктор, което одева му продупчи билет и веднага изчезна, му се струваше нищо и пълновластно като апостол Петър. Някаква безвкусно-благочестива картина, която го беше уплашила като дете, пак странно оживя. Той превърна кондукторското изщракване в звука на ключ за ключалката на

рая. Така в мистерия, по разделената на три дълга сцена восьмичният актьор преминава от ноктите на дявола в ликуващия едем. Франц отблъсна натрапчивото и донякъде ужасно блънуване, жадно затърси човешки, ежедневни отлики, за да разруши магията.

Тъкмо Марта му помогна: поглеждайки изкосо към прозореца, тя се прозя, напрегнатият ѝ език трепна в червения полумрак на устата, зъбите блеснаха. После тя запримига, пропъждайки с удари на миглите гъделичкаща сълза. И Франц усети желание да се прозее. В мига, в който той, като не можа да се справи със силата, раздираща небцето, отвори конвулсивно уста, Марта го погледна и разбра по прозявката му, че той току-що я е гледал. И тутакси се разсея болезненото блаженство, което Франц усещаше доскоро, докато гледаше профила ѝ на мадона. Той се нацупи под равнодушния ѝ лъч и когато тя се извърна, мислено съобрази, сякаш изтрака с пръст по невидимо сметало, колко дни от живота си би дал, за да обладае тази жена.

Вратата изпраця рязко и развълнуваният келнер, сякаш предупреждавайки за пожар, се подаде, изрева и хукна нататък да оглася своята вест.

Тайно Марта беше против тези мошенически, летящи обеда, за които те скубят тройно, въпреки че ти дават боклук и това почти физическо усещане за излишен разход, примесено с чувството, че някой те мами, а като те мами, печели, беше в нея толкова силно, че да не ѝ прималяваше от глад, нямаше да стъпи във вагон-ресторанта. Тя завидя сърдито и смътно на очилатия младеж, който при напомнянето за обед бръкна в джоба на окаченото до него палто и измъкна сандвич. А тя стана и хвана чантата си под мишница. Драйер намери лилавата лентичка в книгата, отбеляза страницата и след като изчака една-две секунди, сякаш не можеше да премине веднага от един свят в друг, се тупна лекичко по коленете и стана. Веднага изпълни цялото купе: беше от онези хора, които въпреки средния си ръст и умерена пълнота правят впечатление на тромави. Франц присви крака. Марта и след нея мъжът ѝ минаха покрай него, излязоха.

Франц остана със сивия сандвич в опустялото купе. Дъвчеше и гледаше през прозореца. По диагонала на прозореца се вдигаше зелен откос, той запълни прозореца догоре, а после, с железен акорд, отгоре изкънтя мост и зеленият скат в миг изчезна, откри се просторна гледка,

ливади, върби край поток, възлилави лехи зеле. Франц преглътна последното парче, поразмърда се, притвори очи.

Столицата... В самото име на тази още непозната столица — във възтежкия грохот на първата сричка и в лекия звън на втората имаше за него нещо вълнуващо. Експресът сякаш вече го носеше стремително по знаменития булевард с исполински древни липи, под които кипи пъстра тълпа. Експресът профуча покрай тези липи, пищно израснали от името на булеварда, и влетя под огромна арка със седефени пайети. Следваше увлекателната мъгла, в която се въртеше отворена картичка — прозирна кула в разлети светлини на черен фон. Тя изчезна и ето че в сияещ магазин, сред позлатени манекени, имитиращи човешки торсове, сред чисти огледала и стъклени щандове Франц се разхождаше с полуфрак, раиран панталон, бели гети и с плавно движение на ръката насочваше купувачите към необходимите им отдели. Това беше вече не съвсем съзнателна игра на мисълта, но още не сън; и в мига, в който сънят се канеше да го покоси, Франц отново се овладя, насочи мислите си по собствена воля, разголи раменете на дамата, седяла току-що до прозореца, прецени — той развълнуван ли е? — а после запази голите рамене, но смени главата, сложи лицето на онази седемнайсетгодишна прислужница, която се изпари със сребърната супена лъжица преди той да успее да ѝ се обясни в любов; но и тази глава отхвърли и вместо нея нагласи лицето на една от онези нахакани столични красавици, които се срещат най-вече по рекламите за ликьори и цигари; и едва тогава образът оживя: гологръдата дама вдигна към алени устни чашка, олюлявайки ажурен крак, от който се изхлузваше червена обувчица без пета. Обувчицата падна, Франц се наведе да я вземе, олюля се и меко се гмурна в тъмна дрямка. Спеше с отворена уста и на бледото му лице имаше три дупки: две блестящи, — стъклата на очилата и една черна — устата. Драйер го отбеляза, когато след час се върна с жена си от вагон-ресторанта. Те пристъпиха мълчаливо през протегнатия мъртъв крак. Марта сложи чантата си на подвижната масичка под прозореца и никелираното око на чантата веднага оживя, ситно затрептя със зелен блясък. Драйер запали пура.

Обедът се оказа не лош и сега Марта не съжеляваше, че е отишла. Цветът на лицето ѝ се беше някак стоплил, прекрасните очи бяха влажни, прясно начервените устни блестяха; тя се усмихна, леко оголвайки резци и тази доволна, скъпоценна усмивка се задържа на

лицето ѝ няколко мига. Драйер гледаше, леко присвил очи, жена си, наслаждаваше се на нейната усмивка като на неочакван подарък — но за нищо на света не би го показал. Когато усмивката изчезна, той се обърна като задоволен зяпач, след като уличният търговец е вдигнал и върнал на количката случайно разпилените портокали.

Франц изведнъж прибра крак, но не се събуди. Влакът започна рязко да спира. Проплуваха червеникави стени, огромна тръба, сякаш облицована с мозайка, товарни вагони на страничен коловоз; а после в далечината се стъмни; гара.

— Аз, душице, ще ида да се поразходя, — каза Драйер, който обичаше да пуши на чист въздух.

Останала сама, Марта се облегна в ъгъла, погледна с прозявка мъртвеца с очила, помисли равнодушно, че той ей сега ще се изхлузи на пода. Драйер се разхождаше по перона, той побарабани мимоходом с пръсти по прозореца, но жена му повече не се усмихна — той изпафка дим и продължи нататък. Вървеше с бавна, леко подскачаща походка, сложил ръце на гърба и издал напред пурата. Каза си между другото, че щеше да е хубаво да се разхожда така под сводовете на непозната гара някъде на път за Андалусия, Багдад, Нижни Новгород... Могат още днес да потеглят: земното кълбо е огромно и кръгло — пари имат достатъчно за пет, ако не и повече пълни обиколки. Впрочем Марта за нищо на света няма да тръгне. Изключено е да ѝ кажеш: да заминем, работата ще почака. Дали да купи вестник; и борсата е май нещо любопитно. Трябва да разбере прелетял ли е онзи храбрец океана? Америка, Мексико, Палм Бийч. Ето, Вили Грюн е бил там, викаше ги да заминат с него. Не, нея не можеш я придума... Но къде е, всъщност, вестникарската сергия... Този велосипед с увити педали се вижда сега толкова ясно, но ще го забравя завинаги, ще забравя, че съм го гледал, всичко ще забравя... Ето, багажният вагон потегли, заплува. О! Та това е моят влак... И все пак трябва да купя...

Драйер се втурна със ситен тръс към сергията, избра на длан монета, втурна се обратно, пъхайки вестника в джоба. Скочи не много сполучливо върху минаващото край него стъпало и не можа да отвори веднага вратата. Като се подсмивваше и дишаше дълбоко, мина през един вагон, втори, трети. В предпоследния коридор учтиво се отдръпна, за да му направи път, дълъг господин. Драйер го погледна мимоходом и видя лице на възрастен човек с носле на кърмаче.

„Интересно — помисли си Драйер, — много интересно.“ В следващия вагон намери своето купе, пристъпи пак през мъртвия крак и тихичко седна. Марта като че ли спеше. Той разтвори вестника и изведнъж забеляза, че Марта го гледа втренчено.

— Луд идиот — каза тя и веднага пак затвори очи. Драйер ѝ закима дружелюбно и се гмурна във вестника.

Първата част от пътя, — първата глава от пътешествието — винаги е подробна и бавна. Средните часове са сънливи, последните — бързи. И ето, Франц се събуди, подъвка с устни. Спътниците му спяха. Светлината в прозореца беше избледняла, сякаш някъде бяха угасили една-две лампички. Той погледна китката си, часовника си с предпазна мрежа. Беше спал много дълго. Краката му бяха натежали, в устата си усещаше ужасно гаден вкус. Избърса грижливо стъклата на очилата и се измъкна в коридора.

Оттам насетне времето потече бързо. Час по-късно оживя и двойката Драйер, келнерът им донесе кафе в дебели чаши, кафето беше лошо. Някъде угаснаха още две-три лампички. После в здрача зад прозореца тихичко запраща дъжд, по стъклото се търкаляха струйки, спираха неуверено и пак се стичаха бързо надолу. Отвъд прозорците на коридора под черен като катран облак тлееше тесен, жълт залез. След още малко електрическа светлина озари купето и Марта дълго се наблюдава в огледалце, обелвайки зъби, повдигайки горна устна.

Драйер, още целият изпълнен от приятната топлина на дрямката, погледна потъмнелия прозорец, струйките, които се стичаха неравно по стъклото, помисли си, че утре е неделя, че сутринта ще отиде да играе тенис (за който се беше захванал наскоро с горещото усърдие на възрастен човек) и че ще е лошо, ако дъждът му попречи. Попита се дали е напреднал, напрегна несъзнателно дясно рамо и веднага си спомни поддържания, залят от слънце корт в тиролското градче, и прочутия, баснословно добрия играч, който дойде на състезанието с бяло палто и половин дузина ракети под мишница, а после бавно, с професионална плавност свали и палтото, и копринения шал, и пъстрия пуловер, — голата му до лакътя ръка проблесна и той сервира звучно и с някаква нечовешка точност първата, пробна топка.

— Есен е, вали — каза Марта и затвори рязко чантата.

— Съвсем слабо — тихо я поправи Драйер.

Влакът, сякаш вече в притегателното поле на столицата, препускаше невероятно бързо. Стъклата съвсем потъмняха, в тях незабележимо се появиха отражения, отблясъци. Прелетя огнената ивица на насрещен влак и навеки се преряза. Франц се върна в купето и изведнъж конвулсивно се хвана за хълбока. След още час в смътния мрак се появиха далечни сипеи светлина, диамантени пожари.

След малко Драйер стана; с хладно вълнение в гърдите стана и Франц. Драйер почна да смъква куфарите (той много обичаше да ги подава на носача през прозореца); Франц се вдигна на пръсти и също засваля куфара си. Двата меко сблъскаха гърбове и Драйер се разсмя. Развълнуван и забързан, Франц заоблича палтото, но не можа да улучи веднага ръкава, нахлупи зелената си шапка и излезе в коридора.

В тъмното огньовете станаха повече и изведнъж, сякаш точно под краката, се откри улица с осветен трамвай и пак изчезна зад мяркащи се стени, които някой бързо размесваше.

— Да можеше по-скоро! — замоли се Франц. — Това е непоносимо...

Провидя се малка гара, перон под черен навес и пак стана тъмно, сякаш наблизко изобщо нямаше столица. Най-сетне се разля жълтеникава светлина и озари хиляда релси, редици мокри спящи вагони — и бавно, уверено, плавно, огромната желязна кухня на гарата всмука изведнъж натежалия влак.

Франц се измъкна на перона, в димната влага. Докато минаваше край напуснатия вагон, видя светломустакатия си спътник, той беше свалил прозореца и викаше носач. За миг съжали, че се разделя завинаги с прелестната дама с големи очи. Заедно с припряната тълпа тръгна бързо по дългия перон, подаде с трепереща ръка билета си на контролора и след като мина покрай безбройните каси, реклами, разписания, ниски поставки за багаж, се озова на свобода.

II

Смътна златиста светлина, лека хотелска пухена завивка... Отново събуждане, но, може би, още не окончателно? Случва се: опомниш се и видиш, да речем, че уж седиш в красиво купе втора класа, заедно с непозната изискана двойка — но това е всъщност мнимо събуждане, само следващ пласт на съня, сякаш се издигаш от пласт в пласт и все не можеш да стигнеш повърхността, да изплуваш в действителността. Но очарованата мисъл приема новия пласт сън за свободна действителност: вярваш в нея и прекосяваш, затаил дъх, някакъв площад пред гарата и почти нищо не виждаш, защото нощната тъма се разлива от дъжда и искаш по-скоро да се озовеш в призрачния хотел насреща, за да се измиеш, да смениш ръкавелите и чак тогава да тръгнеш да скиташ из някакви огнени улици. Но нещо се случва, дреболия, нелеп казус — и действителността губи изведнъж вкуса на действителност; мисълта се е подлъгала, ти още спиш; несвързаната дрямка заглушава съзнанието; и изведнъж пак прояснение: смътна златиста светлина и стаята в хотела, който се казва „Видео“ — написал ти го е на листче познат търговец, който е бил в столицата. И все пак, кой знае, действителност ли е това? Окончателна действителност или само нов измамен пласт?

Още легнал по гръб, Франц се взря с късогледни, мъчително присвити очи в опушения таван, после встрани — в сияещата мъгла на прозореца. А за да се освободи от тази златиста смътност, още тъй напомняща сън, той се пресегна към нощната масичка и напипа очилата.

И едва когато ги докосна, по-точно не тях, а хартията, в която бяха увити, Франц си спомни онази дреболия, онзи нелеп казус... Вчера, когато влезе в стаята, огледа се и отвори прозореца, през който видя вместо въображаемите светлини само тъмен двор и тъмно шумящо дърво, той дръпна мръсната, притискаща шията яка и почна бързо да си мие лицето. Сложи очилата до легена, върху дъската на умивалника, откъм края. Като се изми, вдигна легена, за да го излее в

кофата, и бутна очилата на пода. И в същия миг стъпи непохватно встрани, хванал пред себе си тежкия, бушуващ леген, а под тока му зловещо изпраща.

Като възстанови всичко това в ума си, Франц се намръщи. Няма как, трябва да даде очилата на поправка; стъкло, и то пукнато, беше останало само в едната окръжност. Мислено той вече беше излязъл и скиташе, търсейки необходимия му магазин. Първо — магазинът, а после важното, страшничко посещение. И като се сети как майка му настояваше той да направи това посещение още първата заран след пристигането си („... ще е тъкмо ден, когато можеш да свариш зает човек“), Франц си спомни, че днес е неделя.

Той изцъка с език и замря. Обзе го паника: без очила е като сляп, а трябва да поеме на толкова опасен път, през непознат град. Представи си хищните призраци на автомобилите, които вчера, громолейки на място, се бяха струпали край гарата, докато той, още зрящ, но сред мъглата на влажната нощ, прекосяваше площада към хотела. Легна си, без да се поразходи, без да се запознае със столицата тъкмо в часовете на нощното й сияещо роене.

Но да остане целия ден в стаята, сред смътни враждебни предмети, очаквайки безделно понеделника, когато най-сетне ще отвори някой магазин с фирма — огромно синьо пенсне — беше немислимо. Франц отметна пухената завивка и внимателно изшляпа бос до прозореца. Денят беше небесносин, нежен, чудесно слънчев; отляво прииждаше кадифена сянка и беше невъзможно да се разбере къде свършва сянката и къде почват разлято-оранжевите листа на изпълващото двора дърво. И беше тихо-тихо, сякаш в хубав есенен ден в затънтено село.

Сега му се струваше, че в стаята е задушно и шумно: раздразнено бучене на човешки мисли, громолене на отместван стол, под който отдавна се крие от късогледите очи необходимата обувка, блисък на вода, звън на дребни монети, глупаво изпаднали от джоба на гъвкавата жилетка; тежкото, неохотно шумолене на куфара, който се плъзва по пода до далечния ъгъл, където вече няма да има опасност пак да се спъне в него — и му се струваше, че в стаята е толкова шумно тъкмо в сравнение с онази слънчева, поразителна тишина, пазена като скъпо вино, в студената дълбочина на двора.

Най-сетне Франц преодоля всички мъгли, откри си шапката, дръпна се от огледалото, в което за малко да влезе, и тръгна към вратата. Само лицето му тъй си и остана необлечено. Слезе внимателно долу, показа на портиера адреса на безценната визитна картичка и човекът му обясни кой автобус да вземе и къде да го чака.

Той излезе на улицата и веднага се гмурна в струящото сияние. Очертания нямаше; като свалена от закачалка лека женска рокля градът сияеше, преливаше, падаше на изящни гънки, но не се крепеше на нищо, а увисваше, отслабнал, сякаш безплътен в синия септемврийски въздух. Зад ослепителната пустиня на площада, по който наредко с нов, столичен вик, профучаваше автомобил, замираха розовеникави грамади и изведнъж слънчево зайче, проблясък от стъкло, мъчително се връзваше в зеницата.

Франц стигна до ъгъла, намери, присвил очи, червения знак на спирката, неясен и колеблив като стълб на къпалия, когато се гмуркаш под пилоните, и веднага като тежък жълт мираж се приближи автобусът. Франц настъпи нечий мигновено разтопил се крак, хвана се за дръжката и глас — очевидно на кондуктора — му изрева в ухото: „горе!“ За пръв път му се налагаше да се катери по такава извита стълбичка — в родното му градче имаше само трамвай, — а когато автобусът рязко потегли, той за малко не загуби равновесие, видя за миг асфалта, надигнал се като сребриста стена, задържа се за нечие рамо и следвайки силата на някакъв неумолим завой — при който му се стори, че автобусът целият се наведе, — излетя през последните стъпала и се намери горе. Седна, както се беше залетял, на пейката и с безпомощно негодувание се заозърта. Плуваше високо-високо над града. Долу, по улицата, като медузи се плъзгаха хора, сред внезапно замрялата автомобилна пача — после всичко това отново се задвижваше и смътносините къщи от едната страна, слънчево-неясните — откъм другата се носеха покрай тях като облаци и преминаваха незабелязано в нежното небе. Такава се представи на Франц столицата — призрачно обаяна, размита, сякаш без кости, тя не приличаше ни най-малко на грубата му провинциална мечта.

Чистият въздух свиреше в ушите, с райски гласове разговаряха клаксони, внезапно лъхна на гнили листа... един смътен клон за малко да закачи Франц. След малко той попита кондуктора къде да слезе; оказа се, че има още време. Той взе да брой спирките, за да не пита пак

— и мъчително се стараеше да различи улиците, по които минаваше. Бързината, лекотата, миризмата на есен, главозамайващата огледалност на плуващото покрай него — всичко се сливаше в чувство за безплътност, толкова необичайно, че Франц нарочно изпъваше шия, за да усеща коравата главичка на копчето, което му се струваше единствено доказателство за неговото съществуване.

Най-сетне пристигна; изпъля, замрял, по стълбичката надолу и стъпи на тротоара. В отплуващите небеса някой — може би незабелязан съсед — му извика: „Надясно! Първата пряка вдясно...“ Франц трепна и като стигна до ъгъла, зави. Тишина и безлюдие, и слънчева колебливост... Той се губеше, разтапяше се в тази смътност и най-важното, все не можеше да намери номерата на къщите. Изпоти се и отмаля. Най-сетне, като зърна мъгляв минувач, отиде при него и попита къде е номер пет. Минувачът стоеше съвсем наблизко и сянката от листата падаше толкова странно върху лицето му и всичко беше толкова смътно, та на Франц изведнъж му се стори, че човекът е същият, от когото беше бягал вчера. Почти със сигурност можеше да се каже, че беше само петниста светлина, прищявка на сенките — но на Франц му стана толкова зле, че предпочете да извърне очи. „Право срещу вас — където е оградата“ — каза бодро човекът и си продължи по пътя.

Франц мина на отсрещната страна на улицата, намери вратичката, напипа копчето на звънеца и го натисна. Вратичката издаде странен бръмчащ звук. Франц почака малко и пак позвъни. Вратичката отново забръмча. Никой не дойде да отвори. Зад вратичката се простираше зеленикавата мъгла на градината и в нея плуваше къщата, като неясно отражение във вода. Франц се опита да отвори сам вратичката, но тя се заинати. Хапейки устни, той позвъни отново и дълго държа пръст на копчето. Еднообразно бръмчене. Съобразил изведнъж каква е работата, той опря, докато звънеше, хълбок във вратичката и тя толкова сърдито зейна, че той едва не падна. Някой му извика: „Кого търсите?“ Той се обърна към гласа и видя жена със светла рокля, застанала пред него на чакълестата пътечка, водеща към къщата.

— Още не е се прибрал — изрече бавно гласът, след като Франц отговори.

Той присви очи, видя бяло лице, тъмна гладка коса.

— За мен е много важно — каза Франц. — Аз току-що пристигнах... Негов роднина съм... — Той, който знае защо, измъкна портфейла и взе да се рови в него, да търси прословутата визитка. Дамата го гледаше внимателно, мъчеше се да разбере къде вече го е виждала. Той имаше прозрачни от слънцето уши и невинно чело със ситни капчици пот до самите корени на косите. Внезапен спомен сложи като фокусник на това наведено чело очила и веднага пак ги свали. Дамата се усмихна. В същото време и Франц намери визитката и вдигна глава.

— Ето — каза той, — беше ми заръчано да дойда тук. Мислех, че понеже днес е неделя... — Тя погледна визитката и пак се усмихна:

— Мъжът ми отиде на тенис. Ще си дойде за обед, но нали вече сме се срещали...

— Прощавайте? — Франц напрегна зрение. По-късно, когато си спомняше тази среща, маранята в градината, пращящия чакъл, слънчевопъстрата рокля, често недоумяваше — как може да не я познае веднага? Вярно, беше отчайващо късоглед, вярно, не беше я виждал без шапка и навярно не беше очаквал да има такава глава — с път в средата и кок отзад (впрочем единственото, в което Марта не следваше модата), — и все пак не беше толкова просто да се обясни как е могъл дълго-дълго да стои като глупак пред нея и да не разбира какво иска да му каже. По-късно му се струваше, че онази сутрин се е озовал в смътен и неповторим свят, съществувал само за един кратък неделен ден, свят, в който всичко беше нежно и безтегловно, лъчисто и неустойчиво. В този сън можеше да се случи всичко: та се оказваше, че онази сутрин, в хотелското легло, Франц не се беше събудил истински, а само беше преминал в нов пласт сън. В безплътното сияние на неговото късогледство Марта изобщо не приличаше на вчерашната дама, която се прозяваше като тигрица. Но приликата с мадона в лицето ѝ, която вчера бе доловил в полудрямка и пак беше загубил — сега се прояви напълно, сякаш беше нейна същност, нейна душа, която сега разцъфтя пред него без примес, без обвивка. Не би могъл със сигурност да каже харесва ли му тази мъглява дама: късогледството е целомъдрено. Но освен всичко друго тя се оказа съпруга на човека, от когото зависеше цялата му по-нататъшна съдба; съпруга на човека, от когото му беше казано да изстиска всичко възможно — и затова тя се оказваше някъде по-високо, по-отдалечена, по-недостъпна, въпреки че

се познаваше с нея. Следвайки Марта по пътеката към къщата, той размахваше леко ръце и измъчван от желание час по-скоро да я предразположи към себе си, говореше припряно за това колко неочаквано, забележително, небивало и много, много приятно е възникналото съвпадение.

Встрани от стълбището на моравата имаше огромен платнен чадър, а под него — масичка и няколко плетени кресла. Марта седна. Усмивнат и присвил очи, Франц седна до нея. Тя реши, че напълно го е смаяла с малката, но много скъпа градина, в която имаше и праскова, и плачеща върба, и сребристи елхички и някаква ябълка, и магнолия, и вече увит в рогозка банан... Че за Франц градината е само зеленикава мараня, просто не ѝ мина през ума, макар да забеляза, че е безпомощно късоглед. Приятно ѝ беше да го приема толкова изтънчено в градината, приятно бе да го поразява с невиджано богатство, но особено приятно ще е да му показва стаите в къщата и да изслушва боботенето на почтителното му възхищение. И понеже ѝ гостуваха обикновено хора от нейния кръг, пред които отдавна ѝ беше омръзнало да се перчи, тя беше почти нежно благодарна на този провинциалист с тесен панталон, задето ѝ дава възможност да освежи, да поднови усещането за гордост, което изпитваше през първите месеци след сватбата.

— У вас е тъй тихо... — каза Франц. — Мислех, че градът е твърде шумен...

— Та ние живеем почти извън града — отговори тя и като се усещаше със седем години по-млада, добави: — съседната вила ей там е на граф Брамсдорф... Много мил старец, често ни гостува.

— Толкова приятна тишина — каза Франц, развивайки темата и вече предчувствайки задънена улица.

Тя погледна бялата му ръка, легнала с длан върху масата. Слабите пръсти леко трепереха.

— Та значи какъв се падате на мъжа ми? Син на негова трета братовчедка, нали? И ще работите при него — това е добре. Той има огромно предприятие. Но вие, разбира се, вече сте чували за магазина — там всичко е само за мъже, но наистина всичко, всичко — вратовръзки, шапки, спортни принадлежности. Освен това той има и кантора, занимаваща се с разни банкови операции...

— Началото е трудно — каза Франц, барабанейки с пръсти. — Страхувам се... Но зная, че мъжът ви е прекрасен човек, много добър

човек...

В това време отнякъде се появи призрак на куче, което, разгледано по-отблизо, се оказа жълто-сиво овчарско. Кучето се приближи, наведе глава и сложи нещо в краката на Франц. После се отдалечи на два-три аршина, вече в мъглата, и остана там в очакване.

— Това е Том — каза Марта. — Том получи награда на изложба. Нали, Том?

От уважение към стопанката Франц вдигна от моравата онова, което беше донесъл Том. Оказа се мокра дървена топка, цялата изпъстрена от следи от зъби. Веднага щом вдигна топката — а той я вдигна до лицето си, — призракът на кучето изплува от слънчевата мъгла, стана жив, топък, дишащ и скочи, едва не го събори от стола. Той бързо хвърли топката; кучето изчезна.

Топката падна право в астрите; но Франц, разбира се, не видя това.

— Чудесно куче — каза той, бършейки с отвращение мокра ръка в коляното си под масата. Марта гледаше тревожно встрани: Том търсеше топката и мачкаше астрите. За щастие, в този миг бързо прелетя момче на колело и кучето веднага забрави за топката, втурна се презглава към оградата на градината и се понесе с неистов лай покрай нея. После изведнъж се успокои, пое обратно и легна до стълбата, изплезило език и подвило едната си предна лапа, като лъв.

Франц слушаше какво му разказва Марта за Тирол, но усещаше, че кучето е някъде наблизко, и тревожно си мислеше, че то всеки миг ще му върне лигавата гадост.

— ... Но аз се задушавах — говореше Марта, — струваше ми се, че тези планини всеки миг ще рухнат върху хотела. Мислехме да отидем оттам в Италия, но аз вече нямах желание. Той е голям глупак, нашият Том. Ето на, дошъл е чужд човек, а на него му е все едно дали е чужд или свой. Вие сте за пръв път в столицата, нали? Харесва ли ви?

Франц докосна очите си:

— Аз съм съвсем сляп — каза той, — докато не си купя нови очила, не мога нищо да преценя... Но поначало е хубаво... А у вас е тъй тихо...

Той изведнъж, кой знае защо, си помисли, че сега майка му навярно се връща от църква. А той води труден, но приятен разговор с

мъглива дама сред мъгливо сияние. Всичко това е много опасно, всяка дума може да е погрешна стъпка. И Марта отбеляза тази пресекливост, замиране, неловкост. „Той е заслепен и смутен, толкова е младичък — помисли си тя с презрение и нежност. — Топъл, податлив восък, от който можеш да направиш каквото пожелаеш.“ И тя каза — просто така, за проба:

— Ако искате да работите, господине, трябва да се държите по-бодро, по-уверено.

Както и предполагаше, Франц не намери какво да отговори и само изсумтя.

Тя видя, че му е неприятно, но си рече, че за него е много полезно. На Франц наистина му стана за миг неприятно, но не съвсем както мислеше Марта. Някаква неочаквана живост и грубоватост се откриха в гласа ѝ и той смътно различи как тя, давайки пример, изправи рамене при думите „по-бодро, по-уверено“; всичко това не се връзваше с безплътния ѝ облик, защото предишните ѝ, плъзгащи се думи изобщо не го притесняваха. Неприятното чувство беше впрочем мимолетно: Марта отново се замъгли, вля се в общата мъглявина.

— И все пак е хладно... — каза тя. — Вечер е даже съвсем студено. Аз обичам студа, но той не ме обича.

— У нас още се къпят — каза Франц. Той вече реши да разкаже за родната река и колко чудесно е да плуваш в нея, да се гмуркаш направо от лодката, за силното течение и чистата вода — но в този миг зад оградата избумтя автомобил, тръшна се вратичка, Марта се обърна и каза: „Ето го най-сетне и мъжа ми.“

Тя гледаше втренчено Драйер, който вървеше бързо, с леко скоклива походка, по пътеката. Носеше широко палто, на врата му се издуваше бяло шалче, изпод мишницата стърчеше ракета в калъф, като музикален инструмент, в ръка носеше куфарче. На Марта ѝ стана досадно, че разговорът е прекъснат, че вече не е насаме с Франц, не го занимава, не го поглъща изцяло — и тя съвсем неволно промени държането си към него, сякаш помежду им, както се казва, „е имало нещо“, и ето, дошъл е съпругът, пред когото трябва да е по-сдържана. Освен това тя, разбира се, нямаше намерение да показва на мъжа си, че предварително охуленият от нея беден роднина се е оказал съвсем не толкова лош — затова, когато Драйер се приближи, тя с незабележима, тънко пресметната гримаса пожела да му покаже, че ето на, с идването

си той най-сетне ще я освободи от скучния гостенин; но докато се приближаваше, Драйер не сваляше очи от Франц, а той, както се взираше в мъглата, стана, изпъна се, канеше се да се поклони. Драйер, посвоему наблюдателен и любител на празни наблюдения (той често играеше сам със себе си, като си спомняше картините по стените в чужд кабинет) веднага, още отдалеч, позна вчерашния пътник и отначало реши, че случайният им спътник е намерил нещо, което те са посели във вагона и ето на, намерил ги е и го е донесъл; но изведнъж друга мисъл, още по-забавна, му мина през ума. Марта видя как ноздрите му се разшириха, устните трепнаха, бръчките около очите се умножиха, заиграха и в следващия миг Драйер се разсмя, и то така, че Том, който подскачаше край него, се разлая неудържимо. Смешно му беше не само самото съвпадение, но и това, че жена му навярно е казала нещо за неговия роднина; а роднината е седял до тях в купето. Какво именно е казала Марта, могъл ли е да го чуе Франц — просто не можеше да си спомни, — но имаше нещо, имаше нещо и тази гъделичкаща неувереност само засилваше смешната страна на съвпадението, той се смееше, докато стискаше ръка на племенника, продължи да се смее и когато се тръшна със скърцане в плетеното кресло. Том продължаваше да лае. Марта изведнъж се наведе напред и удари кучето по бедрото силно, със замах, проблясвайки с пръстените. То изскимтя и се махна.

— Очарователно — каза Драйер и си избърса очите с голяма копринена кърпа. — Вие, значи, сте Франц, синът на Лина?... След такъв невероятен случай трябва да минем на „ти“ — и ти ме наричай, моля те, не „господин директоре“, а чичо, чичо, чичо...

„... да се избягват местоимения и обръщения“ — помисли си бързо Франц. Но му стана топло и спокойно. Драйер, който е смееше в мъглата, беше смътен, нелеп и безопасен, като онези съвсем чужди хора, които ни се явяват насън и говорят с нас като с близки.

— Днес ми спореше — обърна се Драйер към жена си — и, да ти кажа ли, гладен съм. Мисля, че и Франц е гладен...

— Ей сега ще сервираат — отговори Марта и стана, излезе; слънцето бавно я закри.

Франц се усети още по-свободен и каза:

— Трябва да помоля да ме извините. Счупих си очилата и нищо не виждам, та съм малко объркан...

— Ти къде се настани? — попита Драйер.

— В хотел „Видео“ — каза Франц. — До гарата. Така ме посъветваха.

— Та-ака. Преди всичко трябва да ти намерим хубава стая. Близо до нас, за четирийсет-петдесет марки. Играеш ли тенис?

— Да, разбира се — отговори Франц и си спомни някакъв заден двор, похабена ракета, купена на старо за една марка, и черна гумена топка.

— Ами добре — в неделен ден ще пердашим. Освен това ти трябва да си приличен костюм, ризи, вратовръзки и разни работи. Ти сприятели ли се с Марта?

Франц се ухили.

— Хубаво — каза Драйер. — Мисля, че обедът е готов. За работата после. Работите се обсъждат на кафе.

Той видя, че жена му е излязла на стълбището. Тя го погледна хладно, кимна му хладно и се върна в къщата. „Какво фамилиарничене“ — рече си тя сърдито, минавайки през бялото антре, където на поличката пред огледалото лежаха официално чистички гребен и четка; цялата къща, неголяма, двуетажна, с тераса, с антена на покрива, беше и тя чиста, изящна и, общо взето, никому ненужна. Стопанина си тя размиваше. На стопанката ѝ допадаше — или по-точно, тя просто смяташе, че домът на богат търговец трябва да е точно като този. В него имаше всички удобства и повечето от тези удобства не използваше никой. На масичката в банята имаше например кръгло, голямо колкото човешко лице увеличително огледало на шарнири със свързана с него лампичка. Марта го беше подарила навремето на съпруга си, за да се бръсне, но той много скоро го намрази: беше непоносимо да вижда всяка сутрин, яркоосветена, своята почти тройно подпухнала, обрасла през нощта със свинска четина муцуна. В гостната стил Бидермайер мебелите приличаха на изложба в добър магазин. На бюрото, пред което Драйер предпочиташе масата в кантората си, стоеше вместо лампа бронзов рицар (впрочем прекрасна изработка) с фенер в ръката. Навсякъде беше пълно с порцеланови животни, които никой не обичаше, с разноцветни възглавници, до които никога не се беше докосвала човешка буза, с албуми — огромни скъпи художествени книги, които разтваряше може би само най-скучният, най-срамежливият гост. Всичко в къщата,

включително и синият цвят на стените, и бурканчетата с надписи: *захар, карамфил, цикория* на полиците на идиличната кухня — беше дело на Марта, на която преди седем години съпругът беше подарил още празната и податлива на всичко току-що построена малка луксозна къща. Тя беше купила и разположила картините по стените, като следваше указанията на много модерен онзи сезон художник, който смяташе, че всяка картина е добра, стига да е нарисувана с широки мазки на четката и колкото по-ярки и неясни са те, толкова по-добре. Затова повечето картини в къщата напомняха тлъста дъга, решила в последния миг да стане пържени яйца или броненосец. Впрочем Марта беше накупила от разпродажба и няколко стари платна: сред тях и превъзходен портрет на старец с маслени бои. Благородният старец с бакенбарди, със сюртук от шейсетте години, на кафяв фон, беше сякаш осветен от далечна светкавица и стоеше, леко опрян на тънък бастун. Марта не се бе спряла на него случайно. До него на стената в трапезарията тя окачи дагеротип на дядо си, отдавна починал търговец; на дагеротипа и дядото беше с бакенбарди, със сюртук, и също се опираше на бастун. Благодарение на това съседство картината неочаквано се превърна в семеен портрет. — „Това е дядо ми“ — казваше Марта, сочейки на госта истинската снимка, а гостът, местейки поглед към картината до него, сам си правеше неизбежния извод.

Но Франц, за съжаление, не можеше да разгледа нито картините, нито златотканите кадифени възглавници, нито порцелана, въпреки че Марта умело и настойчиво заостряше късогледото му внимание върху стайните красоти. Той виждаше нежна красива мътилка, усещаше прохладата, аромата на цветята, чувстваше под стъпалата си топящата се мекота на килима, — и така възприемаше тъкмо онова, което липсваше в обстановката на дома, което, според Марта, трябваше да има в него, за което беше платила скъпо — някакъв въздушен разкош, сред който, след първата чаша червено вино, той почна бавно да се разтваря. Драйер му наля още — и Франц, несвикнал с вино, почувства, че долните му крайници вече напълно са се размили. Марта седеше някъде далеч, като светъл призрак; Драйер, призрачен и той, но топъл, златист, разказваше как веднъж летял от Мюнхен за Виена, как мъгла обвила земята, как самолетът се мятал и се трясал и как му се искало да каже на пилота: „моля ви, спрете за миг“. В това време

Франц изпитваше неописуеми затруднения с ножовете и вилиците, бореше се ту с пирого с месо, ту с неотстъпчивата мелба, и чувстваше, че ей сега, още малко, и тялото му ще се стопи и ще остане вече само главата, а тя, с пълна уста, ще заплува като балон из стаята. Кафето и кюрасото, което се увиваше сладко около езика, го довършиха. Марта изчезна в мъглата, а Драйер, който се въртеше пред него като бавно златно колело с човешки ръце вместо спици, заговори за магазина, за работата. Той отлично виждаше, че Франц съвсем е отмаял от виното, та не навлизаше в подробности; каза все пак, че Франц много скоро ще стане прекрасен продавач, че най-големият враг на въздухоплатателя е мъглата, и че понеже заплатата ще е отначало никаква, той поема наема за стаята и много ще се радва Франц да наминава, ако иска всеки ден, дори няма да се учуди, ако още догодина открият въздушна линия между Европа и Америка. Всичко това се смесваше в главата на Франц; креслото, на което седеше, пътешестваше на плавни кръгове из стаята, Драйер го гледаше изпод вежди и се подсмиваше, предчувстваше как ще го нахока Марта и мислено изсипваше над главата на Франц огромен рог на изобилието; защото трябваше да възнагради някак Франц за чудесния, толкова приятен, още неизстинал смях, който съдбата — чрез Франц — му беше подарила. И не само него, и Лина трябваше да възнагради — за нейната брадавица, кученцето, стола-люлка с възглавница за тила във вид на зелен салам, на който беше избродирано: *Само петнайсет минутки*. И после, когато Франц, лъхащ на вино и благодарност, се сбогува с него, слезе внимателно по стълбата в градината, мина предпазливо през вратичката и все още с шапката в ръка изчезна зад ъгъла, Драйер си помисли как ли чудесно ще се наспи горкият там, в стаята си и също го налегна замайваща дрямка — след тениса, след обедата — и се качи по вътрешната дървена стълба горе, в спалнята.

Там, в оранжев пенъоар, навела гола, кадифенобяла шия, която особено подчертаваше тъмната ѝ коса, събрана отзад на нисък, дебел кок, до огледалото седеше Марта и си лъскаше ноктите с розова чортова кожа. В огледалото Драйер видя гладките ѝ слепоочия, белия равнобедрен триъгълник на челото, напрегнатите вежди — и понеже Марта не вдигна глава, не се озърна, разбра, че тя се сърди.

С желание да влоши положението, той каза меко:

— Ти защо изчезна? Можеше да го почакаш да си тръгне... наистина...

Без да вдига очи, Марта отговори:

— Много добре знаеш, че днес сме канени на чай. Тъй че не пречи и ти да се пооправиш.

— Имаме още час — каза Драйер, — аз, откровено казано, бих искал да подремна.

Марта движеше бързо кожата и мълчеше. Той хвърли сакото, развърза вратовръзката, после седна на ръба на кушетката и си засваля обувките.

Марта се наведе още по-ниско и изведнъж каза:

— Да се чудиш как някои хора са абсолютно лишени от чувство за собствено достойнство.

Драйер изсумтя.

След минута Марта със звън хвърли нещо върху стъкления плот на тоалетката и рече:

— Любопитно ми е да знам какво си е помислил този младеж за теб? Говори ми на „ти“, наричай ме „чичо“... Нечувано...

Драйер се усмихна, мърдаше пръстите на краката си и гледаше как преливат отсенките на златистата коприна на чорапите.

Марта се обърна изведнъж към него, опря се на бялата облегалка на креслото и подпря брадичка с юмрук. Единият ѝ крак беше праметнат връз другия и бавно се поклащаше. Тя се взираше втренчено в мъжа си, прехапала устна.

Съпругът я погледна изпод вежди, със святкащи, палави очи.

— Ти постигна своето — каза замислено Марта. — Уреди племенничето. Сега ще има да се занимаваш с него. Сигурно си му наобещал куп благини.

Драйер съобрази, че няма да може да подремне, седна по-удобно, опря теме в стената и се замисли какво ще стане, ако каже сега, да речем, нещо такова: и ти си имаш приумици, душице: пътуваш във втора класа, а не в първа — защото втора с нищо не е по-долу, а се прави невероятна икономия, спестява се огромната сума от двайсет и седем марки и шейсет пфенига, която иначе щяла да потъне в джобовете на онези мошеници, които са измислили първа класа. Ти биеш кучето, защото на кучето не му се полага да се смее високо.

Всичко това е така и всичко е, да предположим, вярно. Но позволи и на мен да си поиграя, остави ми племенничето...

— Ти явно не желаеш да говориш с мен — продължи Марта, — ами добре... Тя се обърна и продължи да се занимава с ноктите си.

Драйер си мислеше: „Поне веднъж хубавичко да те беше разтърсило... Хайде, разсмей се, хайде, заритай. А после сигурно всичко ще е наред...“

Той се изкашля, разчиствайки път за думите, но както му се беше случвало неведнъж, в последната минута реши все пак нищо да не казва. Дали беше желание да я ядоса с немота, или просто щастлив мързел, или несъзнателен страх да не разруши окончателно нещо — един Господ знае. Той пъхна дълбоко ръце в джобовете, облегна се на синята стена, мълчеше и гледаше прелестната шия на Марта, после премести поглед към широкото легло на жена си, покрито с дантела и строго отделено от неговото — също широко, също дантелено легло до нощното шкафче, на което седеше разкрачена кукла с дълги бедра — негър с фрак. Този негър и пухкавите дантели, и белите тържествени мебели го размиваха и му бяха противни. Той се прозя, разтърка си носа. После стана, решил, че сега ще се преоблече и ще почете половин час на терасата. Марта хвърли оранжевия пенъоар, оправи презрамката на рамото и приближи меко голи плешки. Той погледна изпод вежди гърба ѝ, изпрати с усмивка някаква мила мисъл, отиде тихо в коридора, а оттам в гардеробната.

Щом вратата се затвори зад него, Марта бързо и яростно изви врата на ключалката. Това беше навярно първата постъпка, която тя не би могла да си обясни. Беше дотолкова по-безсмислена, при положение, че ей сега ще ѝ потрябва слугинята и ще се наложи да отключи. По-късно, след много месеци, като се мъчеше да възстанови този ден, тя най-ясно си спомни именно вратата и ключа, сякаш обикновеният ключ за врата беше тъкмо ключът към този ден. Но като залости вратата, тя не се отърва от гнева си. А се сърдеше смътно и бурно. Сърдеше я, че посещението на Франц ѝ беше доставило странно удоволствие и че това удоволствие дължи на мъжа си. Излизаше значи, че тя е сбъркала, а прав е бил нейният непослушен и чудат съпруг, поканил от глупост бедния роднина. Затова се мъчеше да не признае прелестта на посещението, за да остане неправ мъжът ѝ; но ѝ беше приятно и това, че днешното удоволствие несъмнено ще се

повтори. И странно: ако можеше да е сигурна, че думите ѝ ще накарат мъжа ѝ да не приема Франц, тя навярно нямаше да ги изрече. Едва ли не за пръв път изпитваше нещо, което не беше предвидила и което не влизаше като законно квадратче в паркетната шарка на обичайния живот. Така от нещо незначително, от случайната среща в преглупаво градче израстваше нещо облачно и непоправимо. Но на света няма електрическа прахосмукачка, която да изчисти в миг всички стаи на мозъка. Смътният характер на нейните усещания, невъзможността да разбере защо ѝ бе допаднал този безпомощен, късоглед провинциалист с пъпчици между веждите — всичко това така я дразнеше, че беше готова да се сърди на всичко — на зелената рокля, метната на креслото, на дебелия задник на Фрида, която се ровеше в долното чекмедже на скрина, на собственото си отразено в огледалото зло лице. Спомни си, че тези дни бе навършила трийсет и четири, и със странно нетърпение затърси на това отразено лице леки гънки и вяли сенки. Някъде тихо се затвори врата, изскърцаха стъпалата на стълбата (те не бива да скърцат!), веселичкото фалшиво свирукане на мъжа ѝ се отдалечи, изчезна. „Той лошо танцува — помисли си Марта. — И винаги ще танцува зле. Защото не обича да танцува. Не разбира, че сега това е толкова модерно. Модерно и необходимо.“

Мълчаливо сърдита на Фрида, тя провря глава в меката, събрана окръжност на роклята; покрай очите, от горе на долу, прелетя зелена сянка; тя изплува, погали се по бедрата и усети изведнъж, че от тази лека зелена рокля душата ѝ е за известно време обкръжена и задържана.

Долу, на квадратната тераса с циментов под, с астри по широките перила, до голата масичка в сгъваемо платнено кресло седеше Драйер и, сложил разтворена книга на коляно, гледаше градината. Зад оградата вече неумолимо стоеше черният автомобил, скъп икар. Новият шофьор се опираше отвън на портичката и си приказваше с градинаря. Есенният въздух беше вече студен, предвечерно ясен; резките сини сенки на дръвчетата се простираха по слънчевата ливада — всичките на една страна, сякаш искаха да видят кое ще стигне първо до страничната стена на градината, до високата тухлена стена, обхваната долу от хилядите лапи на пълзящо растение. Далеч, отвъд улицата, бяха ясно отчетливи фъстъчените фасади на отсрещните къщи и там, облегат на метната на перваза червена пухена завивка, седеше

плешив човечец с жилетка. Градинарят вече два пъти се хващаше за количката, но всеки път се обръщаше пак към шофьора. После двамата запушиха и лекият дим ясно проплува по черния фон на автомобила. Сенките сякаш се поотдалечиха, но слънцето още сияеше с пълна сила отдясно, иззад ъгъла на графската вила, където градината беше по-висока и ливадата по-жълта.

Отнякъде се появи Том, мина мързеливо покрай лехите с цветя; по задължение, без ни най-малка надежда за успех, се хвърли подир изпърхал ниско врабец, после отпусна муцуна на лапи и легна до количката. Хубаво, прохладно, просторно беше на терасата. Паяжинка се прехвърляше косо като весел лъч от крайното цвете на перилата до сложената редом маса. Облачетата в бледото чисто небе бяха някак накъдрени, досущ еднакви, се бяха събрали на леко ято вкупом. Градинарят изслуша най-сетне всичко, каза всичко и тръгна с количката си край лехите с цветя, а Том стана мързеливо, тръгна подире му като навита играчка и зави, когато зави градинарят. Книгата, която отдавна се плъзгаше по коляното, падна на пода, а го мързеше да я вдигне. Хубаво е, просторно, прохладно... Първо ще стигне навярно дългата сянка на ей онази млада ябълка. Шофьорът седна на мястото си... Интересно, за какво ли мисли сега... Сутринта очите му бяха едни веселички... дали пък не пие? Голям майтап ще е... Минаха двама господата с цилиндри; цилиндрите, като тапи над вода, проплуваха над оградата. Изобщо не е ясно защо са с цилиндри. А после, дошъл кой знае откъде, над терасата се плъзна вяла и повехнала пеперуда-адмирал, кацна в края на масичката, разтвори кадифени криле и бавно ги задвижи, сякаш задиша. Малиновите ивици бяха избледнели, ресните се бяха изпокъсали, но пеперудата беше още толкова нежна, толкова красива...

III

В понеделник Франц се отпусна; купи си американски очила: рамката беше от костенурка — с уговорката, разбира се, че костенурката е известна тъкмо с това как чудесно и по най-различен начин се поддава на имитация. Веднага щом монтираха необходимите стъкла, той сложи очилата. И на сърцето, и зад ушите му стана уютно и спокойно. Мъглата се разсея. Свободните багри на света влязоха отново в ясните си брегове.

Още нещо трябваше да направи, за да възстанови напълно своя авторитет, да се установи и утвърди в прясно разчертания свят: трябваше да си намери сигурно пристанище. Той се усмихна снизходително, като си спомни вчерашното обещание на Драйер да плаща и за едно, и за друго. Драйер е приятно, фантастично и крайно полезно същество. И той е напълно прав: належащо е да се пооблече. Но преди всичко — квартира...

Денят беше без слънце, но и без дъжд. От ниското, небе, цялото бяло, лъхаше трезв хлад. Такситата бяха маслиненочерни с отчетлив шахматен кант на вратичката. Тук-таме синя пощенска кутия беше прясно боядисана — блестяща и есенно-лепкава. Улиците в този квартал бяха тихи, каквито всъщност не бива да бъдат столичните улици. Франц се мъчеше да запомни имената им, къде е аптеката, полицията. Не му харесваше, че има толкова много простор, градини с морави, борове и брези, строящи се къщи, зеленчукови градини, празни участъци. Това твърде много напомняше провинцията. В куче, което разхождаше слугиня, му се стори, че разпозна Том. Деца играеха на топка или шибяха пумпалите си право на паважа: така беше играл някога и той в родното си градче. Общо взето, само едно му сочеше, че наистина е в столицата: някои минувачи бяха чудесно, наистина чудесно облечени! Например: карирани широки панталони, събрани на торба под коляното, така изглеждаше много тънък пищялът във вълнен чорап, такава кройка, точно такава, той още не беше виждал. Мина и един франт с двуредно сако, много свободно в раменете, но изопнато

до краен предел на бедрата, и невероятен панталон, просторен, ужасен, покриващ ботушите — спокойно можеш да представиш така в пътуващ цирк предните крака на клоунски слон. Прекрасни бяха и шапките, и вратовръзките като пламък, и някакви гълъбови гети. Драйер е добър.

Франц вървеше бавно, размахал ръце, и непрекъснато се озърташе: „Ах, какви дамички — мислеше си почти на глас и леко стискаше зъби... — Какви прасци, ум да ти зайде!...“

В родното градче, докато се разхождаше по познатите до втръсване улици, той изпитваше, разбира се, същото по сто пъти на ден — но тогава не смееше твърде да се заглежда, — тук обаче е друго: тези дамички са достъпни, свикнали са на лакоми погледи, радват им се, сигурно можеш да спреш всяка, да се разприказваш с нея... Той така ѝ ще направи, но трябва първо да си намери стая. За четирийсет-петдесет марки, беше казал Драйер. Значи за петдесет...

И Франц реши да действа систематично. На вратата на всяка трета, четвърта къща беше окачена дъсчица: дава се, значи, стая под наем. Той извади от джоба току-що купената карта, провери още веднъж далече ли е от къщата на Драйер и видя, че е близо. После избра отдалеч такава дъсчица и позвъни. След като звънна, забеляза, че на дъсчицата пише: *Внимание, вратата е прясно боядисана*. Но вече беше късно. Вдясно се отвори прозорец. Като се държеше с гола до рамото ръка за рамката, а с другата притискаше към гърдите си черно котенце, късо подстригана девойка погледна внимателно Франц. Устата му изведнъж пресъхна: девойката беше очарователна; съвсем обикновеничка, но очарователна. А тези обикновени девойки в столицата, ако им платиш добре... „Кого търсите?“ — попита девойката. Франц преглътна, глупаво се усмихна и със съвсем неочаквана наглост, от която сам тутакси се смути, каза: „Може би вас, а?“

Тя го изгледа с любопитство.

— Е, хайде — изрече притеснено Франц, — пуснете ме да вляза.

Девойката се обърна и каза на някого в стаята: „Не знам какво иска. По-добре ти го попитай.“ Над рамото ѝ надникна главата на възрастен мъж с лула между зъбите. Франц повдигна шапка, рязко се обърна и си тръгна. Забеляза, че продължава да се усмихва напрегнато,

а освен това тихо мучи. „Глупости — помисли си той злобно. — Нищо не е станало. Забравено е. И тъй, трябва да си намеря стая.“

Той огледа за два часа единайсет стаи на три улици. Обективно погледнато, всяка беше прекрасна, но и всяка имаше мъничък минус. В една например още не беше ошетано и, като погледна разплаканите очи на жена в траур, която отговаряше с някакво вяло отчаяние на въпросите му, той реши, кой знае защо, че тук, в тази стая, е умрял току-що нейният съпруг — а след като реши така, вече не можа да отхвърли картината, която фантазията му побърза отвратително да развие. В друга стая недостатъкът беше по-прост: тя струваше с пет марки по-скъпо от цената, определена от Драйер; но пък беше очарователна. В трета до леглото имаше масичка, която изведнъж му напомни абсолютно същата масичка — главно действащо лице в ужасно неприятен спиритически сеанс. В четвърта миришеше на тоалетна. В пета... Но Франц скоро сам взе да обърка в паметта си тези стаи и техните недостатъци — и само една остана някак недокосната и ясна — онази за петдесет и пет марки, на тиха задънена улица.

Той изведнъж почувства, че няма смисъл да продължава да търси, защото все едно сам няма да се реши, от страх да не направи лош избор и да се лиши от милион други стаи; а освен това трудно беше да си представи човек нещо по-добро от онази, по-скъпичката, с портрет на гола жена на стената.

„И тъй — каза си той, — сега е един без четвърт. Ще ида да обядвам. Блестяща мисъл: ще ида да обядвам у Драйер. Ще го попитам на какво всъщност да обръщам най-голямо внимание при избора и не мисли ли той, че пет марки отгоре...“

Като използваше остроумно картата (и като си обеща, че щом се поосвободи, ще прескочи до ей там, ето така, после ето така и ето така — с подземната железница — там, където улиците сигурно са по-шумни и по-елегантни), Франц лесно стигна до къщата. Зърнистосивата къща изглеждаше някак невероятно плътна, хармонична и дори, да се изразим така, апетитна. В градината младите дръвчета бяха натезали от ябълки. Докато минаваше по хрущящата пътечка, Франц видя Марта, застанала на стъпалата на терасата. Тя беше с шапка, с палто от къртича кожа, в ръката си държеше чадър и, проверявайки съмнителната белота на небето, съобразяваше дали да

отвори чадъра или не. Като забеляза Франц, тя не се усмихна и той, докато я поздравяваше, усети, че е дошъл не навреме.

— Мъжът ми не си е вкъщи — каза тя, вперила в него прекрасните си студени очи. — Днес ще обядва в града.

Франц погледна чантата ѝ, щръкнала с единия край изпод мишницата, лилавото цвете, забодено на огромната яка на палтото, късия тъп чадър с червена дръжка — и разбра, че и тя излиза. „Извинете за безпокойството“ — каза той, сдържайки досадата си. „О, моля ви...“ — отвърна Марта. Дватама тръгнаха към вратичката. Франц не знаеше какво да прави: да се сбогува веднага, или да продължи да върви до нея. С недоволен израз в очите Марта гледаше право пред себе си, полуотворила топли, плътни устни. После тя бързо се облиза и каза: „Толкова е неприятно, че трябва да вървя пеш. Защото ние вчера катастрофирахме.“

Беше станала наистина неприятна злополука: докато се опитваше да задмине камион, шофьорът първо налетя на дървена ограда, — там, където сменяха трамвайни релси, после зави рязко, удари се странично в камиона, завъртя се на място и се вряза с трясък в един стълб. Докато продължаваше този припадък на автомобилен бяс, Марта и Драйер сменяха най-различни положения и най-сетне се оказаха на пода. Драйер съчувствено я попита не се ли е ударила. Разтърсването, тълпата зяпачи, строшеният автомобил, грубият шофьор на камиона, полицаят, с когото Драйер разговаря така, сякаш се беше случило нещо много смешно, — всичко така ядоса Марта, че после, в таксито, тя седя като каменна.

— Счупихме някаква бариера и стълб — обясни тя навъсено и протегна бавно ръка, помогна на Франц да отвори вратичката, която той дърпаше сърдито.

— Все пак опасно нещо е автомобилът — изрече неопределено Франц. Сега вече беше време да се сбогува.

Марта забеляза и одобри неговата нерешителност.

— Вие накъде сте? — попита тя и премести чадъра от дясната ръка в лявата. Много подходящи очила си е купил... Умно момче...

— И аз не знам — каза Франц и доста грубо се ухили. — То аз всъщност исках да се посъветвам с чичо относно квартирата. — Това първо „чичо“ прозвуча неубедително и той реши да не го повтаря известно време, за да даде на думата време да узрее.

Марта се разсмя и оголи хищно зъби.

— И аз мога да помогна — заяви тя. — Обяснете, за какво става дума?

Незабелязано бяха тръгнали и сега вървяха бавно по широкия тротоар, по който тук-там като стари кожени ръкавици лежаха сухи листа. Франц се оживи, избърса си носа и зарадва за стаите.

— Това е нечувано, — прекъсна го Марта, — наистина ли петдесет и пет? Сигурна съм, че човек може да се спазари.

Франц си помисли, че вече всичко е наред, но реши да не избързва.

— Там хазяинът е толкова едно инат старче. И дяволът не може да го придума...

— Знаете ли какво? — каза изведнъж Марта. — Нямам нищо против да отида там, да поприказвам.

Франц зажумя от удоволствие. Вървеше му. Ужасно му вървеше. Без да говорим за това колко хубаво е да се разхождаш по улиците с тази дама с червени устни и палто от къртича кожа. Резкият есенен въздух, блесналият тротоар, съскането на автомобилните гуми, ето го — истинския живот. Да имаше и нов костюм, ярка вратовръзка, тогава — пълно щастие. Помисли си какво приятно, почтително да каже...

— Още не мога да забравя колко странна бе срещата ни във влака. Невероятно!

— Случайност! — отрони Марта, замислена за нещо свое. — Ето какво — продължи, докато се заизкачваха по стръмната стълба на петия етаж. — Не бих искала мъжът ми да знае, че съм ви помогнала... Не, няма никаква тайна; просто не искам, и толкова.

Франц се поклони. Не е негова работа. Но се запита: ласкае ли го казаното от нея, или го обижда? Трудно беше да определи.

На позвъняването дълго не се отзова никой. Франц се вслуша — не се чуваха приближаващи се стъпки. Беше съвсем тихо. Затова му се стори съвсем неочаквано, когато вратата се отвори. Старче в сиво, с бръснато, смачкано лице и гъсти, извити вежди, ги пусна мълчаливо да влязат.

— Идвам за втори път — каза Франц, — бих искал да видя стаята още веднъж.

Старчето притисна в знак на съгласие ръка към гърдите и тръгна бързо, съвсем беззвучно по дългия, възтъмен коридор.

„Невероятни дебри — помисли си с погнуса Марта и отново ѝ се привидя закачливата усмивка на мъжа ѝ: на мен се скара, а ти му помагаш, на мен се скара, а ти...“

Впрочем стаята се оказа светличка, доста чиста: до лявата стена дървено, навярно скърцащо легло, умивалник, печка; вдясно два стола, сламено кресло с претенция за изисканост; в средата малка маса; в ъгъла скрин; на едната стена огледало с дефект, на другата — жена само по чорапи.

Франц погледна с надежда Марта, тя посочи с чадъра доста празната дясна стена и с някак дървен глас попита, без да поглежда към старчето:

— Защо сте махнали кушетката, тук преди явно е стояло нещо.

— Кушетката се продъни, сега е на поправка — отвърна глухо старчето и наведе глава встрани.

— После ще я върнете — каза Марта, вдигна очи и включи за миг електричеството. Старчето също вдигна очи.

— Така — каза Марта и пак протегна чадъра: — Спално бельо има ли?

— Спално бельо ли? — повтори учудено старчето; после склони глава на другата страна, стисна устни, позамисли се и отговори: — Да, бельо ще се намери.

— Ами услугите, чистенето? Старчето забодде пръст в гърдите си.

— Всичко — аз — каза. — Всичко — аз. Само аз.

Марта отиде до прозореца, погледна към улицата, после се върна.

— Та колко искате? — попита тя равнодушно.

— Петдесет и пет — бодро отговори старчето.

— По-точно — с електричеството, с кафето сутрин?

— Господинът на служба ли е? — попита старчето и кимна към Франц.

— Да — рече припряно Франц.

— Петдесет и пет за всичко — отсече старчето.

— Скъпо е — заяви Марта.

— Не е скъпо — възрази старчето.

— Извънредно скъпо е — каза Марта.

Старчето се усмихна.

— Е, щом е така — въздъхна Марта и се обърна към вратата.

Франц усети, че стаята ей сега завинаги ще отплува. Той замачка шапката си, като се мъчеше да улови погледа на Марта.

— Петдесет и пет — повтори замислено старчето.

— Петдесет — каза Марта.

Старчето отвори уста и пак здраво я затвори.

— Добре — рече то най-сетне, — само да гаси не по-късно от единайсет.

— Разбира се — намеси се Франц — разбира се... Напълно ви разбирам...

— Кога искате да се нанесете? — попита старчето.

— Днес, веднага — отвърна Франц. — Само да си донеса куфара от хотела.

— Някакво капаро? — предложи старчето с тънка усмивчица.

Сякаш се усмихваше и цялата стая. Тя вече не беше чужда. Когато Франц излезе пак на улицата, в съзнанието му от нея беше останала неизстиналата вдлъбнатина, която тя беше образувала от куп дребни впечатления. Докато се сбогуваше с него на ъгъла, Марта видя благодарен блясък зад кръглите стъкла на очилата му. И по-късно, докато отиваше към фотографското ателие да даде близо две дюзини още непрогледнали тиролски снимки, тя с оправдано чувство на тържество си припомняше разговора.

Заръмя. Улавяйки влагата, широко се разтвориха вратите на цветарските магазини. Ръменето премина в силен дъжд. На Марта ѝ стана неприятно и тревожно — защото не можеше да хване такси, защото капките се опитваха да се промъкнат под чадъра, измивайки пудрата от носа ѝ, защото и вчерашният ден, и днешният бяха някак нови, нелепи, и в тях смътно се провиждаха още неясни, но значими очертания. И сякаш този възтъмен разтвор, в който ще плуват и ще се проясняват Тиролските планини — този дъжд, тази тънка дъждовна влага проявяваше в душата ѝ лъскави образи. Измокрен, весел синеок господин, случаен познат на мъжа ѝ, отново ѝ говореше забързано под също такъв дъжд за вълнение и безсъници, той беше отминал и изчезнал зад ъгъла на паметта ѝ. Или в бидермайерската ѝ гостна онзи глупак художникът, повехнало конте с мръсни нокти, което се беше впило в голата ѝ шия, и ѝ трябваше време, за да го откъсне от себе си. Или — този образ беше скорошен, — чужденецът бизнесмен с чудесни синкави, разделени на път бели коси, който ѝ беше шепнал, докато си

играеше с ръката ѝ, че тя, разбира се, ще дойде в стаята му в хотела, а тя се усмихваше и смътно съжаляваше, загдето той е чужденец. Заедно с тях, с тези хора, които я бяха докосвали бързо-бързо със студени длани, тя се прибра вкъщи, разтърси рамо и с лекота ги отхвърли, както отхвърли в ъгъла и разтворения мокър чадър.

— Аз съм глупачка — каза тя, — какво има? За какво да се тревожа? Това рано или късно ще стане. Иначе не може да бъде.

Някак изведнъж всичко стана лесно, ясно, отчетливо. Тя с удоволствие нахока Фрида, че песът е оставил следи по килима; изяде с чая куп малки сандвичи; обади се деловито в касата на киното да ѝ запазят два билета за премиерата в петък и реши да отиде със старата Грюн, когато се оказа, че тази вечер Драйер е зает. А Драйер наистина беше много зает. Той така се беше увлякъл от неочакваното предложение на чуждестранна фирма, от сложните преговори с нея, от телефонните престрелки и от дипломатическата плавност на важните съвещания, че няколко дни изобщо не се сети за Франц. Всъщност спомняше си за него, но ненавременно, докато се топеше от удоволствие като златен призрак до шия в топлата вана, докато бързаше от кантората към фабриката, когато пушеше в леглото цигара, преди да угаси лампата; Франц му се мяркаше, Драйер мислено му обещаваеше, че ще се заеме с него малко по-късно и тутакси започваше да мисли за друго.

На Франц от това не му ставаше по-леко. Когато първото приятно вълнение от новото жилище премина — а то мина бързо, — той се запита какво да прави по-нататък. Марта беше записала номера на телефона му и беше казала хладно: „Ще предам, че сте се отбили и сте оставили телефона си.“ Но никой не му се обаждаше. А да го стори той, не смееше. Да отиде сега просто ей тъй при Драйер също не смееше, не се доверяваше на случая, който последния път така великолепно беше преобразил несполучливото му посещение. Трябваше да чака. Очевидно в края на краищата Драйер ще го извика, но чакането беше неприятно. Защото още първата сутрин хазяинът му донесе собственоръчно в седем и половина чаша слабо кафе с две бучки захар в чинийката и наставнически заяви:

— Да не закъснеете за службата. Внимавайте да не закъснеете.

След което старчето, кой знае защо, намигна.

Франц реши, че не му остава друго, освен да излезе от къщи за цял ден, сякаш наистина е до седем на работа.

Така се видя принуден по неволя да разглежда столицата — точно, както му се струваше, най-„столичната“ ѝ част. Принудата на тези разходки отравяше новостта. До вечерта така капваше от умора, че тъй или иначе не можа да изпълни предишния си толкова разкошен план — да поскита из нощните огнени улици, да се погледа във вълшебните нощни дами. Още първия ден, стигнал някъде далеч, той се озова на широка скучна улица с много параходни кантори и галерии за картини, — а като погледна стълба с надпис, видя, че е на булеварда, който навремето така пищно му се беше присънвал. Редичките липи ронеха листа. Арката в края беше цялата в скелета: а в другия край имаше странен простор — докато минаваше по протежение на канала, където на едно място маслено петно преливаше като дъга над водата и замайващо лъхаше на мед от шлеповете, от които хора с розови ризи стоварваха планини круши и ябълки, той видя от моста две жени с лъскави шапки за къпане; те съсредоточено пръхтяха, мятаха равномерно ръце и плуваха една до друга точно по средата на водната ивица. В музея за антични предмети той прекара два часа, разглеждайки с ужас пъстрите саркофази и портретите на египетски младенци с големи носове. Почиваше си дълго в шофьорските кръчми и на тъй удобните пейки в необятния парк. Слизаше в прохладните недра на подземната железница и, седнал на червената кожена седалка, загледан в блестящите щанги, по които се изкачваше, сякаш беше златен, живак, очакваше с нетърпение да прекъсне най-сетне въглената чернилка, громоляща покрай прозорците. Толкова му се искаше да намери онзи огромен магазин на Драйер, за който така почтително говореха в родното му градче. Но в дебелия телефонен указател бяха посочени само домът му и кантората. Магазинът явно се казваше някак иначе. Франц не знаеше, че столицата се е придвижила на запад, затова скиташе из централните и северните улици, където, според него, трябваше да са налице най-богатите магазини, най-оживената търговия и, замирайки пред витрините с конфекция, все гадаеше не е ли това магазинът, в който ще работи.

Измъчваше го, че не смее нищо да купи. За това късо време беше успял да похарчи куп пари — а Драйер беше изчезнал и някак нищо не се знаеше, та му бе тежко на душата. Опита се да се сприятели със

старчето-хазяин, който така настойчиво го изпъждаше за цял ден от къщи, но то се оказа неразговорчиво — все се криеше в тайнствените глъбини на малкото жилище. Впрочем първата вечер, като срещна Франц в коридора, той дълго му разяснява тайните на районното полицейско управление, даде му някакви бланки, в които Франц трябваше да впише презимето си, ерген ли е или женен, и къде е роден.

— Да, искам да ви предупредя — каза старчето. — За вашата приятелка... Тя не бива да ви посещава тук. Разбирам — млад сте, и аз съм бил млад и с удоволствие бих гледал на това през пръсти... Но съпругата ми — тя сега временно отсъства, — съпругата ми не позволява такива посещения.

Франц се изчерви, закима. Това, че хазяинът е взел Марта за негова възлюбена, и го поразил, и безкрайно го поласка. При което той с леко вълнение почувства, че сега Марта и дамата във вагона са се слели в един образ. Представи си нейния мирис, устните ѝ, които изглеждаха топли, нежните напречни браздички на гърлото; но веднага спря в себе си обичайния прилив на възделение. „Тя е абсолютно недостъпна — каза си той спокойно. — Недостъпна и студена. Живее в друг свят, с много богат и още жизнен съпруг. Представям си как би ме изритала, ако станех предприемчив. И веднага — разбитата кариера...“. Но от друга страна, си помисли, че някаква приятелка той все пак непременно ще си намери — и тя едра и тъмнокоса, — а предвиждайки това, реши да вземе някои мерки. Сутринта, когато старчето му донесе кафето, Франц се изкашля и каза:

— Чуйте, — ами ако ви доплащам малко, вие бихте ли... аз бих ли... с една дума — ще мога ли да приемам когото си искам?

— Това е още въпрос — заяви старчето.

— Няколко марки отгоре — добави Франц.

— Разбирам — каза старчето.

— По още пет марки на месец — рече Франц.

— Добре — кимна старчето и веднага добави наставнически и лукаво: — Гледайте да не закъснеете за работа.

Така изведнъж отидоха на вятъра всички усилия на Марта; не си струваше толкова да се пазари. Но Франц, след като реши тайно да доплаща от собствените си пари, отлично почувства, че е постъпил необмислено. Парите се топяха, а Драйер все не се обаждаше. Четири

дни Франц с отвращение излизаше точно в осем от къщи и замаян от умора, се прибираше след седем. Прословутият булевард и пресичащите го улици безкрайно му опротивяха. На майка си прати пощенска картичка с изглед на този булевард, писа, че е здрав, че Драйер е много добър човек: нямаше смисъл да плаши старицата. И едва в петък вечерта, към единайсет, когато Франц вече си беше легнал и си казваше, панически разтреперан, че всички са го забравили, че е съвсем сам в чужд град — и с някакво злорадство си мислеше: „А не, ще имате да взимате! Утре ще се направя на болен, ще се търкалям целия ден в леглото, а привечер ще отпраша към някое весело заведение“ — в този миг старчето почука и го извика със сънен глас на телефона.

Като ужасно бързаше и се вълнуваше, Франц нахлузи над нощницата панталона, втурна се бос по коридора, увисналите му тиранти се закачиха за дръжката на вратата, дръпна се и гумата го перна болезнено по ухото, замяркаха се тъмните стени на коридора, някакъв сандък успя да го удари бързо по коляното и най-сетне с райски блясък засия на стената телефонното съоръжение. Дали защото Франц не беше свикнал с телефоните, или защото беше тъй развълнуван, толкова се беше задъхал — но отначало не можа да разпознае гласа, който му лаеше в ухото. „Ела веднага при мен вкъщи — каза най-сетне ясно гласът. — Чу ли? Моля те, побързай. Чакам те...“ — „Ах, здравейте, здравейте...“ — запелтечи Франц, но телефонът вече беше пуст. Драйер окачи със замах слушалката, облегна се пак на масата и продължи да записва бързо в голямо джобно тефтерче всичко, което трябваше да направи утре. После погледна часовника, съобразявайки, че жена му трябва ей сега да се върне от киното. Потри с пъргава длан чело, усмихна се хитро, извади от чекмеджето връзка ключове и електрическо фенерче, подобно на тръба с изпъкнало око. Още не беше свалил палтото — току-що се беше прибрал и както си беше с него, отиде в кабинета, както правеше винаги, когато бързаше нещо да запише; някъде да се обади. Сега той шумно отмести стола и сваляйки пътъом мъхестото си, широко, жълто палто, отиде в антрето и там го окачи. После пусна в огромния джоб на вече успокоилото се палто ключовете и фенерчето. Том, който лежеше до вратата, стана, потърка нежно глава в крака му и пак легна. Драйер се заключи звънко в тоалетната, където на варосаната стена дремеха

малки, остарели комари, и след минута, вече с домашна, бавна походка, мина отново в кабинета, а оттам в трапезарията.

Там масата беше сложена, на блюдото сред мозайка лебервурст аленееше вестфалска шунка. Едро, сякаш налято със светлина грозде, висеше от края на фруктиерата. Драйер откъсна зърно, хвърли го в уста, погледна изкосо към шунката, но реши да изчака Марта. В огледалото се отразяваха широкият му светлосив гръб, сенчестите свивки на ръкава, жълтите кичури пригладена коса. Той бързо се обърна, сякаш усетил, че някой го гледа, отмести се и в огледалото остана само яркobelият ъгъл на сервираната маса на черен фон, където тъмно и скъпоценно проблясваше кристалната посуда в бюфета. Изведнъж откъм отвъдната страна на тишината се чу безкрайно лек звук: някой търсеше там чувствителна точка; намери я, прониза я с удар на ключ, отчетливо го завъртя — и всичко се оживи: в огледалото на два пъти премина сивото рамо на Драйер, лакомо закрачил около шунката; вратата тропна, влезе Марта, очите ѝ блестяха и тя силно бършеше нос с парфюмирана кърпичка; след нея, изхвърляйки меко лапи, влезе и вече съвсем будното куче.

— Сядай, сядай, душице — бодро възкликна Драйер и включи хитроумното електричество, стоплящо вода за чая. Марта се усмихваше. Напоследък изобщо се усмихваше доста често, което безкрайно радваше Драйер. Тя се намираше в приятното положение на човек, комуто в близко бъдеще е обещано удоволствие. Беше готова да чака известно време, защото знаеше, че удоволствието непременно ще дойде. Днес беше извикала бояджии да освежат фасадата на къщата. След киното тя беше отмаляла, беше огладняла и с наслада си мислеше, че ето, ей сега, ей сега, след като утоли островатия вечерен глад, ще си легне да спи.

Откъм главния вход се чу развълнуван звънец. Том буйно залая. Марта вдигна учудено вежди. Драйер със загадъчна усмивка стана и както още дъвчеше, отиде да отвори.

Тя седеше, полуобърната към вратата, вдигнала чашата си в ръка. Когато, подтикван шеговито от Драйер, Франц влезе странишком в трапезарията, рязко спря, тракна токове и бързо се приближи към нея, тя така прекрасно се усмихна, така горещо блеснаха устните ѝ, че в душата на Драйер някаква огромна весела тълпа оглушително заръкопляска и той си помисли, че след такава усмивка наистина

всичко ще е наред: Марта, както едно време, ще разказва задъхано за филма, за новата, невероятна рокля — и в неделя, вместо на тенис (какъв ти тенис в дъжд!) двамата ще отидат да поаяздат в шумолящия, слънчев, оранжев парк.

— Преди всичко, драги ми Франц — каза той и му подаде стол, — хапни. И ето ти чашка коняк.

Франц изхвърли като автомат ръка през масата, като се целеше в протегнатата чашка, събори вазичката с тежка, кафеникава роза („която отдавна трябваше да се махне“ — помисли си Марта) и жабунясалата вода се разля на мръсна шарка по покривката.

Той окончателно се смути — и нищо чудно. Преди всичко изобщо не очакваше да види Марта. Струваше му се, че Драйер ще го приеме в кабинета си и ще му съобщи за нещо важно, много важно, с което Франц трябва незабавно да се заеме. Усмивката на Марта тутакси го замая. Той в миг си изясни причината за своя смут. Като онова семе, което факирът заравя в земята, за да издърпа с отчаяна магия от нея живо дърво, молбата на Марта да скрие от Драйер невинното им похождение, молба, на която почти не бе обърнал внимание, сега, в присъствието на Драйер, мигновено и чудовищно се разрасна и се превърна в тайна, която странно го свързваше с Марта. Наред с това си спомни думите на старчето за приятелката и му стана горещо, сладко и срамно. Опита се да отхвърли магията, да погледне Марта спокойно и весело; но като срещна нетърпимо втренчения ѝ поглед, продължи да попива безпомощно с кърпа мократа покривка, въпреки че Драйер се смееше и избутваше ръката му. Допреди малко той лежеше в кревата си — а сега изведнъж се бе озовал в искрящата трапезария и сякаш насън страдеше, че не може да спре струйката, която беше заобиколила солницата и под прикритието на ръба на чинията се опитваше да дотича до сгъвката на покривката. Марта с усмивка (утре и без това ще трябва чиста покривка) премести поглед върху ръцете му, нежната игра на ставите под изопнатата кожа — треперещите дълги пръсти и кой знае защо осеза как този ден не е облякла нищо вълнено.

Драйер изведнъж стана и каза:

— Франц, това може да е негостоприемно — но няма как, вече е късно и ние с теб трябва да тръгваме...

— Къде? — попита объркано Франц и пъхна мократа топка на кърпата в джоба си. Марта погледна с хладно учудване мъжа си.

— Сега ще видиш — каза Драйер и в очите му светнаха познати на Марта пламъчета.

„Що за глупости — помисли си тя злобно. — Какво ли е намислил?“

В антрето тя го задържа и в скороговорка прошепна:

— Къде отиваш? Къде отиваш? Настоявам да ми кажеш къде отиваш?

— Да гуляя — отговори весело Драйер, с надежда да предизвика още една прекрасна усмивка.

Тя трепна; той я потупа по бузата и излезе. Марта се върна в трапезарията, постоя замислена зад стола, на който току-що беше седял Франц; после вдигна ядосано покривката там, където имаше разлята вода и подложи под покривката чиния. В огледалото се отразиха зелената ѝ рокля, нежната шия под тъмната тежест на кока, блясъкът на дребните бисери. Тя дори не почувства, че огледалото я гледа — и, като се движеше бавно, раздигайки шунката, продължи от време на време да се отразява в него. После угаси лампата в трапезарията и като гризеше огърлицата, се качи в спалнята си.

„Сигурно е точно така — мислеше тя. — Ще го събере с някоя развратница, а тя ще го зарази... И е загубен...“

Тя бавно се засъблича и изведнъж почувства, че ей сега ще се разплаче. Само това липсваше. Почакай, само почакай да се прибереш. Особено ако си се пошегувал... И изобщо, на какво прилича това: да го поканиш и да го отведеш... През нощта... Дявол знае какво... дявол знае какво...

Тя отново, както вече много пъти, прекара в паметта си всички прегрешения на своя съпруг. Струваше ѝ се, че ги помни всичките. Бяха много. Но това не ѝ пречеше да казва на сестра си, когато тя дохождаше от Хамбург, че е щастлива, че бракът ѝ е щастлив. И наистина: Марта смяташе, че бракът ѝ не се различава от всеки друг брак, че винаги има разногласия, че жената винаги се бори с мъжа, с приумиците му, с отстъпленията от изконните правила — и тъкмо това е щастливият брак. Нещастен брак е когато мъжът е беден или отива в затвора за тъмно провинение, или харчи пари за издръжка на

любовници — дотогава Марта не се оплакваше от положението си, защото то беше естествено, обичайно...

Тя почти не го познаваше, когато преди седем години нейните родители, разорили се търговци, без усилия я придумаха да се омъжи за лесно и вълшебно забогатяващия Драйер. Той беше много весел, пееше със смешен глас, подари ѝ катеричка, която миришеше лошо... И едва след сватбата, когато мъжът ѝ, заради медения месец в Норвегия — и защо в Норвегия, не се знаеше, — се отказа от важно делово пътуване до Берн, едва тогава някои неща се изясниха.

IV

В тъмното такси (мощният черен икар още беше на ремонт) Драйер мълчеше; тайнствено тлееше възпаленият огън на пурата му. Франц също мълчеше и с отмаляла, трескава тревога недоумяваше къде го водят. След третия завой изобщо загуби чувство за посока.

До този ден беше успял да изучи само тихия район, в който живееше, и района на булеварда в противоположния край на града. Всичко между тези два живи оазиса беше неизследвана мъгла, тъй че в неговото съзнание образът на столицата напомняше онези първи карти, на които географът, още неизстинал след странстванията, е отбелязал всичко, което е открил, забулвайки останалото в облачна синева и поразявайки суеверните умове с очертана със замах тера инкогнита. Той гледаше през прозореца и му се струваше, че тъмните улици бавно изсветляват, отново гаснат, отново събират светлина и запламтяват по-силно, после пак избледняват и внезапно, вече с някаква искриста увереност, възмъжали в теснотата на мрака, избухват с невероятни светлини, със сините и румени водопади на светлинните реклами. Проплува мъглива църква, като тежка сянка сред озарените ефирни сгради — колата профуча нататък, плъзна се плавно по блестящия асфалт и спря до тротоара.

Едва тогава Франц разбра. Със сапфирени букви и брилянтна опашка, продължаваща изкосо последната буква „игрек“ блестеше висок пет сажена надпис: „Денди“. Драйер го хвана под ръка и мълчаливо го отведе до една от петте сияещи една до друга витрини. В нея, като в оранжерия, горещо цъфтяха вратовръзки, цветовете им ту си говореха с плоските копринени мъжки чорапи, ту примираха върху сиво-синкавите и кремави правоъгълници в другите четири витрини: една след друга се мярнаха оргиите отблясъци — а в дълбочината, като бог на тази градина стоеше в цял ръст опалова пижама с восъчно лице. Но Драйер не остави Франц да се загледа; той бързо го поведе покрай останалите четири витрини: една след друга се мярна рой лъскави обувки, фата моргана от сака и палта, лек полет на шапки, ръкавици и

бастунчета, слънчев рай спортни артикули — и Франц се озова в тъмен вход, където стоеше старец с черна пелерина, а до него тънконога жена, цялата в кожи. Двата погледнаха Драйер, пазачът го позна и вдигна ръка към козирката; светлооката гримирана проститутка улови погледа на Франц и се поотдръпна — и веднага щом той изчезна след Драйер в тъмния двор, продължи тихия си, деловит разговор с пазача за това как се лекува ревматизъм.

Дворът беше тъмен, триъгълен, задънен, косо срязан вляво от глуха стена. Миришеше на влага и, кой знае защо, на вино. В единия ъгъл или беше стоварено нещо, или стоеше каруца с вдигнати аръши; сред мрака не можеше да се различи. Драйер изведнъж извади от джоба електрическо фенерче и плъзналият кръг сива светлина отвори решетка, спускащи се стъпала, а после желязна врата, която той, радостен, че е избрал най-тайнствения вход, тихо и бързо отключи. Франц наведе глава и мина след него в тъмен каменен коридор, където светещият кръг отново изтръгна врата, която при всеки беззаконен опит да бъде отворена, би надала гръмогласен звън. Но и за нея у Драйер се намери беззвучен ключ и Франц пак наведе глава. В сумрачния проход, в който вървяха сега, се издигаха тук-там някакви бали, сандъци, под краката шумолеше слама. Фенерчето обхождаше с подвижна проверяваща светлина ъглите — и пак израсна врата, а зад нея се вдигна гола, каменна, топяща се в тъмното стълба. Те се затътриха нагоре и изведнъж, неочаквано като в сън, се озоваха в огромно, замъглено помещение. Светлината се плъзна по някаква метална бесилка, по гънките на пердетата, по трикрили огледала, по черни широкоплещести фигури, сякаш току-що обезглавени — сви наляво, после надясно, зад някакви гигантски шкафове, и Драйер спря, прибра фенерчето и в тъмното тихо каза: „Внимание!...“ Той прошумоли с ръка по стената и пламна крушовидна лампа, която ярко освети щанд. Цялата останала част от залата — широк, безкраен лабиринт — тънеше в мрак и имаше нещо страховито в това, че единствено този ъгъл е отделен с жълта светлина от целия огромен мрак. „Първи урок“ — добави тайнствено Драйер и мина зад щанда.

Този фантастичен нощен урок едва ли беше от полза за Франц — всичко беше прекалено странно, а Драйер твърде своенравно се правеше на продавач. И все пак в самата приказност на ъглестите отблясъци и призрачната бездна наоколо, където смътните, уморени,

многократно опипвани през деня вещи си почиваха в странни положения, имаше нещо, което Франц запомни задълго и което придаде някаква тъмна, разкошна окраска на основния фон, върху който ежедневният труд на продавач полагаше своя прост, разбираем, понякога отегчителен рисунък. И Драйер, докато тази нощ показваше на Франц как се продават вратовръзките реално, следваше не минал опит, не спомена си за онези, вече далечни години, когато той наистина бе работил зад щанд — а се издигна в главозамайващата сфера на въображението и показа не как се продават вратовръзките реално, а как би трябвало да се продават, ако продавачът е и художник, и проницателен човек.

— Искам обикновена, синя — казваше със скован глас Франц.

— Заповядайте, заповядайте — отговаряше бодро Драйер и сваляше пъргаво от лавицата няколко плоски, дълги картонени кутии, и пак така пъргаво ги отваряше на щанда.

— Харесва ли ви тази? — питаше той замислено, връзвайки на ръката си петниста лилава вратовръзка и леко я отдалечаваше, сякаш ѝ се любуваше.

Франц мълчеше.

— Много важен похват — обясни, понижил глас, Драйер. — Да видим дали си разбрал каква е работата. Сега иди ти на щанда. В ей тази кутия са едноцветните вратовръзки; те струват четири, пет марки; а тук са модерните, пъстрите, по осем, по десет, по четиринайсет, да ме прости Господ. И тъй, ти си продавач, а аз съм младеж, неопитен, нестабилен, когото е лесно да подмамиш.

Франц застана притеснен зад щанда. Драйер, леко прегърбен и, кой знае защо, присвил очи, с тънък, неуверен глас каза:

— Искам обикновена, синя... и по-евтина. Усмихни се... — прошепна той като суфльор.

Франц се ухили, наведе се ниско над една от кутиите, бръкна неумело и извади обикновена синя вратовръзка.

— Ето че се хвана! — весело избоботи Драйер. — Значи не разбра. Даваш ми най-евтината. А трябваше да направиш като мен — да покажеш първо някоя по-скъпа — все едно какъв цвят, — но по-скъпа, по-изящна, дано го изкушиш. Ето, вземи тази. Сега я завържи на ръката си. Ама стой, не я мачкай така. Съвсем леко и най-важното — за миг. Тя трябва в ръцете ти веднага да разцъфти. Не, това не е

възел, а някакъв израстък. Гледай. Дръж си ръката изправена. Ето така. Сега аз гледам, значи, тази копринена дъга, и все пак не се поддавам на съблазънта:

— Помолих за синя, едноцветна — каза с тънък глас Драйер и пак зашепна: — Ама не, не, — продължавай да му я пробутваш, драги, може пък да го придумаш; и го наблюдавай, очите му — ако я гледа, това вече е добре. Само ако изобщо не поглежда и почва да се мръщи — чак тогава, — разбираш ли: чак тогава — му дай каквото е поискал. Но направи така — гледай, — присвий леко рамо и с лека погнуса се усмихни: това, един вид, изобщо не е модерно, това е всъщност боклук — но щом настоявате...

— Ще взема тази, синята — изрече с тънък глас Драйер.

Франц мрачно му подаде вратовръзката през щанда. Драйер се разсмя, събуждайки странно ехо.

— Не — каза той, — не, приятелю мой. Първо я сложи настрана, после попитай не желае ли още нещо — и чак тогава — запиши, дай бележка за касата и тъй нататък. Това ще ти го покаже утре господин Пифке — голям педант. Сега слушай нататък...

Драйер седна малко трмаво на щанда и хвърли рязка черна сянка, която се гмурна с главата напред в тъмнината, пристъпила наблизко, за да чува по-добре, и запрехвърля лъщящата коприна, потапяйки с наслада ръце в кутиите — и заразказва как да запомняш вратовръзките по цветове, как да възпитаеш в себе си цвetoва памет, как да изтриваш от съзнанието си вече продадените разцветки, разчиствайки място за новите и как на око, а не само на пипане, веднага да определяш стойността. Няколко пъти скочи, за да представи купувач, на който светът му е крив, купувач, който не жали парите си, бабичка, която купува вратовръзка за внука, чужденец, който не може ясно да обясни — и веднага сам си отговаряше, като опираше леко пръсти о щанда, и измисляше за всеки отделен случай особен вид усмивка, особена нотка в гласа. После седна пак и, разклатил леко крак в лъскава жълта обувка (и сянката му размахваше на пода черно крило), заговори за това с каква нежност и колко весело трябва да се отнася човек към вещите и че ти дожалява до смях за остарелите вратовръзки и мъжки чорапи, които вече никой не купува, и странна, мечтателна усмивка гъделичкаше мустаците му, набръчкваше и отново изглаждаше гънките край устните му — облегнат на шкафа, Франц

слушаше смътно вцепенен и хвърляше от време на време кос жаден поглед към пръснатите по щанда копринени чудеса.

Драйер млъкна, после тихичко се засмя. Пак извади фенерчето и поведе Франц по тъмния коридор сред мъгливите дебри на злото; както вървяха, отметна платното от някаква масичка и освети проблясващите като очи несметни копчета за ръкавели на небесносиня кадифена възглавница — а малко по-нататък събори на пода огромна кожена топка, която се отърколи беззвучно в сумрака. Отново закрачиха по каменни коридори и докато заключваше последната врата, Драйер се усмихваше, като си спомняше леката, тайнствена безредица, която остави след себе си, без изобщо да мисли, че може би някой друг ще трябва да отговаря за нея.

Когато излязоха от тъмния двор на мократа огнена улица, той извика такси и предложи на Франц да го откара. Но Франц, задавен от прекрасното вълнение, което изведнъж го изпълваше, щом видя нощната улица, заяви глухо, че ще върви пеша.

— Както искаш — разсмя се Драйер и, като се подаде от таксито, извика за последно: — Утре, точно в девет, в кантората!

По лъскавия, гладък асфалт имаше смътни, сливащи се отражения — червеникави, лилави, — сякаш покрити с ципа, в която дъждовните локви бяха разкъсали тук-таме големи дупки и тъкмо в тях бяха пробили живи, истински цветове — малиновочервен диагонал, син сегмент, — отделни светли отвори в преобърнатия влажен свят, в главозамайващата, геометрична пъстрота. Перспективите бяха променливи, сякаш разтърсваха улицата, променяйки очертанията на безброй цветни късове в черните дълбини. Прекосяваха стълбове светлина, отбелязвайки пътя на всеки автомобил. Витрините се пукаха от налятото сияние, изтичаха, пръскаха, изливаха се в чернотата.

И на всеки ъгъл, като знак на небивало щастие, стоеше светлонога жена, — но нямаше време да надникнеш в лицето ѝ, ето, гледа те отдалеч друга, зад нея — трета — и Франц вече знаеше, вече знаеше накъде водят тези живи, тайнствени фарове. Всеки фенер, който се разливаше като звезда в мрака, всеки румен отблясък, всяко потреперване на местещите се сродни огньове и черните фигури, които си доверяваха във вдлъбнатините на входовете топли, сладки тайни и нечий плъзнали се покрай теб полуотворени устни, и черният, влажен,

нежен асфалт — всичко придобиваше значение, съчетаваше се в едно, получаваше име...

Потен, отмаляващ от растяща нега, като сомнамбул, привлечен обратно от още неизстиналата възглавница, той се отпусна бавно с мляскане и въздишки на леглото, без да осъзнава как е влязъл в къщата, как се е озовал в стаята си. Прокара длани по топлите си мъхести крака, изпъна се със странно чувство за кръжене и лекота — и почти веднага сънят му предаде с поклон ключовете от града, той разбра значението на всички светлини, клаксони, женски погледи, всичко се сля бавно в един блажен образ. Франц сякаш се намираше в огледална зала, която по чудо граничеше с вода, водата сияеше на най-неочаквани места и като тръгна към вратата покрай напълно уместен мотоциклет, собственост на хазяина, Франц, в предчувствие на нечувана наслада, отвори внимателно вратата и видя Марта, седнала в края на леглото. Той бързо се приближи, но в краката му се пречкаше Том — а Марта се смееше и отпъждаше кучето. Сега той виждаше отблизо блестящите ѝ устни, издуващата се от смеха шия — и се забърза, усещайки как нараства в него нетърпима сладост; той вече почти я докосна, но изведнъж не съдържа накипялото блаженство.

Марта въздъхна и отвори очи. Стори ѝ се, че я е събудил близък шум. Наистина — на съседното легло особено разпуснато хъркаше мъжът ѝ. Веднага си спомни, че си бе легнала, без да го дочака да се прибере. Надигна се и високо го извика, после се пресегна през нощната масичка и почна грубо да му роши косата. Волното хъркане спря. На масичката грейна лампа. „Пробуждането на звяра“ — каза със съннена усмивка Драйер и си разтърка като дете очите с юмруци. „Ти къде беше?“ — рязко попита Марта. Той погледна смътно оголеното ѝ рамо, дългия тъмен кичур, паднал на бузата ѝ — отметна се бавно пак на възглавницата и тихичко се засмя.

— Показах му магазина — уютно измърмори той. — Нощен урок... много интересно...

Марта веднага омекна. Стана ѝ необикновено леко и радостно. Тя угаси мълчаливо лампата. Тишина.

— Да идем в неделя да поюздим, а? — каза изведнъж глас в тъмното. Но тя вече спеше. Гласът повтори въпроса си — шепнешком, в още по-въпросителна форма; почака. После — съннена въздишка,

изскърцване на леглото, мълчание и отново — постепенно засилващо се хъркане.

На сутринта той чукаше припряно с лъжичката по яйцето, преди да побърза за кантората, слугинята му събщи, че автомобилът е в ред и вече го чака. Сега Драйер си спомни, че през последните дни — особено след скорошната катастрофа, — непрекъснато му минаваше през ума смехотворна мисъл, която все не успяваше да промисли докрай. А трябваше да действа предпазливо, по заобиколни пътища, като съвършен детектив; иначе май нищо нямаше да постигне. Той си изпи наведнъж кафето — и като примигваше, взе да си налива втора чашка. „Аз може и да греша... смешно е все пак...“. Глътна захарната кашлица на дъното на чашката, хвърли на масата салфетката и бързо излезе. Салфетката бавно се плъзна от края на масата и вяло падна на килима.

Да, колата беше в ред. Сияеше с черния лак, със стъклата на прозорците, метала на фаровете, в среброто над решетката на радиатора грееше и марката-герб: златно крилато човече на фона на лазурен емайл. Шофьорът се усмихваше, леко смутен, оголил неравни жълти зъби; свали синята си фуражка и отвори широко изпъстрената с отражения врата. Драйер го погледна изпод вежди.

— Здравейте, здравейте — каза. — И тъй, отново сме заедно. — Той закопча всички копчета на палтото си и продължи: — Сигурно е излязло скъпо... — още не съм прегледал сметките. Но не е там работата. Готов съм всъщност и по-скъпо да плащам за такова удоволствие. Прас, прас и още веднъж прас. Чудесно. Но нито жена ми, нито полицията разбират това удоволствие...

Замисли се какво още да каже, но не се сети, пак разкопча палтото и се качи в колата.

„Физиономията му я огледах най-подробно — мислеше си той сред нежното мъркане на мотора. И все пак още нищо не може да се реши. Очите са, разбира се, веселички, с торбички под тях — но то може да си е по природа. Бузите и носът са с червени жилчици, един зъб липсва — и това не е грях, всекиму се случва. Другия път трябва хубавичко да го помириша.“

Тази сутрин, както беше решено, той представи Франц на господин Пифке. Пифке беше, дето има една приказка, „като изваден от кутия“, представителен, набит, със светли мигли, с младенчески

цвят на кожата, с лице, благоразумно спряло на половината път към зурла, и с не много чист брилянт на пухкавото кутре. Към Франц той изпита уважение като към племенник на стопанина, а Франц наблюдаваше със завист архитектурните гънки на неговия панталон и прозрачната кърпичка, надвесила се от джобчето на гърдите.

За вчерашния странен урок Драйер не спомена, а най-забавното беше, че Франц в изобщо не се озова в отдела за вратовръзки, а Пифке, с пълното одобрение на Драйер, го насочи към спортния отдел. Пифке се залови ревностно за работа — но неговите похвати на обучение се различаваха много от похватите на Драйер: в тях имаше много повече аритметика, отколкото Франц бе очаквал. Не очакваше и че краката толкова ще го болят от непрекъснатото стоене и ще усеща тъпа болка в лицето от автоматичната приветливост. В неговото помещение беше много по-тихо отколкото в другите, понеже беше есен. Доста добре се продаваха разни гимнастически пружини, хилки и целулоидни топки за ситно пердашене на пинг-понг, боксови ръкавици, които оставяха при пипане усещането за някаква скърцаща угоеност, стикове за хокей, вълнени шалчета на разноцветни райета, футболни обувки с гумени бутони, с дълги бели връзки. Тъй като в столицата имаше закрити басейни и огромни хамбари за тенис, все още се забелязваше известно търсене на бански костюми и ракети. Но заедно с лятото истинското им време беше минало, забравени бяха гумените негри и риби, белите обувки, козирките срещу слънце — докато за други спортни принадлежности, за жълтите и кафяви ски, за плоските шейнички, предназначени за мускулести кореми, за големите шейни с кормило и спирачки, за най-различните лъскави кънки — сезонът още не беше дошъл. Така на обучението на Франц не пречеше наплив на купувачи и той разполагаше с достатъчно време да изучи работата. Негови колеги бяха две госпожици, едната червенокоса, остроноса, другата енергична, с кисела миризма, която я придружаваше неотстъпно, а също избръснат до лъскавина младеж с атлетично телосложение и със същите очила с рамка от костенурка, каквито носеше Франц. Той му разказа небрежно за наградите, които печелел на състезания по плуване, и Франц му завидя, защото и той беше отличен плувец. С него, насочван от съветите му, Франц си избра плат за костюм, вратовръзки, ризи, чорапи. Пак той му помогна да се ориентира в тайните на продажбите много повече от Пифке, чиято истинска работа

беше да се разхожда из магазина, тържествено и учтиво да урежда тук и там среща между купувача и продавача.

През първите дни, малко объркан, леко замаян, с тъпа болка в цялото тяло, Франц просто пребиваваше в ъгълчето си, като се мъчеше да не привлича внимание, и жадно следеше действията на атлета и на двете госпожици, запаметяваше техните професионални интонации и движения, и изведнъж, така неочаквано и нетърпимо живо си представяше сресаната на път коса и тъмния кок. После, ободрен от грижовните погледи на колегата, попил спокойните му намеци, започна и той да продава.

Запомни завинаги първия купувач — дебел господин, който поиска топка. Топка... В същия миг във въображението му тази топка заподскача, размножи се, разпадна се и той усети в главата си всички топки, всички топчици, всички топченца в магазина — големи кожени от съшити части, и кадифено-бели, с лилав подпис на фирмата, и малки, черни, корави като камък, и леки, прелеки, оранжеви, подскачащи с бърбещ звук, и целулоидни, и въжени, и дървени, и кокалени, — а те се отърколиха на разни страни и оставиха само едно, сияещо като на реклама кълбо, когато купувачът спокойно добави: „Трябва ми топка за моето куче.“

— Третата лавица вдясно, на фирмата „Туфпруф“ — прошепна му мимоходом атлетичният колега, и Франц с радостна усмивка, с бисерна пот на челото, с мъгла по стъклата на очилата, се втурна, засуети се — и най-сетне я намери.

Сравнително скоро, само след месец, той съвсем свикна с работата, вече не се притесняваше, не се страхуваше да пита повторно говорещите неясно, даваше отвисоко съвети на плахите. Доста строен, доста широкоплещест, без закръгления задник на Пифке, но не и жилав като колегата-атлет, Франц с удоволствие отбелязваше своите преходи в огледалата и равнодушно предполагаше, че продавачките — онази червенокосата и онази с миризмата — тайно са увлечени по него. Той си купи автоматична писалка със сребърна кукичка за закачване, два фирмени молива, а в добра бръснарница си избръсна в полукръг врата. Пъпчиците в основата на носа отначало бяха напудрени, а после изобщо изчезнаха. Изстискани бяха и най-дребните младежки пъпчици, битуващи заедно от двете страни на носа, до ъглестите му ноздри. Вече не лъщеше вдлъбнатинката на брадичката и

той всеки ден се бръснеше, унищожавайки не само коравата тъмна четина по бузите и врата, но и лекия пух на скулите. Той почна да се грижи за ръцете си и да използва ароматизирана вода за косата. Можеше да мине за най-приличен, най-обикновен продавач, да не беше леко хищната ъгловатост на ноздрите и някаква странна отмалялост в очертанията на устните, сякаш се е задъхал, а също и очите зад стъклата на очилата — тревожни, с нечист цвят, с винаги възпалени жилчици на бялото. Не беше хубаво и това, че един кафяв кичур имаше навика да се отлепя и да пада на слепоочието му, чак до веждата.

Но в края на краищата Пифке, продавачът-плувец, лъскавите ракети с кехлибарени струни и бодрият диалог с купувача, и записването с автоматичната писалка, и тези лавици, сандъци, изложби, щандове — и останалата огромна част на магазина, боботеца зад преградката, — всичко беше повърхностно, минаваше покрай него, не го закачаше, не го занимаваше, сякаш той беше една от онези напети фигури с восъчни лица, с костюми, изгладени от ютията на идеала, които стояха на подиумите с леко протегнати, свити в лактите ръце. Младите купувачки или бързокраките, късо подстригани продавачки от другите отдели изобщо не го вълнуваха. Както пъстрите търговски реклами, които, без музика, дълго се мяркат преди началото на омаен филм, всичко това беше съвсем необходимо и съвсем незначително. В седем часа то свършваше. Тогава почваше музиката.

Почти всяка вечер — а каква чудовищна мъка се криеше в това „почти“, — той беше в дома на Драйер. Обядваше там само в неделя, и то не винаги; в делничен ден се хранеше в ресторантче близо до магазина. Но вечер, ето вече повече от месец, ето вече май двайсет, двайсет и пет пъти...

Винаги едно и също: бръмченето на вратичката, фенерът, осветяващ пътечката, влажното дихание на ливадата, пращенето на чакъла, позвъняването, отлитащо в къщата да настигне слугинята, бялата светлина, спокойното, конско лице на Фрида — и изведнъж — животът, нежният гръм на музиката от фунията на радиото...

Тя обикновено беше сама; Драйер се прибираше за вечеря — винаги много точно, и винаги предупреждаваше по телефона, ако щеше да закъснее. В негово присъствие Франц се чувстваше притеснен до припадък и затова възпита у себе си през тези дни

някаква мрачна фамилиарност към Драйер. Но насаме с Марта непрекъснато усещаше някъде в тила натиск, омаломощаваща тежест, в гърдите задух, в краката — слабост, дланта му пазеше дълго сухата прохлада на силното ѝ ръкостискане. С точност до половин дюйм отбелязваше чертата, до която тя показваше краката си — когато пристъпваше из стаята, когато седеше, праметнала крак връз крак, — и осезаваше, почти без да гледа, плътната топла лъскавина на нейния чорап, издутината на левия прасец, подпрян от дясното коляно, гънките на полата, полегати, нежни, към които ти се иска да притиснеш лице. Понякога, когато тя ставаше и минаваше край него, за да отиде до фунията на радиото, светлината падаше така, че през леката тъкан на полата прозираха сенките на краката ѝ над коленете, а веднъж чорапът ѝ пусна бримка, а тя облиза пръст и бързо го прокара по коприната. Нарядко, надвил омаломощаващата тежест, той вдигаше очи, използваше мига, в който тя гледаше надолу или встрани, за да потърси поне някакъв недостатък, на който да опре мисълта си и да се освободи от безнадеждното вълнение. Понякога за кратко му се струваше, че е намерил нещо — грозна гънчица край устата, белегче над веждата, прекалено навъсена изпъкналост на устните в профил и сянка на пух над тях, особено забележим, когато лицето ѝ оставаше без пудра; но и най-лекото обръщане на главата, най-малката промяна на израза отново придаваше на лицето ѝ такава прелест, че той нямаше сили да продължи да се вира. С такива бързи, кратки погледи той я беше изучил цялата, предчувстваше движението на пъргаво вдигнатата ѝ ръка, когато единият край на гребена се отлепяше от тежкия кок, знаеше синуса и косинуса на тъмния кичур, прикриващ дъговидно ухото; но, може би най-много го измъчваше нейната гола, бяла, сякаш нежно-зърниста шия и онези предели на голота, които поставяше една или друга рокля. Една вечер той видя кафяво петънце на ръката ѝ. Друга вечер, при случайна извивка на тялото ѝ, при случайно навеждане, забеляза неясна сенчеста вдлъбнатина и изпита облекчение, когато сивата коприна на корсажа отново обгърна плътно гърдите ѝ. А един път, когато тя се приготвяше за бал, той остана поразен, че под мишниците ѝ е бяло като на статуя.

Тя го разпитваше за детството, за майка му, за родното му градче. Веднъж Том сложи муцуна на коленете му, прозя се и го облъхна с непоносима миризма — на селда или просто на развалено. „Ето така

мирише моето детство“ — каза тихо Франц; тя не го чу или не го разбра, попита, но той не повтори. Разказваше ѝ за училището, за праха и скуката на школското ежедневиe и как съседът месар, много почтен господин с бяла жилетка, им е идвал на гости и с израз на отвратителен професионализъм е ял агнешко. „Защо «отвратителен»? — учудено го прекъсваше Марта. — Нали казахте, че е много добре възпитан.“ „Господ знае какви ги дрънкам“ — упрекуваше се Франц и с автоматично увлечение за стотен път описваше реката, топлите скелета над водата, веселата къпалия и въжето, което никога не го беше спирало.

Тя пускаше радиото, той благоговейно слушаше урок по испански, реч за ползата от спорта и сладостна гъгнива музика. Тя подробно му разказваше за последните киновести, за успеха на Драйер през дните на инфлация и как се премахват петна от плодове. И в същото време си мислеше: „Кога най-сетне ще се размърда?“ — но я забавляваше и даже някак я трогваше, че ето, той е толкова неуверен, несъобразителен и без нейна помощ може изобщо да не се реши. Ала постепенно чувството на досада почваше да надделява. Времето отиваше за глупости, както отиват за глупости пари, когато заради стачка на железничарите оставаш в някой скучен град. Смътна обида ѝ нашепваше, че ето на, сестра ѝ е имала вече трима любовници, един след друг, а младата съпруга на Вили Грюн — двама, и то едновременно. А тя караше вече трийсет и петата. Време е, време е. Едно след друго беше получила съпруг, прекрасна вила, старинно сребро, кола — сега поредният подарък е Франц. Но всичко това беше далеч не толкова просто — имаше някакъв незаконен дъх, някаква подозрителна нежност...

Полудял от безсъница, Франц отвори широко прозореца. В късна есен има такива нощи, когато изведнъж, кой знае откъде, долита топъл влажен полъх, случайно задържала се въздишка на лятото. Той се беше хванал за рамката, после се подаде навън, изплю унило дълга слюнка и се вслуша, очаквайки плюнката да плесне в тротоара. Но той живееше на петия етаж и нищо не чу. Тогава затвори прозореца, пи жадно — въпреки че не му се пиеше, — вода с дъх на ментов прах и пак легна. Тази нощ се усети, че познава Марта вече повече от месец и се измъчва нетърпимо. И на онзи полуциничен, полутържествен език, на който говореше със себе си, Франц зашепна във възглавницата: „Да

става каквото ще... По-добре да изменя на кариерата си, отколкото да оставя черепа си да се пукне по шевовете. Утре, утре ще я награбя и ще я съборя — на дивана, на пода, върху строшените съдини — все едно...“.

Това утре дойде. Разтреперан от лека трескавост, той, кой знае защо, сложи чисто бельо и чорапи, преди да отиде при нея. Тръгна. По пътя се убеждаваше, че тя несъмнено го обича, но не го показва, от гордост. А жалко. Да беше се навела над него, уж случайно, да го беше докоснала с буза, докато невиждащи разглеждаха заедно албума. Тогава щеше да е по-лесно. Но той се стегна и си каза: „Това е слабост, а слабостта е излишна“... Дори да е днес по-студена от обикновено, — все едно — днес, днес, днес... Докато звънеше на вратата, проблесна остра надежда, че може би, случайно, Драйер си е вече вкъщи. Драйер не си беше вкъщи.

Преминавайки през първите две помещения, той така живо си представи как ей сега ще бутне онази врата, ще влезе в гостната, ще я види в сива рокля с дълбоко деколте, веднага ще я прегърне, силно, та тя да изпращи, да припадне — толкова живо си го представи, че за миг видя собствения си отдалечаващ се гръб, ръката си — ето там, на три сажена оттук, отваряща вратата, — и понеже това беше проникване в бъдещето, а не ни е позволено да знаем бъдещето, той бе наказан. Първо, спъна се в килима до самата врата и отвори вратата със замах. Второ — гостната беше празна. Трето — когато Марта влезе, тя се оказа с бежова рокля до шията. Четвърто, той изпита толкова позната, отмаляваща, гореща плахост, че дай Боже, да се държи както трябва, да говори членоразделно — за друго не биваше и да мисли.

Марта реши, че днес той за пръв път ще я целуне. Предвкусвайки това, тя не седна веднага до него на канапето — по традиция пусна радиото, донесе сребърно ковчеже с виенски цигари, погледна се в огледалото, при което промени — както всички жени — израза на устните и заразказва, че Драйер бил замислил вчера някаква тайнствена работа — изгодна, да се надяваме, — вдигна и сложи на креслото някакъв розов вълнен шал, и едва тогава седна меко до Франц, подви крак и оправи гънките на полата.

Той почна ни в клин ни в ръкав да хвали Драйер, да казва колко му е благодарен, колко го е обикнал... Марта замислено кимаше. Той ту гълташе дима, ту държеше цигарата до самото си коляно и

прокарваше картонения ѝ мундщук по крачола. Димът пълзеше като струйка призрачно мляко по задържащите го власинки. Марта протегна ръка и докосна с усмивка коляното му, сякаш си играеше с пълзящия дим. Той усети нежния натиск на пръстите ѝ...

— ... А майка ми във всяко писмо така го поздравява, така му благодари...

Димът се разсея. Марта стана и изключи радиото. Франц отново запали. Тя наметна розовия шал и внимателно се взря в него от далечния ъгъл. Той със скован смях разказа анекдот от вчерашния вестник. После лапа блъсна вратата и се появи много тъжен и гладък Том, а Франц — навярно за пръв път — поприказва с него. Най-сетне — за щастие — пристигна Драйер.

Когато към десет се прибра вкъщи, докато минаваше на пръсти през коридора, Франц чу глух кикот зад вратата на хазяина. Вратата беше открената. Той надникна мимоходом в стаята. Старчето-хазяин стоеше само по бельо, на четири крака, и навело побеляло-алена глава, се оглеждаше между краката в огледалото.

V

Новата дейност на Драйер наистина беше донякъде тайнствена.

Започна с това, че една сряда, в началото на ноември, при него дойде непознат господин с неопределено презиме и неопределена националност. Можеше да е чех, евреин, баварец, ирландец — просто въпрос на лична оценка.

Драйер седеше в кабинета си в кантората, огромен и тих, с огромни прозорци, огромно бюро, огромни кожени кресла — всичко това на шестия етаж на огромна къща — и тогава, след като бе минал по жълто-зеления коридор, покрай стъклените територии, изпълнени с ураганната пукотевица на пишещите машини, при него влезе този неопределен господин.

На визитката, която го бе предварила с една-две минути, под презимето беше отбелязано: *изобретател*. Драйер обичаше изобретателите. Той го настани с месмерически жест в кожената благодат на креслото (с пепелник, прикрепен към облегалката за дясната ръка, — по-точно облегалницето), а той самият, като си играеше с чудесно наострения молив, седна полуобърнат към него, виждаше гъстите му вежди, шаващи като черни мъхнати гъсеници, и тъмнотюркоазния оттенък на прясно избръснатите му бузи; посетителят носеше папийонка — синя, на бели точки.

Изобретателят подхвана отдалеч и Драйер одобрително се усмихна. Към всяка работа трябва да се пристъпва тъкмо така — с изкусна предпазливост. Той сниши глас и от предисловието премина похвално забележимо към същината. Драйер остави молива. Подробно и хитро унгарецът — или французин, или поляк — обясни за какво става дума.

— Та значи, не е восък? — попита Драйер.

Изобретателят вдигна пръст:

— В никакъв случай. Това е една от тайните. Гъвкаво, еластично вещество, боядисано в розовеникав или жълтеникав цвят — по избор.

Особено наблюдавам на неговата еластичност, неговата, тъй да се каже, подвижност.

— Интересно — каза Драйер. — Но този електрически двигател не ми е съвсем ясен... Какво наричате например свиваща предавка?

Изобретателят се усмихна:

— Да, там е работата. Щеше да е, разбира се, много по-просто, ако ви бях показал чертежите; но аз естествено още не съм склонен да го направя. Обясних ви как можете да използвате моята находка. Сега въпросът се свежда до следното: съгласен ли сте да ми предоставите пари, за да произведа първите образци?

— И колко? — осведоми се с любопитство Драйер.

Изобретателят отговори подробно.

— А не мислите ли — каза Драйер с палави пламъчета в очите, — че вашето въображение може да се окаже много по-скъпо? Аз много уважавам и ценя чуждото въображение. Ако при мен дойде, да речем, човек и ми заяви: Драги господин директоре! Искам да помечтая. Колко ще ми платите, задето ще мечтая? — бих подхванал, мисля, преговори с него. А вие ми предлагате веднага нещо практично, фабрично производство, въплъщение и тъй нататък. Въплъщение — много важно! Да вярвам в мечта, съм длъжен, но да вярвам във въплъщението на мечтата...

Изобретателят отначало не разбра, после разбра и се обиди.

— С други думи, вие просто се отказвате? — попита той мрачно.

Драйер въздъхна. Изобретателят цъкна с език, кимна и се отметна в креслото, като ту сключваше, ту разделяше ръце.

— Това е трудът на моя живот — изрече той най-сетне, загледан в една точка. — Дванайсет години се трепах над това — над тази мекота, гъвкавост, стилизирана одухотвореност, ако мога да се изразя така.

— Можете — разбира се, че можете — потвърди Драйер. — И е даже много хубаво... Кажете ми — той пак хвана молива, — обръщали ли сте се вече към някого с такива предложения?

— Не — поклати глава изобретателят. — Сега ми е за пръв път. Аз току-що пристигнах.

— Вашата мечта е прекрасна — каза замислено Драйер. — Няма да го крия от вас — прекрасна е.

Другият неочаквано избухна:

— Стига сте повтаряли за мечтата, господине. Тя се сбъдна, тя се превърна в действителност — нищо, че съм бедняк и не мога да изфабрикувам тази действителност. Но дайте ми възможност да ви докажа... Казаха ми, че се интересувате от всичко ново. Само си помислете каква прелест е това, какво украшение, какво фантастично — позволете да кажа, даже художествено постижение.

— Да, но каква гаранция ми давате все пак? — попита Драйер, като се наслаждаваше на неочакваното забавление.

— Гаранцията на човешкия дух — рязко отвърна изобретателят.

Драйер се заусмихва:

— Това вече е нещо. Вие се връщате към моята постановка на въпроса. Това вече е нещо.

Той помисли и добави:

— Аз мисля да се насладя на вашето предложение, дано видя насън онова, което сте изобретили, или поне въображението ми да го попие. Сега не мога да ви кажа нито да, нито не. А вие се приберете — впрочем къде сте отседнали?

— Хотел „Видео“ — каза, силно развълнуван, изобретателят.

— Познато име — но не мога да си спомня откъде... „Видео“... Не, не го знам. Та ви казвам, приберете се, проверете още веднъж мечтата си, помислете няма ли да е грехота, ако фабриката обезцвети, изтормози, убие такава прелест — а после, да речем след седмичка, след десет дни, ще ви извикам — та елате и, ще прощавате, че ви го намеквам — малко по-подробно, по-доверчиво...

Когато посетителят си тръгна, Драйер поседя няколко минути неподвижно, пъхнал ръце дълбоко в джобовете на панталона. „Не е шарлатан — помисли си той, — или поне не знае, че е шарлатан. Мисля, че ще мога да се позабавлявам. Ако е прав, ако всичко е така, както твърди, — наистина може да се получи оригинално, много оригинално...“ Меко забръмча телефонът и Драйер забрави за известно време изобретателя.

Но вечерта той намекна на Марта, че се кани да подхване нещо съвсем ново, а когато тя попита изгодно ли е, присви очи и закима: „Много, много изгодно, душице.“ На другата сутрин, докато пръхтеше под душа, той реши, че няма да приеме повторно изобретателя; но през деня, в ресторанта, си спомни за него с удоволствие и реши, че предложението му е прекрасно. Като се прибра за вечеря, той

подхвърли мимоходом на Марта, че работата се е провалила. Тя беше с нова бежова рокля и, кой знае защо, се загръщаше в розов шал, въпреки че в къщата беше съвсем топло. Франц беше, както винаги, забавно навъсен и много скоро си тръгна — каза, че е препушил и много го боли глава. Щом той се оттегли, и Марта отиде да спи. В гостната, на масичката до канапето остана отворено сребърното ковчеже. Драйер си взе оттам цигара — виенска, с картонен мундщук — и изведнъж се разсмя: „Свиваща предавка... одухотворена гъвкавост... Хем той не лъже... неговата идея ужасно ми допада.“

Когато той на свой ред се качи в спалнята, Марта наглед вече спеше. Най-сетне, след няколко столетия, светлината угасна. Тогава тя отвори очи и се вслуша. Хърка. Тя лежеше по гръб, загледана в тъмното и се сърдеше на хъркането, на някакъв блясък в ъгъла на спалнята, а освен това и на себе си. „Трябва съвсем иначе — каза си тя най-сетне. — Утре вечер ще постъпя иначе. Утре вечер...“

Но и следващата вечер, и в събота, Франц не се появи. В петък той отиде на кино, в събота — на кафене. Във филма волоока глупачка с черно сърчице вместо устни и мигли като спици на чадър представяше богата наследничка, която представяше на свой ред бедна чиновничка, а в кафенето се оказа адски скъпо и някаква начервосана мома с гадна златна пломба пушеше и го гледаше, и олюляваше крак, и се усмихваше леко, изтърсвайки пепелта. „Не издържам повече — стенеше провлачено, шепнешком Франц. — Тя затрива живота ми, устата ми е пресъхнала заради нея, сили нямам... А беше толкова просто — да я нагрябам, когато ме докосна. Мъка... Дали да не почакам — да не я виждам няколко дни?... Но тогава не си струва да живея... Следващия път, ето кълна се, кълна се... в моята майчица се кълна...“

В неделя той стана късно, изнесе вяло кофата със сапунена вода и докато минаваше край вратата на хазяина, я погледна със страх и омраза. Реши да излезе да се поразходи, но по стъклата шибаше бурен дъжд. В стаята беше студено. От нямане какво да прави, той си изтри хубаво очилата, отвори шишенцето с мастило, напълни автоматичната писалка и седна да пише на майка си.

Мила майчице — пишеше той с небрежния си едър почерк, — *как си? Как е Еми? Навярно...* Той спря, зачеркна последната дума и се замисли, човъркайки с края на писалката в носа. *Навярно... сега отива на черква; после ще готви неделния обед... Кокошка, бедни рицари...*

През деня кафе с бит каймак... Какво я интересува той? Тя винаги е обичала повече Еми. Закръгленичка, червеникавокафява — шамаросваше го по бузите, когато беше вече на седемнайсет, осемнайсет, деветнайсет години. Миналата година... А когато беше съвсем малък (бледничък, кръглолик, вече с очила), веднъж, на Великден, реши да го накара да изяде шоколаден бонбон (във вид на кафяво зайче), който сестричето тайно беше облизало. Задето Еми беше облизала предназначен за него бонбон, майка му само я плесна лекичко по дупето, а него, задето отказа дори да докосне олигавения шоколад — така го халоса с все сила по лицето, че той излетя от стола, удари глава в пода и припадна. Любовта към майката беше първата му нещастна любов. По-добре беше сякаш, когато тя открито го хокаше, отколкото когато равнодушно му се усмихваше или, пред гости, мило го пощипваше. В навечерието на заминаването му тя забрави в неговата стая вълнения си шал и той, кой знае защо, го сложи за през нощта под възглавницата си, но не можа да спи, а плака като глупак. Тя може би сега тъгува все пак за него? Но това тя не го пише...

Приятно е все пак да се пожалиш — до сълзи приятно. А Еми е добро момиче... Ще се омъжи за месаря с бяло сетре; сто на сто ще се омъжи за него... И добре ще направи — работата му е сигурна, той е най-добрият месар в града. Проклетият дъжд... А какво да напише — все пак не знае... Дали да не опише стаята?

Както вече ти писах, имам чудесна стая, с огледало. Леглото е меко. Хазяинът сутрин сам я мете. До прозореца, в левия ъгъл...

В този миг се чу леко почукване и вратата се откряна. Хазяинът подаде глава, усмихна се, смигна, изчезна и каза на някого зад вратата: „Да, вкъщи си е; заповядайте...“.

Тя носеше нежното си палто от къртича кожа, широко отворено над карирана вълнена рокля, по сивата, ниско нахлупена шапка бяха успели да се разпилят тъмните звезди на дъжда, който я бе настигнал между таксито и входната врата, копринените крака бяха плътно събрани и затова изглеждаха още по-стройни. Застанала неподвижно, тя протегна назад ръка да затвори след себе си вратата — и втрещено, без усмивка, гледаше Франц, сякаш не очакваше да го види. Той покри с длан адамовата си ябълка — защото беше без яка, — изрече дълго изречение и с учудване забеляза, че думите, изглежда, не се бяха

отпечатали, сякаш ги беше написал на пишеща машина, в която е забравил да сложи лента.

— Извинете, че нахълтвам така... — каза Марта. — Но нямам къде да се скрия от дъжда... — А погледът ѝ сякаш се отвори, пушна го да влезе, плъзна се встрани. Франц изведнъж отмаля, омекна, задъхан от познатото сърцебиене и, бледен, примигващ, с отпусната долна устна, почна да ѝ помага да си свали палтото. Хастарът беше малинов, копринен, топъл, напоен с парфюми. Палтото и шапката ѝ той сложи на леглото и последният наблюдател в съзнанието му, упорит, дребен, още останал на пост, след като всички други мисли, като се блъскаха и препъваха, се бяха разбягали, — му подсказа, че ето така пътник във влак си набелязва мястото, което сега ще заеме.

Марта каза:

— Какво значи това? Мислех, че ще се зарадвате, а вие мълчите...

— Аз говоря — отвърна Франц, като се мъчеше да надвика нестройното бучене, — говоря... непрекъснато говоря...

— В ухото ви е останал сапун — рече Марта, — чакайте, аз ще го избърша.

Двамата стояха насред стаята. Франц опираше бедро о ръба на масата, която изведнъж взе да пращи. Показа се, че той държи ръката ѝ, притиска я към устните, към носа си и главата му потъва в тази гореща, послушна длан. Със свободната си ръка тя го галеше по косата, мръщеше се от наслада и навиваше на пръсти меките, изсушени с вежетал кичури. Франц присвиваше очи, дишаше. Някаква подивяла нежност измести в него всичко остро, непохватно, грубо, което доскоро толкова го бе мъчило. Тя сигурно му беше свалила очилата, защото той усещаше сега тези чудесни пръсти на слепоочията си, на веждите. Сега знаеше, че след миг ще настъпи такова щастие, в сравнение с което е нищо и най-страстният сън. Той хвана бавно китките ѝ, отвори очи, от топлата мъгла се запribлижава лицето ѝ. Но преди да стигне до устните му, то спря.

— Моля ви — измърмори той, — моля ви... Умолявам ви...

— Глупаче! — каза тя тихо. — Нали трябва да заключа вратата... Почакай...

Райската топлина за миг се изплъзна и изчезна, два пъти предпазливо изскърца ключът; топлината се върна.

— Ами ето — каза с неясна усмивка Марта.

Той усети на тила си напрегнатата ѝ длан, тихо долепи устни до горещото ъгълче на полуотворената ѝ уста, плъзна се, намери, и целият свят стана изведнъж тъмнорозов. А после, когато, следвайки смътния закон за постепенността, който беше извлякъл несъзнателно от чуто и прочетено, Франц издишаше в косата ѝ, в топлата ѝ шия, повтарящите се думи, чийто смисъл беше само в тяхното повтаряне, — а когато, вече седнал до нея в края на леглото, без да откъсва устни от слепоочието ѝ, сваляше обувката от крака ѝ, дърпаше влажния ток — той усещаше вече не онова безпомощно, забързано вълнение, което бе сънувал неведнъж, а някаква благодатна сила, тържество, опияняваща увереност.

Но по пътя ги сполетяха малки приключения: кой знае как, очилата му се оказаха на коленете на Марта и той по навик ги сложи; малък сблъсък възникна между него и нейната рокля — докато не се изясни, че тя се сваля просто през главата; десният му чорап беше с дупка и се подаваше нокътят на големия пръст; и възглавницата можеше да е по-чиста...

Леглото тръгна, заплува с леко поскърцване, както е нощем във влак. „Ти“ — каза тихо Марта, легнала по гръб и загледана как тича таванът.

Сега в стаята беше пусто. Нещата лежаха и стояха в онези небрежни пози, които те заемат, когато ги няма хората. Черната автоматична писалка дремеше върху недовършеното писмо. Кръглата дамска шапка надничаше, сякаш нищо не е било, изпод стола. Някаква тапичка, изцапана от единия край със синьо от мастилото, помисли, помисли и се отърколи тихичко в полукръг по масата, а оттам тупна на пода. Вятърът се опита с помощта на дъжда да отвори прозореца, но не успя. В шкафа, улучил мига, тайно се свлече от закачалката халатът — както го беше правил вече неведнъж, когато никой не можеше да го чуе.

Но огледалото изведнъж проблесна предупредително, отразило прелестна гола ръка, която се протегна изнемощяла и падна като мъртва. Леглото бавно се върна обратно. Марта лежеше със затворени очи и усмивката образуваше две сърповидни трапчинки от двете страни на стиснатата ѝ уста. Кичурите, някога непроницаеми, сега бяха отметнати от слепоочията и Франц, опрян на лакът до нея,

загледан в нежното ѝ голо ухо и чистото чело, отново намери в това лице онази прилика с мадоната, която той, любител на такива сравнения, вече беше отбелязвал.

В стаята беше студено.

— Франц... — пророни Марта, без да отваря очи, — Франц... та това беше рай... Аз още никога, никога...

Тя си отиде след час. Преди да си тръгне, изучи много добре всички кътчета на стаята, подреди всички вещи на Франц, премести масата и креслото, забеляза, че всичките му чорапи са скъсани, че на всички долни гащи липсват копчета — и каза, че поначало стаята трябва да се поу Краси, — може би с бродирани покривчици, и непременно кушетката, и две-три ярки възглавници. За кушетката тя напомни на старчето, което тихо се разхождаше напред-назад по коридора. Като се усмихваше ту на нея, ту на Франц, и потриваше сухо шумолящи длани, то каза, че щом пристигне съпругата, ще има и кушетка. А понеже, честно казано, никаква кушетка не беше давал на поправка (в празния ъгъл по-рано бе стояло чуждо пиано), и понеже освен това, старчето беше ерген, то с голямо удоволствие отговаряше на Марта. То поначало си беше доволно от живота, това сиво старче с домашни ботушки с катарамии, особено откакто си откри чудна дарба — да се превръща вечер по избор, или в дебел кон, или в шестгодишно момиченце с моряшка рокличка. Защото той всъщност — но това е, разбира се, тайна, — той беше известен илюзионист и фокусник. Менетекелфарес.

На Марта ѝ хареса неговата учтивост, но Франц я предупреди, че е чудак.

— Ах, мили мой — каза тя, докато слизаше по стълбата, — всичко това е много, много хубаво. Този тих старец е за предпочитане пред някоя любопитна, бърлива вещица. До утре, мили... А когато жена му си дойде, ние просто ще си намерим друга стая. Можеш да ме целунеш — но бързо...

Улицата, на която живееше Франц, беше тиха, бедна, задънена, а другият ѝ край излизаше на малък площад, където във вторник и петък разполагаше сергиите си скромнен пазар. Оттам изтичаха две улици — вляво — крива пресечка, където в дни на политически събития от прозорците стърчаха мръсночервени знамена; вдясно — дълга, многолюдна улица, на която, между другото, имаше и магазин, в който

всяко нещо струваше пет гроша, все едно дали става дума за чифт жартieri или бюст на Шилер. Тази улица опираше в каменен портик с бяла буква върху синьо стъкло, — крайна станция на подземната железница. Там трябваше да се свие вляво, по булеварда, по-нататък вече нямаше къщи, тук-таме се строеше вила или се ширеше зелена пустош, разделена на зеленчукови градинки. Следваха пак къщи — огромни, розови, току-що изникнали. Марта свърна зад ъгъла на последната от тях и се намери на своята улица. Домът ѝ беше в другия ѝ край — близо до широкия булевард, по който минаваха два трамвая, 113 и 108, и един автобус.

Тя мина бързо по чакълестата пътечка към верандата и в този миг слънцето се отърколи по меката долна част на велурените облаци, намери процеп и скоростно си проправи път. Дръвчетата край пътечката веднага припламнаха с мокри огънчета, а паяжината разхвърли тук-таме спици с цвят на дъга. Ливадата заискри. Със стъклено крило проблесна прелетял врабец.

Когато Марта влезе в антрето, пред очите ѝ в полумрака преплуваха румени петна. Къщата беше празна; в трапезарията масата още не беше сложена; в спалнята, на килима, на синята кушетка — грижливо нагънато слънце. Тя почна да се преоблича, като се усмихваше щастливо и нежно в огледалото.

А малко по-късно, когато вече стоеше наред спалнята, в тънка тъмночервена рокля, леко гримирана, с пригладени слепоочия, отдолу до нея стигна лиричният лай на Том, а след това — силен глас, който ѝ се стори непознат. Докато слизаше по стълбата, тя срещна на завоя непознат господин, който бързо се качваше, свиркаше си и удряше с камшик по перилото. „Здравей, душице — каза той, без да спира, — след десет минути съм готов.“ — Той взе последните две-три стъпала наведнъж, весело охна и погледна изкосо надолу към отплуващия път в косата ѝ. „Побързай — рече тя, без да се обръща. — И те моля да не миришеш на манеж.“ Горещ с тих смях се затвори врата.

И после, докато обядваха сред сочен разговор и онзи особен стъклен или метален звън, присъщ на човешкото хранене, Марта все още не разпознаваше стопанина на дома — шаващите му подстригани мустаци и навика му да хвърля бързо в устата си ту репичка, ту късче хляб, което мачкаше върху покривката, докато говореше.

Вдясно от нея седеше грубоват титулуван старец, вляво дебелият Вили Грюн с руменина, покрила цялата буза, с три правилни гънки тлъстина отзад, над якичката; до него шумеше майка му, и тя дебела, и тя опулена и със скърцащ глас, който преминаваше в раздрусан, клокочещ смях; до стареца блестеше с пламъка на дълги, дълги обеци младата госпожа Грюн, напудрена до смъртна белота, с неестествено тесни и дъговидни вежди; а между тях, там, там, срещу Марта, закриван ту от месеста гергина, ту от кристал, седеше, говореше, смееше се съвсем излишен, съвсем чужд господин. Всичко освен този господин беше хубаво, приятно — и чудесно приготвената гъска, и тежкия добродушен профил на плешивия Вили, и разговорът за автомобили, и мръсничкият виц за ловджийски павилион, който тихичко ѝ разказа титулуваният старец. Струваше ѝ се, че тя самата много говори, но всъщност повечето мълчеше, но мълчеше така звучно, така отзивчиво, с толкова жива усмивка на полуотворените блестящи устни, с такава светлина в подчертаните с нежна тъмнина очи, че наистина изглеждаше необичайно разговорчива. И Драйер, който я поглеждаше иззад плътните розови краища на гергините, ѝ се наслаждаваше, слушайки щастливите думи на очите ѝ, бърбенето на проблясващите ѝ ръце — а съзнанието, че тя е все пак щастлива с него, го караше някак да забравя колко редки и равнодушни са нощните ѝ благоволения.

— Аз за себе си смятам... смятам... — призна тя на Франц при една от най-съкровениите срещи, когато той взе изведнъж да настоява да му каже дали е обичала някога мъжа си.

— Значи аз съм първият? — попита той жадно. — Първият?

Вместо отговор тя оголи в усмивка влажни зъби и бавно го ощипа по бузата. Франц прегърна краката ѝ, гледаше я отдолу нагоре и клатеше леко глава, като се мъчеше да обхване пръстите ѝ в уста. Вече облечена, готова да си върви, тя все не се решаваше да си тръгне и седеше в плетеното кресло, а той се беше свил на колене пред нея, чорлав, с мигащи очила, с нови бели тиранти. Той току-що я беше преобул — докато беше при него, тя носеше пантофки с алени помпончета и тези пантофки (негов скромн, но обмислен подарък) оставаха при него в горното чекмедже на нощното шкафче и се вадеха оттам веднага щом тя се върнеше. Изобщо, цялата стая несъмнено се беше разхубавила. На масата в синя ваза с продълговатото светло петно

розоееха три гергини. Появи се дантелена покривчица — а скоро трябваше да пристигне и кушетка, за нея Марта вече беше купила две възглавници с разцветка на паунова опашка. В целулоидната кутийка на умивалника лежеше любимият сапун на Марта — бледокафяв, с мирис на горска теменужка. Бельото в чекмеджетата беше прегледано, преброено, на новите долни гащи личаха ясни монограми, две нови вратовръзки, тъмна и светла, висяха на шнурче от вътрешната страна на вратата на гардероба. Имаше и един бавно узряващ, наистина възхитителен проект: смокинг!

Франц възмъжа от любовта. Тази любов беше нещо като диплома, с която можеше да се гордее. Цял ден го изгаряше желанието да покаже някому дипломата. В седем и четвърт (Пифке мислеше, че угажда на шефа, като го пускаше малко преди другите), той влетяваше запъхтян в стаята си. След няколко минути се появяваше Марта. В осем и четвърт тя си отиваше. А в девет без четвърт Франц отиваше да вечеря у чичо си.

Топлото постоянно щастие го изпълваше целия, сякаш вените му бяха налети не с кръв, а с това щастие, което пулсираше в китката, в слепоочието, туптеше в гърдите, изтичаше от пръста на рубинена капка, ако го убодеше случайна карфица; а в магазина често му се налагаше да си има работа с карфици — и пак добре, че беше в отдел, където не му се налагаше с карфици в уста да се извива като риба около някой неспокоен господин в едноръко, изпъстрено с тропоски, изпоначертано с креда сако. Но ръцете му бяха станали поначало по-пъргави, той не изгърваваше леките картонени капаци както през първите дни. А тези бързи упражнения край щанда сякаш подготвяха ръцете му за също тъй бързи, също тъй леки движения, остро вълнуващи Марта, защото тя особено обичаше ръцете му, а най-много ги обичаше, когато със скоростни, сякаш музикални докосвания, те сваляха роклята и притичваха по млечнобелия ѝ гръб. Да, щандът беше нямата клавиатура, по която Франц репетираше щастието.

Но щом тя си отидеше, щом приближеше часът на вечерята и той трябваше да се срещне с Драйер, всичко се променяше. Както понякога, насън, най-безобиден предмет ни внушава страх, а после си остава за нас страшен всеки път, щом ни се присъни, и дори наяве таи лек привкус на ужас — така присъствието на Драйер се превърна за Франц в изтънчено мъчение, неотразима заплаха. Когато за пръв път,

половин час след срещата, той измина, с нервна прозявка и като си оправяше пътом очилата, краткото разстояние между вратичката и стълбището, когато за пръв път като таен любовник на стопанката на дома подозрително блесна с очилата към Фрида, потри мокри от дъжда ръце и пристъпи през прага, Франц изпита такъв ужас, че от страх се сопна на Том, който го посрещна в гостната с почти човешка радост, и докато чакаше да се появят домакините, затърси суеверно в пъстрите очи на възглавниците някакви страховити признаци за беда. Повдигна му се от ужас, когато с неочакван тропот, през две различни врати, като на рязко осветена сцена едновременно влязоха Марта и Драйер. Той изпъна ръце по шевовете и му се струваше, че в тази поза стремително се издига нагоре, през тавана, през покрива, в мрака — а всъщност, изпънат, опустошен, той поздравяваше Марта, поздравяваше Драйер — и изведнъж от небитието, от неведома височина, плътно падна на краката си напред стаята, когато Драйер, както винаги, описа с показалец бърз кръг и лекичко го смушка със сочно кудкудякане в пъпа; а Франц, както винаги, пресилено изхълца, захили се с корем — и както винаги студено сияеше Марта. Страхът не изчезна, а само временно притихна: един невнимателен поглед, една красноречива усмивка, и всичко ще се изясни — и ще настъпи невъобразим ужас. Оттогава, всеки път, когато влизаше в този дом, му се струваше, че ето, днес са проследили Марта, тя е признала всичко на мъжа си — и с катастрофален блясък го посрещаше полилеят в гостната.

Всяка шега на Драйер той с трепет изчегъртваше, претегляше, душеше — не крие ли намек, коварна цепнатинка, подозрителна издатинка... Но нямаше нищо такова. Наблюдателният, остроок Драйер преставаше да гледа зорко, щом между него и разглеждания предмет застанеше допадналият му образ на този предмет, основан на първото остро наблюдение. Обхванал с един поглед новия предмет, оценил вярно неговите особености, той вече не смяташе, че предметът може да се променя, да придобива непредвидени черти и вече да не съвпада с представата, която той си е изградил за него. Така от първия ден на запознанството им, Франц беше за него забавен племенник провинциалист, а Марта вече седем години беше за него все същата добра стопанка, но студена жена, която нарядко го озарява с омайна усмивка. Тези два образа не се променяха по същество — може би само се допълваха постепенно с хармонични черти, които естествено

им прилягат. Така художникът вижда само онова, което е присъщо на първоначалния му замисъл.

За сметка на това Драйер сякаш изпитваше гъдел, когато предметът не се поддаваше веднага на неговата проникателност, не заставаеше веднага така, че той да може с един поглед да долови свенливите му оттенъци. Близко два месеца бяха минали от вечерта, когато черният икар полудя за пет минути, а Драйер още не беше успял да установи някои неща относно шофьора. Той се отбиваше в гаража, незабелязано душеше шофьора, наблюдаваше походката му или внезапно в такъв един най-опасен час, например в събота привечер, го извикваше, поддържаше с мъка незначителен разговор и го наблюдаваше изпод вежди — не е ли прекалено безцеремонен, не са ли прекалено влажни и не светят ли с доволен блясък игривите му очи. Понякога си мечтаеше, че ето на, един ден ще му съобщят как в момента шофьорът не може, уви, не може да дойде, въпреки че той го вика. Или му се струваше, че икарът взема завоите малко по-бързо, малко по-жизнерадостно от обикновено... Тъкмо в такъв ден на безгрижни завои (което беше особено интересно, защото вчера неочаквано беше паднал първият сняг, а днес хлъзгаво се беше стопил) той забеляза през прозореца един господин, който сякаш на шарнири пресичаше със ситни крачици улицата — и изведнъж, кой знае защо, си спомни разговора с толкова симпатичния изобретател. Щом пристигна в кантората, веднага заповяда да му позвънят в хотел „Видео“ и много се зарадва, когато секретарят доложи, че изобретателят веднага ще дойде. Но нито Драйер, нито секретарят, нито който и да било на света никога не разбра, че изобретателят със синкави бузи живее по случайност тъкмо в стаята, в която след пристигането си беше пренощувал Франц, и от която през прозореца се виждаше сега вече голият ясен, и където можеше да се забележи — ако много внимателно се вгледаш, — че в линолеума до умивалника се е набил съвсем ситен стъклен прах. Фактът, че съдбата бе настанила изобретателя тъкмо там, е знаменателен. Франц беше изминал този път — съдбата изведнъж се беше сепнала и бе изпратила подире му синебузия човек, който, разбира се, нито знаеше, нито щеше да разбере нещо — както изобщо никой никога нищичко не разбра нещо за всичко това.

— Добре дошъл — каза Драйер, — седнете.

Изобретателят седна.

— И така? — попита Драйер, като си играеше с молива. Изобретателят се изсекна, загърна грижливо изхвърленото и дълго напъхва кърпата в джоба.

— Идвам с предложение — каза той най-сетне и склучи тесни окосмени ръце.

— Някакви нови подробности? — намекна Драйер, който рисуваше с молива концентрични кръгове върху попивателната.

Изобретателят кимна, понижи глас и заговори. На масата зазвъня телефонът. Драйер се усмихна нежно на посетителя и вдигна енергично слушалката до ухото си.

— ... Аз съм. Забравила съм: ти каза май, че днес няма да вечеряш вкъщи?

— Точно така, душице.

— И ще се прибереш късно?

— След полунощ. Заседание на управата. Иди някъде, ако ти е скучно.

— Не зная. Може точно така да направя.

— Чудесно — закима Драйер, — довиждане... А, чакай, исках още...

Но тя вече беше сложила слушалката.

Изобретателят се правеше, че не слуша. Драйер забеляза и заради остроумната шега с тънко, умилно гласче каза: „Беше младата ми приятелка...“.

Изобретателят учтиво се усмихна и веднага продължи обясненията си. Драйер подхвана нова серия концентрични кръгове. Секретарят донесе пачка писма и безмълвно изчезна. Изобретателят говореше. Драйер изведнъж остави молива, отпусна се меко в креслото и вече веднъж изпитаното очарование отново го завладя.

— Как се изразихте? — хитро прекъсна той. — Благородната бавност на лунатик?

— Да — ако желаете — каза другият. — Но наред с това и най-естествена пъргавина.

— Продължете, продължете — присви очи Драйер, — това е същинско врачуване.

VI

Беше неугледно, навъсено ресторантче на улицата, на която живееше Франц. Трима мъже мълчаливо хвърляха карти. Съпругата на единия, бледа като резен изстинало телешко, сънено наблюдаваше играта им. Слабичка госпожица с тик прелистваше в ъгъла илюстрирано списание, в което нечий химически молив отдавна беше запълнил хищно празнотите в кръстословицата. Дамата с палто от къртича кожа (приятно поразило кръчмарката) и младият мъж с очила с рамка от костенурка пиеха вишновка и се гледаха в очите. Пиян младеж с каскет почукваше по дебелото стъкло, зад което върху метален салам се бяха събрали монети — загубата на всички, които пъхаха по един грош, а после движеха с ръчката насам-натам тенекиеното жонгльорче, докато граховото зърно се изтърколеше по лъкатушните жлебчета. Беше възтъмно, тихо и задимено. Тезгяхът просветваше с рибешки блясък, премръзнал от бирената пяна. Кръчмарката, с две зелени футболни топки вместо гърди и с множество розови лунички на лицето, се прозяваше и гледаше натам, където келнерът, полускрит от паравана, унищожаваше планина варени картофи. На стената имаше дървен часовник, монтиран по някакъв начин в еленови рога и хромолитография — срещата на Бисмарк с Наполеон III. Картоиграчите шумоляха все по-тихо.

— Изборът ни е добър, тук наистина никой няма да ни види...

Той стисна ръката ѝ под масата:

— Не става ли късно, скъпа — дали не е време?

— Чичо ти ще се прибере чак в полунощ, дори още по-късно...

Имаме време.

— Прощавай, че те заведох в такова кръчме.

— Остави, няма нищо... Казвам ти: изборът ни е добър. Ще пием още нещо.

— Ти си тук като кралица. Инкогнито. Бих искал да пия с теб шампанско. И наоколо ни да танцуват...

Тя се облегна на масата, притиснала буза с юмрук и в странната тишина му се стори, че чува как тиктака часовничето на китката ѝ — златно, голямо колкото котешко око. Тя въздъхна и едновременно се усмихна. Мълчание.

— Я ми кажи — сит ли си? Толкова си ми слабичък...

— Ах, какво говориш... И какво значение има? Аз през целия си живот съм бил нещастен. А сега ти си с мен. Това е някакъв невероятен сън...

Играчите застинаха, загледани в картите. Бледата подпухнала жена, седнала до тях, се беше отпуснала без сили на рамото на мъжа си. Госпожицата се беше замислила и бузата ѝ вече не приритваше. Сложеното на дървена рамка илюстрирано списание беше кљумнало листа, като знаме в безветрие... Тишина... Вцепененост.

Тя първа се размърда; а той, като се отърсваше от странна дрямка, запримигва и оправи реверите на сакото.

— Аз го обичам, а той е беден — каза тя на шега, каза го и изведнъж изразът на лицето ѝ се промени. Привидя ѝ се, че ето, и тя като него няма пукната пара — и ето ги двамата тук, в жалката кръчмичка, в съседство със сънени занаятчии, пияници, евтини проститутки, сред оглушителната тишина, на лепкава чашка убиват съботната нощ. Тя с ужас почувства, че ето този нежен бедняк е наистина неин съпруг, младият ѝ съпруг, когото тя никому няма да даде... Кърпени чорапи, две скромни рокли, беззъб гребен, стая с подпухнало огледало, малиновокафяви от прането и готвенето ръце, тази кръчма, в която за една марка можеш царски да се напиеш... така я достраша, че тя впи нокти в китката му.

— Какво има? Мила моя, не те разбирам?...

— Ставай — каза тя. — Плати и да вървим. Не мога да дишам в този задух...

А после, поела студа на ясната ноемврийска нощ, тя в миг отново забогатя, притисна се към него, бързо пристъпи, за да върви в крак с него — и в гънките на къртичата кожа той напипа топлата ѝ ръка.

На другата сутрин, в леглото, в своята светла спалня, Марта си спомни с усмивка нелепата тревога. „Всичко е толкова просто — успокояваше се тя. — Просто аз имам любовник. Това трябва да украсява, а не да усложнява живота. Точно така: приятно украшение. И ако, да речем...“.

Но странно: тя не можеше да насочи наникъде мисълта си: улицата на Франц беше задънена. Мисълта се озоваваше неизменно в задънения ѝ край. Не можеше да си представи, че Франц го няма, че има друго предвид. А днешният ден, и всички бъдещи, бяха проникнати, обагрени, озарени — от Франц. Тя се опита да помисли за миналото, за годините, когато още не познаваше Франц — и изведнъж във въображението ѝ се появи градчето, през което беше минала веднъж, и сред мъглата на това градче, което едва бе забелязала, се намираще никога невиджаната наяве, но така живо описана от Франц къща, бяла със зелен покрив, — а зад ъгъла тухленото училище и слабичко момченце с очила, и майката, която не го обича. Малкото, което Франц ѝ беше разказал за детството си, беше по-ярко и по-важно от това, което тя наистина беше преживяла; и тя не разбираше защо е така, спореше със себе си, уязвена в любовта си към простотата, прямотата, яснотата.

Особено силно ставаше разногласието, когато ѝ се налагаше да се заеме с нещо свързано с къщата, или със скъпа придобивка, която нямаше нищо общо с Франц. Веднъж беше изплувала например мисълта, че ще е добре да купят друг автомобил — но тя изведнъж си каза, че това изобщо не засяга Франц, че той е заобиколен, пропуснат — и въпреки че отдавна мечтаеше за модерна марка лимузина вместо омръзналия икар, цялото удоволствие от такава придобивка беше отровено. Друго нещо беше роклята, която обличаше за Франц, неделният обед, който съставяше от любимите му ястия... Отначало всичко това ѝ беше странно — сякаш се учеше да живее по нов начин и не можеше да свикне отведнъж.

Учудваше я, че в дома ѝ (който особено силно обикна, откакто Франц стана в него, както се казва „свой човек“) живее и някой друг. А той беше неизменно тук, с жълти мустаци, шумен, хранеше се на една маса с нея и спеше в леглото до нея — и я вълнуваха приходите му, също като през онази вече далечна година, когато, превърнат в тежки пари, върху него се изсипваше ли, изсипваше, баластът, изхвърлян от въздушните балони на инфлацията. Та този интерес към дейността на Драйер не се съчетаваше с новия смисъл, пронизващ нейния живот — и тя чувстваше, че не може да е истински щастлива без такова съчетание, но не знаеше как да постигне хармония, как да премахне противоречието.

Веднъж той ѝ показа листче, на което беше пресметнал приблизително състоянието си. „Стигат ли? — попита я той с усмивка. — Как мислиш?“ Тя си каза, че такива пари наистина са достатъчни за много години мързелив живот. Но докато съществува Драйер, той трябва да продължи да печели. Затова тя сви рамене и мълчаливо му върна листчето. Двамата стояха до бюрото, на което рицарят държеше запаления си фенер — а по особената тишина се усещаше, че навън меко се сипе сняг. Така си беше: декември бе снежен, със силни студове — според вестниците — за радост на помнещите го такъв кореняци. Драйер върна бележника в джоба и погледна развълнувано часовника. Днес те тримата, той, жена му и племенникът щяха да ходят на мюзикхол. Той се страхуваше като момченце да не закъснеят. Марта протегна ръка към вестника на масата, прегледа обявите и хрониката, прочете, че за петстотин хиляди се продава разкошна вила, че, за съжаление, не може да се очаква повишаване на температурата, и че се е преобърнал автомобил, при което е бил убит актьорът Курт Винтер, който отивал при болната си съпруга. В съседната стая, пъхнал ръце в джобовете, Франц слушаше навъсено тлъстия глас на радиото.

В театъра (просторен, многолюден, с гигантска, още неразкрита сцена) те се притиснаха в една от онези ужасно тесни ложи, в които веднага тъй ясно разбираш колко неудобно, карикатурно дълго, кокалесто-ставно настръхнало нещо са чифт мъжки крака. Особено трудно му беше на върлинестия Франц: не стига, че долните му крайници в миг натезаха и го заболяха — както поглеждаше невъзмутимо встрани, Марта се беше притиснала силно и сладко с копринено коляно към десния му, неудобно свит крак, а Драйер, седнал вляво и малко отзад, се беше опрял лекичко на рамото му и му гъделичкаше ухото с крайчето на програмата. Франц изпитваше непоносим страх, че ето на, съпругът ще забележи нещо — но да отмести крак не можеше, нямаше място, — освен това, Марта раздвижваше от време на време пищял и тогава по цялото му тяло преминаваха копринени искри, от които не можеше да се откаже.

— Толкова огромен театър — каза той и поразкърши рамене, за да се освободи незабелязано от отвратителната, покрита със златни косъмчета ръка на Драйер. — Представям си колко ли печелят на вечер! Местата трябва да са към две хиляди...

Драйер, който препрочиташе за втори път програмата, каза:

— Аха, виж това ще е интересно: номер пет — велосипедисти, ексцентрици.

Светлината бавно угасна, кракът на Марта се притисна по-силно, зазвуча музика.

Много забавни неща им показаха тази вечер: господин с накривен цилиндър жонглираше със сребристи бутилки; четирима японци летяха на леко поскърцващи трапеци, а в почивките си хвърляха един на друг тънка пъстра кърпа, с която усърдно си бършеха дланите; клоун с непрекъснато смъкващ се панталон меко падаше на сцената — плъзгаше се със свистене и звучно се стоварваше по очи; бял, сякаш напудрен кон нежно местеше крака в такт с музиката; семейство велосипедисти извличаше от свойствата на колелото всичко възможно; тюлен с преливаща лъскава чернота викаше гърлено и влажно, като задавил се плувец — хлъзгаво, гладко, като намазан с мас, скачаше по дъска в зелената вода на басейна, където полугола мома го целуваше в устата. Драйер от време на време ахкаше от удоволствие и побутваше Франц. А след като отведоха тюлена, който получи за награда риба (и той сочно я лапна във въздуха) — завесата се затвори за миг, а когато отново се разтвори, наред сцената, в полумрака, стоеше озарена жена със сребърни обувки и люспеста рокля и свиреше на светеца цигулка. Прожекторът прилежно я заливаше ту с розова, ту със зелена светлина, диадемата на челото ѝ проблясваше, тя свиреше протяжно, сладко — и Марта изведнъж изпита такова вълнение, тъй прекрасна тъга, че притвори очи и намери в тъмното ръката на Франц, а той почувства същото, каквото и тя, нещо примиращо, замайващо, съзвучно с тяхната любов. Музикалната феерия (така пишеше в програмата) проблясваше и проплакваше, цигулката припламваше като звезда, ту розова, ту зелена светлина озаряваше музикантката... Драйер внезапно не издържа.

— Затворих очи и запуших уши — каза той с плачлив глас. — Кажете ми когато тази гадост свърши.

Марта потрепери; Франц не съобрази веднага за какво става дума и реши, че всичко е загубено — Драйер е разбрал всичко, — и го заля такъв ужас, че чак се просълзи. В това време сцената угасна и театърът загромоля като рукнал върху железен покрив дъжд.

— Ти абсолютно нищо не разбираш от изкуство — обърна се сухо към мъжа си Марта. — И само пречиш на другите да слушат...

Той вдигна демонстративно очи нагоре и шумно издиша; после очевийно се засуети, засвъсва бързо вежди като човек, който иска час по-скоро да се забрави — и намери в програмата следващия номер.

— Виж това е друго — възкликна той. — „Еластична продукция на братята Рели“; след което — „световноизвестен вълшебник“. Да видим.

„... Размина се — мислеше си в това време Франц. — Този път се размина. Уф... Трябва да сме крайно предпазливи... Всъщност трябва да има известна прелест в това, че ето, тя е моя, а той седи до нас и не знае. И все пак е страшно. — Господи, колко е страшно...“

Представлението свърши с филм, както е прието във всички циркове и мюзикхолове от онези отдавнашни времена, откакто се е появил първия прелъстителен „биоскоп“. На мигащия екран, странно плосък след живата сцена, шимпанзе в унизителна човешка дреха вършеше човешки, унизителни за звяра неща. Марта се смееше и повтаряше: „О, не, колко е умен, колко е умен!...“

Франц цъкаше изумен и сериозно твърдеше, че това е предрешено дете.

Когато излязоха на мразовитата улица, озарена от фасадата на театъра, и се приближи верният икар, Драйер се усети, че напоследък някак е прекъснал наблюденията си над шофьора и, малко сърдит на самия себе си, задето още не е стигнал до определен извод, си каза, че тъкмо е време да понадникне скришом. Той погледна втренчено шофьора, който бързо си слагаше кожените ръкавици и се опита да поеме с носа си излизащата от устата му пара. Шофьорът срещна погледа му, показва кафявите корени на зъбите си, въпросително и невинно вдигна вежди.

— Студено-студено — каза бързо Драйер. — Нали?

— Ами, чак пък толкоз! — отговори шофьорът. — Чак пък толкоз...

„Неуловим е — помисли си Драйер. — А нали е почти сигурно, че докато сме били в театъра... Поруменял е, очите му едни щастливи... Впрочем дявол го знае... Е, да видим как ще кара.“

Но шофьорът караше добре. Франц, седнал благоговейно на предната седалка, слушаше гладката бързина, разглеждаше цветята във

вазичката, телефона, часовника, сребърния пепелник. Снежната нощ с разлетите звезди на фенерите шумолеше покрай широкия прозорец.

— Аз ще сляза тук — обърна се той. — Оттук ми е много близо пеша.

— Ще те закарам, ще те закарам — отговори с прозявка Драйер. Марта улови погледа на Франц и бързо, едва забележимо поклати глава. Той разбра. Драйер, свикнал да го вижда в дома си едва ли не всяка вечер, не поиска да разбере, „къде всъщност“ живее той — и това трябваше да си остане така, в мълчалива и благоприятна неизвестност. Той се изкашля нервно и рече:

— Не, наистина... Искам да се поразтъпча.

— Твоя воля — каза с прозявка Драйер и почука с юмрук по предното стъкло.

— Защо трябва да чукаш? — отбеляза мимоходом Марта. — Не те разбирам... Нали за целта има слушалка.

Щом се озова на безлюдната, бяла улица, Франц вдигна яката си, пъкна юмруци в джобовете, прегърби се и тръгна бързо към дома си. В неделен ден по елегантната улица в западната част на града той ходеше съвсем иначе, но сега не му беше до това — студът беше пронизващ. Онази неделна столична походка отначало не му се удаде толкова лесно; тя предполагаше, като изпълнеш и скръстиш на корема ръце (непременно с хубави ръкавици), уж че придържаш палтото, да пристъпваш много бавно и плавно, изхвърляйки крака с пръстите на разни страни. Така шестваха всички млади франтове по тази елегантна улица — поглеждаха от време на време към жените, — но не променяха положението на ръцете, а само присвиваха леко рамо; и отново — на разни страни, на разни страни, раз-два, много бавно. Но в такава нощ, сред безлюдния мраз, човек не ходи, за да се перчи.

Впрочем Франц скоро се стопли и даже взе да си свирка. По дяволите мъжът ѝ. Не бива да се плаши. Такова блаженство не се пада на всеки. Какво прави тя сега? Сигурно се е прибрала, съблича се. Белите бедра с две трапчинки. И тя, разбира се, не го излъга, когато се закле, че само много рядко, само по задължение — когато иначе ще е подозрително. Не, това е неприятна мисъл... Жълтовълнеста гадина. Сигурно се навира. По дяволите! Сега тя е седнала в леглото. Още тричетири къщи и ето, тя е хвърлила обувките. Когато стигна до онзи фенер, тя ще сложи глава на възглавницата. Сега ще пресека улицата.

Така. Тя е угасила лампата. Те имат обща спалня. И пак тази гадост... не, днес това не може, не бива да става. Ето още една пресечка — така — и тя е заспала. Площадът. Тя спи. Утре е петък — тук ще има пазар. Ето я най-сетне и моята улица. Чудесна цигулка — и така вълшебна... наистина нещо райско... И вълшебникът беше добър. Сигурно са много прости фокуси и е общо взето лесно да се разбере кое как става... Сега тя спи дълбоко. С този ключ, да го вземат дяволите, пак е станало нещо. Въртиш, въртиш... Лампата на стълбата отново не свети. Така можеш да се сгромолясаш, ако се спънеш... А сега и този ключ прави номера...

В слабо осветения коридор, до откренатата врата на стаята си стоеше старчето-хазяин и неодобрително клатеше глава. Беше със сиво халатче, с карирани домашни ботушки.

— Ах-ах-ах — обади се той, когато Франц се изравни с него. — Ах-ах-ах... Пак си лягате след единайсет. Не е хубаво така, господине.

Франц сухо му пожела лека нощ и искаше да мине, но онзи се вкопчи в ръкава му.

— Впрочем аз днес не мога да се сърдя — каза той проникновено. — Имам радост — съпругата ми пристигна.

— Поздравявам ви — каза Франц.

— Но всяка радост — продължи старчето, без да пуска ръкава му, — всяка радост е несъвършена. Моята старица пристигна болна.

Франц съчувствено изръмжа.

— И ето! — извика с ясен глас старчето. — Тя седи в креслото... Вижте.

Той отвори по-широко вратата и Франц наистина видя над облегалката на креслото побелял старчески тил с някакво боне на върха на главата.

— Ето — повтори старчето, като гледаше Франц с блестящи, немигащи очи.

Франц не знаеше какво да каже и глупаво се усмихна.

— А сега — лека нощ — изрече ясно старчето, шмугна се в стаята си и затвори вратата.

Франц вече си тръгваше, но изведнъж спря.

— Чуйте — каза той през вратата, — ами какво става с кушетката?

Мълчание. Той почука.

И изведнъж се чу нечие хрипкаво, напрегнато, фалшиво гласче.

— Кушетката вече е сложена, — изскърца женско гласче. — Аз ви дадох собствената си кушетка.

— Чудаци! — усмихна се гнусливо Франц и си влезе в стаята. Там наистина имаше увеличение на мебелното семейство. Увеличение кораво, вехто, сиво-синьо на ситни червеникави цветенца. Когато дойде на другия ден, Марта смръщи нос и с все така смръщен нос пипна кушетката, напипа болната пружина, повдигна вялите ресни. „Е, няма как, няма начин — каза тя най-сетне. — Не възнамерявам да се карам с бабичката му. Я дай онези две възглавници. Да, така май изглежда по-добре...“ — И те скоро свикнаха с нея, със сиво-синята ѝ вехтост, с прищевките на пружините ѝ, с навика ѝ неодобрително да охка, когато сядаха върху нея.

Но не само с кушетката се обогати стаята на Франц. Веднъж, в особено благодушен момент, Драйер му даде извън определената сума още някакви пари и след около две седмици (впрочем приближаваше Рождество) в гардероба се появи нов жител: дългоочакваният смокинг.

— Ами чудесно — каза Марта, пощипвайки плата. — Сега остава само едно: трябва да се научиш да танцуваш. Като дойдеш утре — след вечеря ще навием грамофона и ще потанцуваме.

От глупост Франц се появи с новия смокинг. Тя му се поскара, задето ей така, без нужда, похабява смокинга; но реши все пак, че той му прилича. Беше към девет. Вечеряха обикновено в девет. Драйер трябваше да пристигне всяка минута. В това отношение той беше много точен, винаги предупреждаваше по телефона, че ще се върне с еди-колко си по-рано или по-късно, защото толкова обичаше да слуша по телефона тихия, равен глас на жена си, глас в нежна перспектива. Марта винаги се учудваше на неговата точност — и въпреки че и тя се отнасяше към времето пестеливо и внимателно, точността на съпруга ѝ в дадения случай я ядосваше. Днес той не се бе обаждал, а минаха двайсет минути, половин час — и него го нямаше. Франц, от страх да не си измачка панталона, избягваше да сяда, крачеше из гостната, отиваше от време на време до креслото на Марта, но не се решаваше да я целуне, както би искал — по шията, под кока.

— Гладна съм — каза Марта, — не разбирам защо го няма...

— Хайде да пуснем грамофона — предложи Франц. — Тъкмо ще ме понаучите.

— Нямам настроение. След вечеря е друго. Нали ви казвам, че съм гладна. И ми се пие нещо горещо.

Минаха още десет минути. Тя бързо стана и позвъни.

Огромният нежен, напъстрен с рижи капки омлет веднага я оживи.

— Затворете — каза тя на Франц с усмивка и кимна към вратата, която Фрида, от сутринта подлудена от зъбобол, беше забравила да затвори. Когато Франц се върна на мястото си, тя се усмихна още по-многозначително. За пръв път се оказваше тя да вечеря у дома си насаме с Франц. Да, смокингът му отива. Трябва да му подари и хубави копчета за ръкавели...

— Мили мой — изрече тя тихо и му протегна по покривката ръка.

— Внимавайте — прошепна Франц и се озърна. Той не се доверяваше на стените. Старецът в сюртук от тъмния портрет се беше втренчил в него. Бюфетът проблясваше и гледаше с широко отворени очи. Имаше нещо напрегнато в гънките на завесата. Добре поне, че Том бе останал в антрето. Но сега може да влезе слугинята. В тази къща трябва да си говорят на „вие“ и да не си позволяват никакви волности. И все пак, неспособен да се възпротиви на усмихващото ѝ се желание, той прокара длан по голата ѝ ръка. Тя отдръпна бавно ръка, сияеше и се облизваше. Стори му се, че сега вече иззад завесата изведнъж ще излезе Драйер.

— Яжте, пийте, чувствайте се като у дома си — засмя се Марта.

Този ден тя носеше черна рокля с тюл, косата ѝ, разделена от много тънката и бледа черта на пътя, лъщеше като абанос. Ниската лампа с оранжев абажур заливаше масата с рязка, празнична светлина. Франц проблясваше срещу Марта с обожавачи очила и смучеше крачето на студеното пиле. Тя изведнъж се протегна към него, взе от ръката му почти оглозганото кокалче и като се смееше само с очи, почна вкусно да го гризе с щръкнало малко пръстче. Устните ѝ станаха по-сочни, по-ярки. Франц се наведе напред и прошепна: „Възхитителна си. Аз те обожавам.“ — После се отметна назад и погледна към завесата.

— Да можехме да вечеряме всеки ден така, ти и аз — въздъхна Марта. Намръщи се за миг, разтърси глава и със смел, леко фалшив глас възкликна, подавайки чашката си:

— Я ми налейте коняк, скъпи ми Франц.

— Аз няма да пия, страхувам се, че после няма да се науча да танцувам — каза Франц и наведе внимателно гарафката.

Но на нея сега не ѝ беше до танци... тя искаше да седи в това овално езеро светлина дълго-дълго, да я обзема чувството, че така ще е и утре, и вдругиден, до края на живота... Моята трапезария, моят сервиз, моят Франц.

Тя хвана изведнъж лявата си китка, обърна часовничето, което се мъчеше да е винаги там, където синята вена се разделяше на три, и сви учудено вежди.

— Закъснява цял час — не, повече... Нищо не разбирам. Натиснете звънеца, ако обичате — ето го, виси над вас.

Стана му неприятно, че нея сякаш я тревожи отсъствието на мъжа ѝ. Добре де, закъснял е, и какво? Толкова по-добре. Тя всъщност няма право.

— Защо трябва да звъня? — каза той и пъкна ръце в джобовете.

Тя отвори широко очи.

— Мисля, че ви помолих да натиснете ей това копче...

В дългия лъч на нейния поглед той, който знае как, омекна; усмихна се виновно и позвъни.

— Ако сте се нахранили, можем да ставаме — каза Марта. — Впрочем хапнете грозде. Ей тази чепка.

Той почна да яде грозде, като изплюваше грижливо семките. Подобно на призрачно махало по покривката се движеше сянката на леко поклащания се звънец. Влезе, бледа и замаяна, Фрида.

— Кажете — обърна се към нея Марта, — мъжът ми да се е обаждал, докато ме нямаше?

Фрида замря, после се хвана за слепоочията.

— Ах, Божичко — отрони тя тихо. — Ах, Божичко... Господин директорът се обади към осем... че веднага тръгва... да сервираме порано... Простете ми...

— Вие трябва да сте полудели — рече студено Марта.

— Простете ми — повтори слугинята.

— Съвсем сте се побъркали — каза Марта.

Слугинята премълча и като примигваше подозрително, припряно засъбира мръсните чинии.

— Оставете — тросна ѝ се Марта, — после.

Слугинята бързо излезе.

— Невероятна жена — измърмори Марта, облегна се сърдито на масата и подпря буза с юмруци. — Тя нали видя, че седнахме да вечеряме, нали тя ни донесе омлета. — Аха — аз тъкмо това не съобразих — нали сама видя. Я звънни пак.

Франц вдигна послушно ръка.

— Впрочем недей, остави — спря го Марта. — Аз ще си поприказвам с нея после.

Обзе я някакво необичайно вълнение. Тя притискаше към оголените си зъби стиснати пръсти, от което скулите ѝ се повдигнаха, а очите ѝ се присвиха. След малко тя стана.

— Сега е единайсет без четвърт — усмихна се тя. — Май много дълго пътува.

— Нещо го е задържало — обади се навъсено Франц. Той беше озадачен и обиден от нейната тревога.

Тя угаси лампата в трапезарията. Минаха в гостната. Марта свали слушалката, наостри уши, тракна слушалката обратно.

— През това време телефонът не се е развалил — каза тя. — Нищичко е разбирам. Дали да не е обадя на някого...

Сложил ръце на гърба, Франц се разхождаше напред-назад из стаята, усещайки, че ей сега ще се разплаче. Марта прокара бързо пръст по азбучника до апарата, намери домашния телефон на секретаря на мъжа си.

— Странно — отговори ѝ той, — аз лично го видях как потегли с колата за вкъщи. Да, с вашия икар. Трябва да беше, — момент — да, към осем...

— Така — отрони Марта и вилката на телефона издрънча.

Тя отиде до прозореца, дръпна светлосинята завеса. Нощта беше ясна. Прежния ден беше почнало затопляне, но отново бе свил студ. Тя видя сутринта как по леда се подхлъзна възрастна дама. Много е смешно, когато се просва възрастна дама... Без да отваря уста, Марта конвулсивно се засмя. Съдейки по звука, Франц реши, че тя е изхлипала и смутено се приближи. Тя се обърна към него и изведнъж се вкопчи в рамото му, заплъзга буза по лицето му.

— Внимавай — очилата — прошепна Франц.

— Навий грамофона — каза тя и го пусна, — ще танцуваме. И да не си посмял да се плашиш — аз ще ти говоря на „ти“, когато ми

скимне, чу ли?

Франц завъртя почтително ръчката на големия лакиран сандък. Когато вдигна глава, Марта седеше на канапето и го гледаше навъсено и странно.

— Мислех, че вие ще изберете плоча — каза Франц, — та аз не зная коя...

— Отця ми се — каза Марта и се извърна.

Франц въздъхна. Никога не я беше виждал в такова странно настроение. Вместо да се радва, че мъжът ѝ се е забавил...

Той седна на канапето до нея. Ослуша се и я целуна по косата, после по устата. Зъбите ѝ тракаха.

— Дай ми шала — рече тя. Той донесе розовия плетен шал, който винаги се търкаляше в ъгъла, на креслото. Тя погледна часовника. Единайсет и половина.

Франц изведнъж стана:

— Аз ще си вървя — каза той мрачно.

— Ти ще останеш — каза тихо Марта.

Той я погледна втрещено и смътно си помисли, че тук нещо не е наред, някаква не съвсем обикновена тревога...

— Знаеш ли какво си спомням сега — заговори изведнъж Марта. — Спомних си полицая, който писа протокола. Дай ми бележника си. И молив. Ето; той държеше бележника пред себе си ей така и пишеше.

— Какъв полицаи? За какво говориш?

— Да, вярно, теб те нямаше там. Аз вече свикнах някак да те намесвам със задна дата във всичко станало. Впрочем тогава вече те познавах.

— Престани — каза Франц. — Хваща ме страх.

— Нищо, че те е страх. Нищо, че... Прости ми. Говоря глупости. Просто съм много разстроена.

Тя държеше бележника на коленете си. Франц видя, че тя рисува на страничката първо някакви чертички, после изведнъж написа ясно *Драйер* и го зачерта. Погледна го изкосо — и отново написа с едри букви *Драйер*. Присви очи и се залови усърдно силно да задрасква. Крайчецът на молива изпраця и се счупи. Тя му хвърли бележника и стана.

Франц мълчеше. Часовникът тиктакаше. Марта стоеше пред него и гледаше, гледаше, сякаш му внушаваше нещо. И изведнъж сред

нетърпимата тишина тропна външната врата и екна ликуващият глас на Том.

— Дойде си — каза глухо Марта и за миг лицето ѝ странно се обезобрази.

Драйер влезе далеч не дотам бодро както винаги — и далеч не дотам бодро поздрави Франц. Франц тутакси полудя от ужас.

— Защо толкова късно? — попита Марта. — Защо не се обади?

— Ами така се случи, душице, така се случи.

Той се помъчи да се усмихне, но нищо не излезе.

— Е, време ми е! — извика бързо и дрезгаво Франц.

Той после не помнеше как се е сбогувал, как е облякъл палтото, как се е намерил на улицата.

— Не е вярно — рече Марта, — усещам, че изобщо не е вярно. Кажете ми, какво е станало?

— Скучна работа, душице. Убит е човек.

— Пак шеги, шеги — застена Марта.

— Не, за съжаление — промълви тихо Драйер. — Ние, да ти кажа ли, с все сила се блъснахме в трамвай. Номер седемдесет и три. Аз само си изгубих шапката и здравата се ударих в нещо. В такива случаи най-зле пострадва шофьорът. Откараха го в болницата, още беше жив, там умря. По-добре не ме питай за подробности.

Те седяха един срещу друг край сложената маса. Драйер, навел очи, ядеше студено пиле. Марта, с бледо, лъщящо лице, със ситни капчици пот над устната, където се чернееха тънки косъмчета, гледаше, притиснала пръсти към слепоочията, бялата, бяла, непоносимо бяла покривка.

VII

Без да довърши увлекателния, но малко объркан разговор със синебузия маджарин (или евреин, или баск) на тема дали може по хирургичен начин (тоест, изливайки върху него кофи кръв) така да се обработи опашката на тюлен, че тюленът да може да ходи изправен, Драйер рязко се събуди и с отчаяна припряност, сякаш си имаше работа с адска машина, спря раздрънчалия се будилник. Леглото на Марта, която обичаше лекия студ на ранния час, вече беше празно. Той се надигна и усети болка в рамото: електрически звънец от вчерашния ден в днешния. По коридора със силен плач прошумя милозливата Фрида. Той огледа с въздишка огромното виолетово петно върху тлъстото си рамо.

Докато се миеше, чу от ваната как в съседната стая Марта диша и леко пращи — прави модерна гимнастика. После запали пура, докато обличаше палтото, усмихна се от болка и излезе.

Като забеляза, че градинарят (който беше и пазач) стои до оградата, Драйер помисли, че ще е добре, та ако ще и чак сега, да разкрие с пряк въпрос тайната, която го занимаваше толкова отдавна.

— Това наистина е нещастие, голямо нещастие — каза сериозно градинарят, когато Драйер се приближи. — А той има на село баща и четири сестрички. Хлъзнал се е, значи, върху поледицата — и капут.

— Да — кимна Драйер, — проби му главата, гръдния кош — всичко.

— Добро, весело момче — заяви с чувство градинарят. — И умря. Ключът от гаража трябва да е останал у него. Заключен е.

— Чуйте — подхвана Драйер, — случайно да сте забелязали... — понеже аз силно подозирам...

Той се запъна. Дреболия, времето на глагола го спря. Вместо да попита „той пие ли?“, трябваше да попита „той пиеше ли?“. Заради тази промяна във времето се получаваше нещо логически неуместно. Трупът не може да е пияница; а какво е било преди — много или малко

е било излято от едно-друго в несъществуващото сега гърло — не, това вече не беше забавно...

— ... аз за градинската пътечка. Много подозирам, че тук човек може да се подхлъзне. Да бяхте я посипали с пясък...

„Финита... — усмихна се той мислено, седнал в таксито. — Ще продам икара без да го ремонтирам. Да го няма... Марта не иска нова кола. И май има право. Трябва да поизчакаме.“

Но Марта се отказа от автомобил по съвсем друга причина. Някак странно, подозрително става да не използваш собствената си кола, ако ходиш (три-четири пъти седмично, точно към седем вечерта) на урок по ритмични поклони и пляскане с ръце („Флора, приеми тези рози...“ или: „О, Слънце...“). А не можеше да я използва, защото от шофьора до анонимното писъмце има само една крачка. Налага се, значи, да използва други — и най-разнообразни — средства за придвижване, включително и подземната железница, която превозва много удобно от всяка част на града (а заобиколният път беше необходим — въпреки че пеш можеше да стигне за четвърт час) до улицата, излизаща на площада, където вторник и петък продаваха риба, вълнени чорапи и какво ли не. Освен това Драйер никога не пътуваше с подземните вагони, твърдейки, че там винаги намирисвало на сирене. И изобщо — ако спази тези малки, но ужасно скучни предпазни мерки, той едва ли може да се досети, че тя не четири пъти седмично, а само веднъж — и то не винаги, — се навежда, разпръсвайки невидими цветя, босонога, по туника, между седем-осем същите като нея плавни, полуголи, богати дами.

В деня, когато във вестника, в рубриката за произшествия, се мярнаха търговецът Драйер (собственикът на магазина „Денди“) и неговият, който знае защо, безименен — и, значи, вече навеки безименен шофьор, този ден Марта дойде малко по-рано от обикновено. Франц още не се беше върнал от работа. Тя седна на сиво-синята кушетка, която я прие с недоволно изохкване, и зачака. Лицето ѝ днес беше особено бледо, със съвсем леко начервени устни; беше сложила затворена рокля, бежова, с копченца. Когато Франц изтрополи с познатите стъпки през коридора и влезе (с онази рязка безцеремонност, с която влизаме в собствената си, разбира се, празна стая), тя не се усмихна. Като я видя, Франц радостно ахна и, без да си сваля шапката, почна да ръси Марта със ситни целувки.

— Ти вече знаеш? — попита тя и в очите ѝ имаше онзи странен израз, което той се надяваше днес да не види.

— Има си хас — рече той, стана от кушетката и бързо смъкна от шията си пъстрото шалче. — В магазина разбрах. Даже ме разпитваха как е станало. Аз, откровено казано, вчера малко се уплаших, когато той влезе толкова мрачен... Ужас.

— Кое е ужасно, Франц?

Той беше вече без сако, без вратовръзка и шумно си миеше ръцете.

— Ами ето — парчета стъкло право във физиономията. С острите части. А после тежката артилерия — металът, ударът на метала... главата се пръска. Аз толкова ясно си представям такива неща. Направо ми се повдига.

Тя присви рамо:

— Това са нерви, Франц, нерви. Ела тук.

Той седна до нея и, като се мъчеше да не забелязва, че днес всичко е някак ново, че тя е погълната от някакви чужди мисли, тихо попита:

— А моите пантофки днес няма ли да ги обуеш?

Това беше условна алегория. Но Марта сякаш даже не го чу.

— Франц — каза тя, като го галеше по ръката и така я задържаше, — та аз вчера предчувствах... Помисли си само, той по чудо се е отървал...

Душата му веднага се помрачи, нещо в него тягостно заскимтя; той се извърна, искаше да почне да си свирка, но не издаде звук и си остана така — с унило издадени устни.

— Какво ти става, Франц! Престани да се държиш несериозно. Чу ли?

Тя го прегърна през шията и го привлече към себе си; той се напрегна, не се даваше — но изведнъж нейният остър, брилянтен поглед го шибна и той целият някак се спихна, както се спихва с жалостив писък детски балон. Сълзи на обида замъглиха очилата. Той притисна буза в рамото ѝ.

— Аз не мога така — заговори той с тихичко скимтене. — Още снощи... Не, аз не мога така. Още снощи усетих, че ти някак не истински, не всецяло... Аз не мога... Ти така го чакаше, така се тревожеше! И ето сега — пак същото. Ах, толкова е мъчително...

Марта запримига, недоумявайки. После разбра.

— Виж ти какво било — проточи тя с усмивка. — Виж ти какво било... Очарователно!

Тя прегърна главата му, погледна го втренчено и строго в очите, а после бавно, с полуотворена уста, сякаш искаше леко да го ухапе, се приближи към лицето му, завладя устните му.

— Ех ти — каза тя и бавно го пусна, — ех ти... — повтори, като кимаше и се усмихваше пред носа му. — Искам да разбереш колко си глупав... Ама почакай...

Но Франц нежно побесня. От ръба на кушетката на пода тупна чантата и никой не я вдигна. Марта заговори изведнъж нещо с половин глас, забързано и несвързано; така става със спящ: почне да стене и бързо-бързо замърмори — отвъдна скороговорка... После млъква. А след млчанието тя изрече с мътен от полудрямката глас:

— Вдигни, радост моя, чантата. Май всичко се е изсипало.

Той я вдигна. Пак му беше съвсем леко и весело. Съвсем разбираемо е, че тя вчера се тревожеше. Просто — приятелска загриженост. Нищо особено.

— Слушай — продължи тя след малко. — Слушай, Франц... колко хубаво щеше да е, ако не трябваше да си ходя днес. Нито днес, нито утре. И изобщо — никога. Разбира се, нямаше да можем да живеем в толкова мъничка стая.

— Щяхме да вземем по-голяма стая, а и по-светла. Да, хайде да помечтаем, По-голяма и по-светла. Дори, може би две стаи, а? Ти мислиш — три? И кухня — добави уверено Франц. — Но ти нямаше да готвиш. Имаш толкова скъпоценни нокти.

— Да, разбира се; ще имаме прислуга. Бихме могли да вземем пак Фрида. Та какво казваме — три стаи?

— Не, четири — отсеке след кратък размисъл Франц. — Спалня, гостна, кабинет, трапезария...

— Четири. Да. Четиристаен апартамент. С кухня. С баня. И спалнята ще е цялата бяла, нали? А другите стаи ще са сини. В гостната и в трапезарията ще има много, много цветя. Освен това на горния етаж ще има стая — за всеки случай — може би за гости...

— Как тъй — на горния етаж?

— Ами да: ще имаме вила.

— Да, разбира се — кимна Франц.

— Да продължим, мили. Значи вила. Със светла гостна. Килими, картини, сребро. Нали? И малка градина. Ливада. Плодни дръвчета. Магнолии. Нали, Франц?

Той въздъхна. „Всичко това чак след десетина години. Аз няма бързо да се издигна...“

Марта притихна — сякаш я нямаше в стаята. Той се обърна с усмивка към нея и на свой ред замря: тя го гледаше, присвила очи, прехапала устна.

— Десет години — пророни тя горчиво и студено. — Искаш да чакаш десет години?

— Така ми се струва — отговори Франц. — Не знам. Освен ако много ми провърви... Но ето на: вземи Пифке; той е в магазина от самото начало, — значи десетина години. И заема добра длъжност. А знам, че живее много скромно... получава не повече от триста и петдесет на месец. И жена му работи. Апартаментчето им е мъничко...

— Слава Богу, че си го разбрал — каза Марта. — Виждаш ли, приятелю, мечтите не могат да се влагат в банка срещу лихви. Това са несигурни акции, а и лихвите са нищожни.

— Но какво да правим? — попита Франц. — Аз, да ти кажа ли, бих се оженил за теб още сега. Не мога да живея без теб. Без теб съм като празен ръкав. Но аз даже килим, или, да речем, приличен сервиз не мога да купя. И изобщо, би се наложило да си търся друга работа — нали разбираш, — а аз нищо не мога, нищо не умея. Значи трябва отново да уча. Бихме живели във влажна стаичка, полугладни... Да икономисваме от храната, от въглищата...

— Да, и тогава, разбира се, никакъв чичо нямаше да ти помага — прекъсна го сухо Марта.

— Това е изобщо немислимо — рече Франц.

— Абсолютно немислимо — повтори Марта.

— Защо ми е сърдиш? — попита той след минута мълчание. — Сякаш съм виновен за нещо... Но аз наистина нямам никаква вина... Ех, ще мечтаем, щом искаш. Само не се сърди. Хайде да продължим. Аз ще имам осем костюма — искаш ли да ти опиша какви?

— За десет години — усмихна се тя, — за десет години, мили мой, мъжката мода ще успее много да се промени.

— Ето, ти пак се сърдиш...

— Да, сърдя се — но не на теб, а на съдбата. Виж какво, Франц — не, ти няма да разбереш...

— Ще разбере — възрази Франц.

— Е, тогава виж какво — обикновено хората правят разни планове, чудесни планове, но изобщо пропускат да се съобразят с едно нещо: със смъртта. Сякаш никой не може да умре. Ах, не ме гледай, сякаш казвам нещо неприлично...

Сега лицето ѝ беше съвсем същото като вчера, когато мърмореше за някакъв полицаи. Странно лице.

— Време ми е — намръщи се Марта, бавно стана и си заоправя пред огледалото косата. — По улиците вече продават елхи — каза тя, взряна в огледалото, и вдигна високо лакти. — Искам да купя елха, огромна, много скъпа. Дай ми, моля те, повечко пари.

— Ти днес си зла — въздъхна Франц.

Той слезе с нея по тъмната стълба. Изпрати я до площада. Беше много хлъзгаво, ледът блестеше под фенерите.

— Знаеш ли какво? — подхвърли тя докато се сбогуваха на ъгъла. — Та аз можех да съм днес в траур. Случайност е, че не съм в траур. Помисли за това.

И стана тъкмо каквото тя искаше: Франц веднага се развесели. Погледна я и се разсмя. И тя се разсмя. Господинът с фокстериера, който чакаше кучето да престане да души фенера, ги погледна одобрително и малко завистливо. „В траур“ — каза Франц, давейки се от смях. Тя се засмя и закима. „В траур“ — повтори Франц и избоботи смеха си в длан. Господинът с фокстериера въздъхна и се отдалечи. „Аз те обожавам“ — каза с тънък глас Франц и доста дълго гледа с мокри очи след нея.

Но щом се обърна, щом тръгна, лицето на Марта стана пак съсредоточено и строго. Това Франц вече не го видя. Той избърса с кърпата стъклата на очилата си и все още засмян, бавно тръгна към къщи. Да, наистина — случайност. Ако беше седял до шофьора... Да речем. Просто да беше седнал там. И готово: вдовица. Богата вдовица. След година — сватба. Впрочем защо тези сложни комбинации с колата?... Пък и такава катастрофа невинаги завършва със смърт; най-често се отърваваш с натъртвания, счупвания, наранявания... към случайността не бива да се предявяват прекалено сложни изисквания... точно така, моля, точно така, — та мозъкът да се

пръсне... Ала малко ли неща сполитат хората: болести например. Той може да има сърдечен порок? Пък и от инфлуенца хвърлят топа... Как прекрасно щяха да си заживеят тогава... Първокласно щастие. Магазинът щеше да работи, паричките да идват... Но най-вероятно е той да надживее жена си — като някакъв прастар дъб ще стигне до двайсет и първия век. Нали вестниците писаха за някакъв турчин на сто и петдесет...

Така си мечтаеше Франц, смътно и доста грубо — и не съзнаваше, че мисълта му се движи от тласъка, който ѝ бе дала Марта. Отвън бе дошла и мисълта за женитба. О, беше хубава мисъл. Ако е вече щастие да вижда Марта от време на време, какво огромно блаженство ще е да я има до себе си през цялото денонощие!... Той използва този аритметически похват съвсем наивно — както дете, което обича шоколад, си представя страна, в която се издигат планини от шоколад: разхождаш се и ближеш.

През тези дни той изобщо не забеляза разяждащото, разрушително свойство на приятните мечти за това как Драйер ще опъне петалата. Сляпо и безгрижно почваше да бълнува. Следващите срещи с Марта бяха сякаш пак така естествени и топли както предишните. Но както в тази простичка стая с вехти скромни мебели, със зелеподобни цветя по тапетите, с наивно-тъмен коридор; където хазяин беше старче, което безвъзвратно, макар и незабелязано, беше полудяло — в тях, в тези срещи сега се таеше нещо странно, — отначало ужасяващо и срамно, но вече увлекателно, вече всесилно. Каквото и да казваше Марта, колкото и нежно да се усмихваше, във всяка нейна дума и поглед Франц долавяше притегателен намек. Те бяха като наследници, седнали в полутъмна стая, зад чиито стени всеки миг трябва да предаде Богу дух обречен богаташ; те можеха да говорят за незначителни неща, за приближаващото Рождество, за това, че сега в магазина има страшно много работа — ските и разни вълнени дрехи вървят чудесно — можеха да говорят за всичко, наистина, потихо от обикновено, но слухът е напрегнат, блясъкът в очите е вероломен, скритата мисъл не ти дава мира: чакаш, чакаш, всеки миг оттам ще излезе на пръсти и красноречиво ще въздъхна навъсенният доктор — а през открянатата врата ще се вижда гърбът на свещеника, наведен над бяло, бяло легло.

Безсмислено очакване. Марта отлично знаеше, че него май и зъби никога не са го болели, никога не е имал хрема. Затова толкова се ядоса, когато в навечерието на празниците тя самата настина, сухо и мъчително кашляше, нощем се изпотяваше, а денем бродеше не на себе си, зашеметена от простудата, с натежала глава, с бръмчене в ушите. По Коледа не ѝ олекна. Въпреки това облече вечерта деколтирана, много лека рокля с цвят на пламък, с дълбоко изрязан гръб; замаяна от аспирина, тя се мъчеше с усилия на волята да пропъди болестта и следеше приготвянето на боленото, подреждането на масата, румената димяща дейност на готвачката.

В гостната, опряла връх в тавана, цялата оплетена в леко сребро, цялата в електрически, още незапалени лампички, стоеше свежа, пищна елха, равнодушна към шутовската си премяна. Между гостната и антрето, в преходния хол, където беше светло и доста пусто, където сред плетените мебели и парниковата тишина дишаха цъфтящи растения, където зад решетката на изкуствената камина пламтеше мандаринена жарава, Драйер, в очакване на гостите, четеше английска книга. Той мърдаше устни и честичко надничаше в дебеличък речник. Марта мина край него и понеже не знаеше къде да се дене през продължителното затишие преди първия звънец, седна по-надалеч, откъсна леко стъпало от пода и заразглежда и тъй, и инак, ярката си, остра обувка. Цареше невъзможна тишина. Драйер изтърва речника, изпраща с щедрата кола на ризата и го вдигна, без да откъсва поглед от книгата. Тя усещаше в гърдите си задух. Стори ѝ се, че само с кашлица не може да се освободи от него; само едно веднага би разрешило всичко и би я облекчило: ако изведнъж изчезнеше онзи едър жълтомустикач човек в смокинг. Остротата на омразата ѝ стигна изведнъж до такава степен на проникателност, че за миг ѝ се привидя: креслото му е празно. Като дъга проблясна копчето за ръкавела му, той затвори речника и каза, като ѝ се усмихваше изпод вежди: „Господи, колко си настинала; оттук чувам как вътре в теб всичко свири.“

— Махни книгите — каза Марта. — Ей сега ще дойдат гостите. Това е безредие.

— Добре — отговори той на английски и тихо излезе от хола, като се оплакваше мислено от лошото си произношение и оскъдният си запас чужди думи.

Креслото до камината опустя, но това не помогна. Тя с цялото си същество усещаше присъствието му — там, зад вратата, в другата стая, и в тази, и в тази, — къщата се задушаваше от него, дрезгаво тиктакаше часовникът, белите конуси на салфетките върху красиво подредената маса се задъхваха — но как да го изкашля, как да го издиша?... Сега ѝ се струваше, че така е било винаги, че от първия ден на брака го е мразила така безнадеждно, така непоносимо. На нейния прав и ясен път той стоеше сега като плътно препятствие, което трябваше някак да се премахне, за да живее пак спокойно и ясно. Излишния човек, човека с широк, спокоен гръб, който ни пречи да си проправим път до гаровата каса или до тезгяха в колбасарцата, ние мразим много по-тежко и яростно от откровения си враг, от този, който откровено ни е напакостил.

Тя изведнъж стана рязко, почувства, че ей сега ще се задуши... Трябваше да направи нещо, да разчисти някак пътя за диханието на живота... И в този миг зазвуча звънецът. Марта се потупа по слепоочията, проверявайки прическата, и бързо отиде — не в антрето, а обратно, към вратата на гостната, за да може оттам да излезе плавно през хола и да посрещне гостите.

С прекъсвания от няколко минути позвъняването се повтори седем пъти. Първи се появиха неизбежните Грюн, после Франц, след това почти едновременно: титулуваният старец; фабрикантът на хартия със съпругата си; две шумни полуголи госпожици; директорът на застрахователно дружество „Фатум“, чипонос, мършав и мълчалив; розовият инженер в три лица, тоест със сестра си и сина си, които ужасно приличаха на него. Всичко това постепенно се стопляше, оживяваше се, слепваше се, докато образува едно слято весело същество, шумящо, пиещо и кръжащо около себе си. И само Марта и Франц все не можеха да се вмъкнат в тази жива, цветна, дишаща гъстота, — и от време на време срещаха погледи, — но и без да се гледат, и той, и тя през цялото време ясно усещаха променливите съчетания на взаимните им местонахождения, пространствените им положения един спрямо друг: той върви с чаша вино, изкосо — тя в другия край нахлупва книжна шапка на плешивия Вили; той е седнал и се е заприказвал с розовата сестра на инженера — тя в това време се е придвижила от Вили към масата със закуските; той е запушил — тя е сложила портокал на чинията си. Така шахматист, който играе блинд-

партия, усеща как се местят един спрямо друг неговият кон и чуждата царица. В техните съчетания имаше някакъв смътно закономерен ритъм — и нито за миг чувството за тази хармония не се нарушаваше. Сякаш съществуваше невидима геометрична фигура, а те бяха две движещи се по нея точки и отношението между тези две точки можеше всяка минута да се долови и изчисли — и въпреки че те се движеха уж свободно, бяха строго свързани от невидимите, безпощадни линии на тази фигура.

Паркетът вече беше покрит с пъстър хартиен боклук; някой вече беше счупил чашка и разперваше лепкави пръсти. Дебелият Вили Грюн, вече пиян, със златна шапка, накичен със серпантини, широко разтворил невинни сини очи, разказваше възхитено на титулвания старец за скорошното си пътуване из Русия, въодушевено хвалеше Кремъл, хайвера и комисарите. После Драйер, излъхващ топлина, почервенял, ухилен, с висока шапка на готвач, отиде при тях, отведе Вили встрани и нещо му зашепна, докато розовият инженер продължаваше да разказва на другите гости страшна история за това как в също такава празнична нощ трима господа с маски ограбили цялата компания. В залата до гостната запя грамофонът. Драйер завъртя огромната госпожа Грюн старша, а тя боботеше, дърпаше се и най-сетне рухна на дивана. Франц стоеше до завесата на прозореца, съжаляваше, че още не се е научил да танцува. Той усети, че Марта е някъде съвсем близо — видя бялата ѝ ръка върху нечие черно рамо, после профила ѝ, после голия кадифено бял гръб и нечия чужда ръка, отново профила, отново гърба — и краката ѝ, светли, сякаш голи до коленете, се движеха, движеха се, сякаш (ако гледаш само тях) са краката на жена, която не знае къде да се дене от нетърпение, от очакване, — те стъпваха ту бавно, ту бързо натам и насам, обръщаха се рязко — и пак започваха да пристъпват с непоносимо нетърпение. Тя танцуваше несъзнателно, усещайки само как непрекъснато се променя разстоянието между нея и Франц, застанал до завесата. Забеляза мимоходом, че Драйер, оставил дамата си, пхна ръка зад завесата — навярно отвори прозореца, защото в залата стана по-хладно. Танцувайки, тя потърси с очи съпруга си, а като не го намери, разбра, че тази внезапна прохлада и лекота се обясняват именно с неговото отсъствие. Плъзна се покрай Франц и го обгърна с толкова познат, изразителен поглед, че той се смути и се усмихна на инженера, чието

лице се случи не на място по прищявка на танца. Още и още навиваха грамофона, сред многото чифтове обикновени крака се мяркаха все нейните възхитителни и в главата на Франц, от виното, от кръженето на другите, започваше някаква бална суматоха, сякаш всичките му мисли изведнъж се бяха научили да танцуват.

И изведнъж се случи нещо. Една от госпожиците извика насред танца:

— Ах, вижте, завесата!

Всички погледнаха — и наистина, завесата на прозореца странно помръдна, промени гънки, а на едно място взе бавно да се издува. В същото време някой изключи електричеството и в тъмното всички заахкаха и спряха. Сред мрака странен овал светлина затича из залата, завесата се разтвори и в колебливата светлина мълчаливо се появи човек с маска, в дрипи, с фенер като тръба в протегнатата ръка. Някой пронизително извика. Гласът на инженера каза спокойно в тъмното: „Бас държа, че това е нашият мил домакин.“ И изведнъж, заглушавайки грамофона, който продължаваше да свири в тъмното, се чу силният глас на Марта. Тя изкрещя така, че неколцина отстъпиха към вратата, която с пъхтене и като се смееше с корем, преграждаше Вили. Фигурата с маска захърка, насочи фенерчето си към Марта и тръгна напред. Мнозина наистина се уплашиха, а Марта, продължавайки да вика, студено забеляза, че инженерът, който стоеше до нея, изведнъж плъзна ръка към гърба си, под смокинга, сякаш вадеше нещо. Тогава, разбрала колко много значи нейният вик, тя закрещя още по-силно, непристойно високо и заповтаря: „хайде...“

Франц не издържа. Той стоеше най-близо до новодошлия и сега с пъргава длан смъкна от лицето му отвратително изпращялата маска. В това време някой надви най-сетне пуфтящия Вили и запали лампите. Насред стаята, с шалче и черни дрипи стоеше Драйер, примираше от смях, олюляваше се и приклякаше, зачервен, разчорлен и сочеше с пръст Марта. А тя бързо съобрази как да обясни сега престорения си ужас, обърна гръб на мъжа си, присви голо рамо и спокойно отиде до заглъхващия грамофон. Драйер се втурна към нея и със смях я целуна по бузата. Франц изведнъж усети пристъп на отдавна назряващо желание да повърне и бързо излезе от залата. Чуваше зад себе си шум, всички примираха от смях, крещяха — навярно се тълпяха около Драйер и го прегръщаха, прегръщаха... Притиснал кърпа към устните

си, Франц се втурна в антрето, дръпна силно вратата на тоалетната. Оттам като огромна бомба излетя старата Грюн и изчезна зад ъгъла на стената. „Боже мой, Боже мой“ — повтаряше той, превит одве, а после, дишайки дълбоко, бършейки гнусливо уста, бавно се върна. В гостната спря. Зловещо пламтеше огромната елха. Там, по-далеч, продължаваше давещият се шум от гласове, ревеше грамофонът. Изведнъж той видя Марта.

Тя бързо се приближи към него, като се озърташе. Като в лош сън грееше електрически елхата. Те бяха сами в ярката гостна, а там, зад вратата, се чуваше шум, гърлест смях, някой кукуригаше.

— Свърши се — каза Марта.

Пронизителните ѝ очи бяха едновременно и отпред, и отстрани, и отзад — така се въртеше всичко. Той попита, докосвайки с рамо шумолящата хвойна:

— Какво се е свършило?

— Не издържам повече така — замърмори Марта между пристъпи на лаеща кашлица, — не издържам... И се погледни: бледен си като смъртта...

Шумът зад стената нарастваше, приближаваше се; вече сякаш огромната елха крещеше с всичките си лампички.

— ... Като смъртта — повтори Марта и се закашля.

Той пак усети, че му се повдига; шумът от гласовете нахлу, Драйер изтрополи, потен, смеешком, като се спасяваше от Грюн и инженера, той профуча покрай тях, след него другите — всичко крещеше, боботеше, стенеше — и този хищен шум не стихна цяла нощ; той последва на сутринта Франц, обкръжаваше го после и на улицата, и вкъщи, и насън, и пак наяве. Сякаш в мозъка му се бяха отворили тайни шлюзове, шумящият мрак го понесе, завъртя го. И докато той се бореше, все още беше страшно, но когато се реши и се остави на ревящото бълнуване, всичко стана толкова леко, странно, почти сладостно.

И беше празнично пусто по слънчевите улици, беше топло, беше мокро, навсякъде големи локви, пълни със сипаничаво небе. Привечер зад всички прозорци грейнаха елхи — и мина някаква жена с маска на Дядо Коледа, с памучна брада — и раздаваше някакви листовки. Той вървеше и все не можеше да съобрази, вчера ли беше този бал у Драйер или завчера. Но Марта оттогава не беше виждал; значи трябва

да е било вчера. Той се послуша. Да, шумът беше пак тук — но вече равен, разбираем, признат. „Аз не мога повече.“ Да, тя е права. Всичко ще е както тя реши.

Той забърза, бутна нетърпеливо вратичката, втурна се почти на бегом към къщата. На този ден той никога нямаше да дойде тук, ако не беше абсолютно непреодолимото желание да види Марта.

В антрето забеляза риж куфар и чифт великолепни ски. В хола един срещу друг стояха Драйер и Марта. Той се смееше и говореше бързо; тя кимаше мълчаливо.

— А, Франц! — обърна се той и хвана племенника си за едно копче. — Идваш много навреме. Заминавам за две-три седмички.

— Там има ски... — изрече вяло Франц и сам се учуди, че вече не го е страх от Драйер.

— Да, ски. Заминавам за Давос.

Той погледна жена си и се разсмя:

— Не, не идвай при мен. Повесели се тук по празниците. Ето, Франц ще те заведе на театър. Наистина, душице, не се сърди, че не те взимам. Снегът е само за мъжете. Това не можеш да го промениш.

— Ще закъснееш за влака — каза Марта. Той погледна часовника си, кимна и почна забързано да се сбогува. Слугинята дотича да каже, че таксито чака пред вратичката. Всички излязоха в градината. Ръмеше. Марта, без шапка, с палтото от къртичи кожи, вървеше, олюлявайки бедра, събрала ръкави. Доста дълго нагласяха върху покрива на колата дългите ски. Встрани Том ядеше тор. Най-сетне вратата се затръшна. Таксито потегли. Франц вяло отбеляза номера: 22221. Тази неочаквана единица след толкова двойки беше странна. Те бавно тръгнаха обратно към къщата по хрущящата пътека.

— Затопля се — каза Марта. — Днес кашлям вече съвсем леко.

Франц помисли и каза:

— Да; но ще има още студове.

— Възможно — кимна Марта.

Когато влязоха в празната къща, Франц имаше чувството, че са се върнали от погребение.

VIII

Тя почна да го учи — упорито и задълбочено. Той отначало се срамуваше, спъваше се и бъркаше, но постепенно взе да разбира онова, което почти без думи, почти само с мимики му внушаваше тя. Вслушваше се и в нея, и във виещия звук, който непрекъснато, ту по-силно, ту по-слабо го съпътстваше — и вече долавяше в този звук изискването на ритъма и смисъла, и правилността. Онова, което искаше от него Марта, се оказваше толкова просто... Почувствала, че той го е усвоил, тя мълчаливо кимаше, загледана със съсредоточена усмивка надолу, сякаш следеше движението и растежа на вече отчетливата сянка. Притеснението, срамът, чувството за изгърбеност, които изпитваше в началото — всичко скоро изчезна; вместо това изправеното, стройно, но изкуствено пристъпване, на което тя го учеше, го пороби докрай; той вече не можеше да не се покорява на разгадания звук. Шеметът стана за него обичайно и приятно състояние, несъзнателната отпадналост — закон на природата; и Марта вече се усмихваше, вече притискаше слепоочие към неговото слепоочие, защото знаеше, че той е с нея, че ще направи каквото трябва. Докато го учеше, тя сдържаше нетърпението си, нетърпение, което вече беше забелязал веднъж в проблясването на хубавите ѝ крака. Сега, застанала пред него, повдигнала с два пръста полата, тя бавно, като в забавен кадър, повтаряше тези движения, за да ги разбере той, пристъпваше бавно, обръщаше се на пръсти. А когато, под напора на нейната длан, той се научи да се върти, когато, най-сетне, неговите стъпки почнаха да отговарят на нейните, когато тя забеляза мимоходом в огледалото не изопачен, а хармоничен танц, тогава тя увеличи размаха, освободи нетърпеливото вълнение и сурово се порадва на послушната му бързина.

Той позна зашеметяващия паркетен разлив на огромните зали, заобиколени с ложи; той се облягаше на повехналото кадифе на бариерата; виждаше себе си и Марта в преситените огледала; плащаше от коприненото ѝ портмоне на лъскавите, хищни келнери; неговият

шлифер и нейното палто от къртича кожа се прегръщаха от време на време сред тесния сумрак на натоварените закачалки, под охраната на прозяващите се гардеробиерки; и всички звучни имена на модерните зали и кафенета — тропически, кристални, кралски — му станаха толкова познати, колкото улиците в онова градче, където бе живял някога наяве.

И ето, запъхтени, поемайки си конвулсивно дъх, те седяха един до друг на сиво-синята кушетка в неговата тиха стаичка.

— Нова година — каза Марта. — Нашата година. Пиши на майка си, че ти е хубаво, че се забавляваш. Помисли си как после... после... тя ще се учуди...

Той попита:

— А срокът? Ти говореше за срок... Какъв срок определи?

— Най-кратък, най-кратък. Колкото по-бързо, толкова по-добре...

— Да, разбира се — не бива да протакаме.

Тя се отпусна на възглавниците, отметнала ръце:

— Месец, може би два. Трябва всичко да премислим, мили...

— Без тебе бих полудял — каза Франц. — Мен всичко ме плаши. Тези тапети, хората на улиците, моят хазяин... Жена му никога не се вижда. Странно.

— Ти трябва да си по-спокоен. Иначе изобщо нищо няма да излезе. Ела тук...

— Знам — всичко ще е чудесно — рече той и се притисна към нея. — Но трябва да действаме безпогрешно. И най-дребният пропуск...

— Ако ще се страхуваш, Франц...

— Не, разбира се, че не. Не се изразих добре. Просто трябва да намерим сигурния начин...

— Бързо, мой мили, съвсем бързо — нали улавяш ритъма...

Стана някак така, че те вече не седяха на сиво-синята кушетка, а танцуваха в озареното пространство между белеещи се масички във въртящото се кафене. Оркестърът свиреше и се давеше. Сред танцуващите се забелязваше висок негър.

— Ще намерим, не можем да не намерим... — забързано, в такт с музиката продължи Марта. — Нали сме в правото си...

Той виждаше дългото ѝ пламтящо око, черния кичур, закриващ ухото... ако можеше винаги така да се плъзга, без да се откъсва от нея... Но го имаше магазина, в който той, като весела кукла, се покланяше, въртеше се; но имаше нощи, когато той лежеше като мъртва кукла по гръб в леглото и не знаеше дали спи, или е буден; и кой влачи крака и шепне в коридора — и защо гърми в ухото му будилникът?... Но наистина, вече се съмва — и ето, старчето с гъсти вежди му носи с превземки кафето. А на пода се търкалят пропити с пот, скъсани копринени мъжки чорапи. Та в ето в такова мътно утро, една неделя, когато той дойде при Марта и двамата чинно се разхождаха в градината — тя мълчаливо му показва снимка, която токущо беше получила от Давос. На снимката се усмихваше Драйер в скиорски костюм, с щеки в ръцете, ските лежаха успоредно, а наоколо имаше ярък сняг, а върху снега — сянката на фотографа.

Когато фотографът — свой човек, скиор, щракна и се изправи, Драйер продължи да сияе, придвижи напред лявата ска, но понеже стоеше на незабележим наклон, ската се плъзна по-надалеч, отколкото беше предположил, и като замахна с щеките, той доста тромаво падна по гръб. Известно време не можа да оправи скръстилите се ски и веднъж-дваж ръката му затъна до лакът в снега. Когато най-сетне стана, обезобразен от снега, и внимателно тръгна, лицето му вече беше сериозно. Той мечтаеше да прави стремително християния и телемарк — рязко да завива сред облаци сняг, да лети надолу по склона, — но Бог беше явно против него. Все пак на снимката излезе като истински скиор и дълго ѝ се любува, преди да я пхне в плика. Но на другия ден след изпращането на снимката, сутринта, застанал по жълта пижама до прозореца, той си каза, че е тук вече близо две седмици, а кара ски все така зле както и миналата зима. Спомни си между другото и изобретателя, който навярно вече се е заловил за работа в уредената за него работилница; спомни си още някои интересни неща, свързани с разширяването на магазина и с продажбата на участък земя, до който, пълзейки на запад, алчно беше стигнал вече градът; спомни си всичко това, погледна сините дири от ските, избраздили снежния склон, — и реши да поеме по-рано обратно; а зад тези мисли имаше още една топла мисъл, която той съзнателно не пускаше на първия ред... Искаше му се да се появи изненадващо вкъщи, за да свари ненадейно душата на Марта, да види — ще се усмихне ли тя на изненадата или

ще го посрещне пак така равнодушно и леко навъсено, сякаш е била предупредена за пристигането му.

Франц захвърли малките белезникави късчета и вятърът ги понесе по ливадата.

— Глупчо... — каза спокойно Марта. — Защо го направи? Нали ще ме попита дали съм залепила снимката в албума...

— Аз някой ден и албума ще скъсам — заяви Франц, усещайки как краката му изведнъж се подкосяват от вълнение.

Отдалеч, много радостно, дотича Том: беше му се сторило, че Франц е хвърлил нещо — навярно камъче. Но камъче нямаше никъде.

Една вечер, следвайки все същото мъчително желание да се утвърдят, да се освободят, да влязат в правата си, Марта и Франц решиха — поне тази единствена вечер — да си поживеят с удоволствие, да поживеят така, както ще заживеят после, да направят генерална репетиция за вече близкото щастие.

— Днес ти си тук господарят — каза тя. — Ето я твоята маса, ето го твоето кресло, ето го, ако искаш, вечерния вестник.

Той свали сакото, разходи се из всички стаи, сякаш ги оглеждаше, сякаш се е върнал в топлата си къща от далечно пътешествие.

— Всичко наред ли е? — попита тя. — Доволен ли си?

Той я прегърна през рамо и двамата застанаха един до друг пред огледалото. Тази вечер той беше зле избръснат, вместо жилетка беше сложил простичък червеникав пуловер — и у Марта имаше нещо домашно, тихо, косата ѝ, наскоро измита, не беше гладко вчесана, носеше плетена жилетка, която слагаше само когато беше съвсем сама.

— Изправи се. Иначе излиза, че сме еднакви на ръст.

— То си е така — усмихна се той. — Виж, аз не мога да се изпъна повече.

После той падна в коженото кресло, тя седна на коленете му, а това, че беше доста тежичка, само засилваше уюта.

— Обичам ухото ти — каза той и повдигна с конско движение на устните кичура на слепоочието ѝ.

В съседната стая нежно и звучно почна да бие часовникът. Франц тихо се засмя.

— Не — само си помисли. Ако той влезеше сега...

— Кой? — попита Марта. — Не разбирам за кого говориш?

— Ами той. Ако се върне, без да предупреди. Той умее така тайнствено да отваря врати.

— Ах, говориш за моя покойник... — каза мързеливо Марта, която се люлееше на коленете му. — Не, моят покойник е точен. Винаги ще предупреди...

Мълчание. В тишината отчетливо тиктакаше далечният часовник.

— Покойник... — усмихна се Франц, — ... покойник...

— Ти добре ли го помниш? — измърмори Марта и почеса нос в рамото му.

— Приблизително. А ти?

— И аз. Беше толкова отдавна...

Тя изведнъж вдигна глава.

— Франц — изрече тя със сияещи очи, — никой никога няма да разбере!

Вече свикнал, вече съвсем опитомен, той мълчаливо закима.

— Направихме го толкова просто, толкова точно... — продължи Марта и присви очи, сякаш си спомняше. — Нито сянка на подозрение. Нищо. Защото нашата съдба ни пази. Иначе не можеше и да бъде. Ти помниш ли погребението?

Той пак закима.

— Имаше затопляне. Помниш ли? Аз още кашлях, но вече меко...

Мълчание.

— Да ти кажа ли, кракът ми се поизмори — прошепна Франц. — Не, чакай, не ставай, само седни иначе. Ето така.

— Щастие мое, щастие мое... — пророни тя. — Милият ми съпруг. Никога не съм мислила, че може да има бракове като нашия...

Той плъзна устни по топлата ѝ шия и каза:

— Късничко е вече... Не е ли време да си лягаме? А?

— Виж какъв си... Доспало му се... Е, добре.

Тя стана и силно се опря на него; после цялата се изпъна, изправи се...

— Да идем горе — каза тя и леко се прозя. — В нашата спалня.

— Може ли? — попита Франц, но не помръдна от мястото си.

— Разбира се. Е, хайде де, ставай. Вече е десет и половина.

— Мен, да ти кажа ли, все пак ме дострашава... от покойника — рече Франц, хапейки устни.

— Ах, той ще се появи чак след седмица. Няма от какво да се страхуваш.

— И все пак... как така... прислугата например...

— Глупости. Спят като заклани. В другото крило на къщата.

— Е, добре — реши се Франц.

Те угасиха лампите в гостната, качиха се бавно по вътрешната стълба, къса и скърцаща; тръгнаха по светлосиния коридор.

— Ама ти защо вървиш на пръсти — високо се разсмя Марта. — Разбери най-сетне, ние сме женени, женени...

Тя му показа празната стая за гимнастика, гардеробната, банята и най-сетне спалнята.

— Покойникът спеше на онзи креват — добави. — Но оттогава са сменили, разбира се, бельото. Ако искаш да се измиеш и изобщо, хайде да идем ей там, в банята.

— Не, аз ще те почакам тук — каза Франц, разглеждайки куклата на нощното шкафче: негър с дълги бедра и фрак. Тя остави вратата открената. Роклята ѝ вече лежеше на стола. Оттам, през откренатата врата, се лееше някаква порцеланова светлина и се чуваше бълбукането на вода.

Той изведнъж почувства, че в тази чужда, нетърпимо бяла стая, където всичко му напомня онзи... покойника — му е невъзможно да се съблече. Погледна с отвращение леглото по-близо до прозореца, големите калъпи за обувки под стола — и направо го достраша.

Ослуша се. Стори му се, че освен бълбукането на водата се чува още някакъв звук, някой сякаш тропна врата долу, някъде нещо скърца и пращи. Полудял за миг от страх, той се втурна към вратата на банята; в същото време оттам излезе Марта, розова, разрошена, с оранжев пенъоар.

— Нещо стана — каза той с бърз, плюещ шепот. — Вече не сме сами. Ослушай се...

Марта се навъси и откренна вратата към коридора, постоя така, навела глава.

— Уверявам те... Чух...

— И на мен ми стана неприятно — прошепна Марта. — Знаеш ли, мили, все пак не бива така да безумстваме. Нали вече не ни остава

дълго да чакаме. По-добре си иди.

— Но как... та там долу... Как да слеза...

— Няма никой, Франц. Не бива да си толкова нервен. Ето, вземи ключа; утре ще ми го върнеш.

Тя го изпрати до стълбата, като продължаваше да се ослушва и изпитваше и тя неприятно вълнение.

Долу нещо силно и ядосано изтрополи. Франц спря и се хвана за перилата. Но тя облекчено се разсмя.

— Ах, разбирам — каза, — там има такава една врата. Вратата на долната тоалетна. Тя винаги се блъска нощем, ако не я затворят добре.

— Да си призная, аз се поуплаших — издиша Франц.

— Въпреки това, мили, по-добре е да си идеш. Не бива да рискуваме.

Той я прегърна; тя с усмивка му позволи да я целуне по рамото, като отдръпна дантелата на пеньоара и остана да стои на площадката на късата, театрално-синя стълба, докато той, прегърбен, припряно отваряше вратата.

В лицето го шибна силен, чист вятър. Чакълът заскърца приятно под краката. Франц си пое дълбоко въздух; после изруга. Тя беше толкова красива... Оранжева, сияеща... ако той не се плашеше толкова лесно... И го обзе тежка злоба при мисълта, че призрак, покойник, го е изпъдил от къщата, в която по право той, Франц, е истинският стопанин. Като си мърмореше нещо из пътя, както често му се случваше напоследък, той тръгна бързо по тъмния тротоар, а после, без да се оглежда, запресича изкосо улицата, там, където винаги я пресичаше, когато се прибираше вкъщи. Автомобилен клаксон, гъгнив и яростен, го накара да отскочи. Като продължаваше да си мърмори, Франц ускори крачка и сви на ъгъла. В това време таксито удари спирачки, спря неуверено до тротоара. Шофьорът слезе и отвори вратичката. „Кой номер?“ — попита той. „Забравих номера“. Никакъв отговор. „Кой номер?“ — повтори шофьорът, протегна в тъмното ръка и разтърси седналия в колата за рамото. Той не се събуди веднага. Найсетне отвори очи, надигна се, измъкна се на тротоара. „Пети — отговори той на въпроса на шофьора. — Вие го поотминахте.“

Прозорецът на спалнята светеше. Марта си оправяше за през нощта косата. Изведнъж замря с вдигнати лакти. Чу съвсем ясно силен

трясък, сякаш нещо беше паднало. Изхвърча в коридора. Долу, в антрето някой боботещо се смееше — познат смях. А се смееше, защото се завъртя непохватно с чифта дълги ски на рамо, изгърва ги, свали от поличката под огледалото бялата четка, която изхвърча като бумеранг и накрая се спъна в собствения си куфар. После той позна за миг съвършеното щастие. На лицето на Марта грееше покоряваща усмивка. Не забеляза само, че тя гледа не него, а някак през главата му, и се усмихваше не на него, а на добрата, умна съдба, която така просто и честно беше предотвратила ужасно нелепа катастрофа.

— Провървя ни... Съдбата по чудо ни спаси — разказваше тя после на Франц. — Но това ни е за урок... Сам виждаш: невъзможно е да протакаме още. Веднъж ще ни се размине, два пъти ще ни се размине, а после — край. И какво ще стане тогава? Да предположим, че той ми даде развод. А после? Аз съм точно толкова бедна, колкото си и ти, родителите ми са разорени и живеят, клетите, при сестра ми в Хамбург — никой няма да помогне нито на теб, нито на мен. И нима онези две-три хиляди, които бих могла, в края на краищата да получа, биха помогнали с нещо? Не — искаме всичко...

Франц сви рамене:

— Защо ми го казваш? Вече достатъчно го обсъждахме. Много добре знам, че има само един начин.

Тогава тя разбра, като видя какъв хлъзгав, мътен блясък свети в зеленикавите му очи — разбра, че вече е постигнала своето, че той е съвсем подготвен, напълно е узрял и сега могат да се заловят за работа. И наистина: собствена воля Франц вече нямаше, но той пречупваше нейната воля по свой начин. Лесната изпълнимост на нейния замисъл стана за него очевидна благодарение на много проста игра на чувствата. Те вече бяха отстранили веднъж Драйер. Имаше покойник; налице бяха даже всички външни признаци за смърт; гаденето от смъртта, погребението, опустелите стаи, споменът за мъртвия. Всичко беше вече репетирано на голата сцена, пред тъмната и празна зала. След това, с потресаваща неочакваност, трупът се върна отнякъде, взе да ходи, да говори, съвсем като жив. Но какво от това? Беше лесно и не беше страшно да се сложи край на такъв мним живот, от трупа да се направи отново труп. И този път окончателно.

Мисълта за умъртвяване стана за тях нещо ежедневно. В тази мисъл вече нямаше напрежение и срам, както нямаше в нея и хазартен

ужас, и всичко онова, което вълнува, макар и да не го засяга пряко, добрия баща на семейство, когато четете хрониката в истерично вестниче.

Думите „куршум“ и „отрова“ зазвучаха толкова просто колкото „хапче“ или „ябълков мус“. Начините за умъртвяване можеха да се преценяват също така спокойно както рецептите в готварска книга. И, може би, тъкмо поради вродената у жената домакинска склонност към готвене и естественото за нея познаване на подправките и билките, полезни и вредни — Марта помисли най-напред за отрови.

От енциклопедичния речник те научиха за отровите на Локуста и Борджиите. Някакъв отровен пръстен близо две седмици измъчва въображението на Франц. Нощем сънуваше коварно ръкостискане. Мяташе се в просъница встрани и замираще, приповдигнат на напрегната ръка; под него, по чаршафа, току-що се беше отърколил бодлив пръстен и той се боеше да не легне случайно на него. Но денем, в спокойната светлина на Марта, всичко беше пак толкова просто. Тофана продаваше своята водичка в шишенца с невинен лик на светец. Като след благодушно смръкване кихаше жертвата на министър Лестер. Марта затваряше нетърпеливо речника и търсеше в друг том. Оказваше се, че римското право е виждало в отровителството съчетание на убийство и предателство. „Умници...“ — надсмиваше се Марта и обръщаше рязко страницата. Но не успяваше да стигне до същината на нещата. Ироничното „виж“ я отпращаше към някакви алкалоиди. Франц дишаше, надничайки над нейното рамо. Докато си проправяха път през телените заграждения на формулите, те дълго четеха за приложението на морфина, докато Марта, след като стигна до някакви плеврални ексудати, не се досети изведнъж, че става дума за отрови, приемани в минимални количества, като противоотрови. Когато минаха към друга буква, разбраха, че стрихнинът предизвиква спазми у жабите. Марта почваше да се ядосва. Тя рязко вадеше и връщаше в библиотеката дебелия томове. Мяркаха се цветни таблици, ордени, етруски вази, острицови растения... „Виж, това е вече по-добро — каза Марта и прочете тихо: ... повръщане, чувство на тъга, звън в ушите, — недей да сумтиш така, моля те, — непоносим сърбеж и парене по цялата кожа... зениците са свити до големината на главичката на топлийка.“ Франц, който знае защо, си спомни как като ученик тайно беше чел в също такъв речник статия за проституцията.

Но той погледна съсредоточения профил на Марта и всичко стана пак напълно естествено. „Не — каза тя и изцъка с език, — в медицината това явно не може толкова лесно да се намери, колкото си мислех. Навярно ни трябва някакви специални книги. Стегни се, Франц — той си дойде.“ Тя върна бавно тома на мястото му, затвори полека стъклените вратички на библиотеката, докато от задгробния свят, като си свиркаше и щракаше с пръсти над лаещото куче, се приближаваше Драйер. Но не се предаваше. Сутрин, сама, пак тършуваше с очи из изплъзващите се статийки в енциклопедията, като се мъчеше да открие онази проста деловита отрова, която ѝ се привиждаше. Случайно, в края на един абзац, се натъкна на библиографско списъче на трудове за отровителството. Посъветва се с Франц дали да не купи някоя от тези книги. Той пребледня, но каза, че щом трябва, ще отиде и ще купи. Но тя не се решаваше да го пусне сам. Ще му обяснят, че книгата трябва да се изпише, или ще се окаже, че трудът е в десет тома по двайсет и пет марки всеки. Той ще се смути, от глупост ще я купи, ще си даде адреса. Ако отиде с него, той ще се държи, разбира се, чудесно — естествено и небрежно: студент е, медик, химик, тъй де. Но да отидат заедно е опасно. Пък и като се впримчиш веднъж в това — ще хукнеш по магазините... Дявол знае каква нелепица ще излезе. Тя прехвърли наум малкото, което знаеше отпреди или беше извлякла сега — относно начините за отравяне. Едно ѝ беше вече ясно, че, първо, експертизата винаги ще открие причината за смъртта. И все пак тя още доста дълго, с покорното съдействие на Франц (който купи веднъж съвсем самостоятелно на улична сергия „истинската история на маркиз Бренвилие, прочутия отровител“) продължи да лелее мисълта за отрова. Веднъж даже се спря на цианкалий. Това звучеше вече не романтично, а бодро и солидно.

Мишка, погълнала нищожна част от грама, пада мъртва, преди да измине и сажан. Тя си го представи като щипка безцветен прах, която може да се пусне незабелязано в чашата чай.

— Би било толкова просто — каза тя на Франц, като се усмихваше с прекрасната си влажна усмивка. — Ще пием някоя вечер заедно чай, и изведнъж...

— Трябва да намерим — отговори той. — Аз ще намеря. Само че представа нямам как. Та нали, ако вляза в аптека... не, наистина не знам...

— Прав си — усмихна се Марта, — има, разбира се, кръчмички, където човек може да се запознае с някоя личност — от онези, които продават кокаин... Не, и това не става. Свинщина е да мечтаем, след като сме в такова положение. А и да успеем да намерим нещо — нали ще направят аутопсия и ще разберат. Аз, кой знае защо, си мислех, че има отрови, които не оставят следи. Просто си умрял. Лекарите предполагат, че е от разрыв на сърцето. И край. Бях съвсем сигурна, че има такива отрови. Ужасно глупаво е, че няма. И колко жалко, Франц, че не си медик — можеше да поразпиташ, да пообмислиш...

— Готов съм всичко да направя — каза той малко сподавено, защото в това време си сваляше обувките, а те бяха нови и неприятно му стискаха. — На всичко съм готов. И аз мислех... И аз...

— Много време загубихме нахалост — въздъхна Марта. — Аз, разбира се, не съм учена...

Тя сгъна внимателно на креслото свалената рокля. Носеше плътни плетени гащи, а под лъскавата розова риза — фланела, защото през февруарските дни с пронизващ вятър винаги се страхуваше от бронхит.

— Отровите трябва да се изучават с години — рече тя и отметна покривката на леглото. — Чак тогава можеш да се залавяш за това.

На свой ред той внимателно окачи сваленото сако на дървените рамена на окачалката, след като предварително беше извадил и сложил на масата: писалката, два молива, бележника, ключовете, портмонето с три марки, писмото до майка му, което беше забравил да пусне. После свали от китката си часовника и го сложи на нощното шкафче. Тя винаги си тръгваше точно в осем и четвърт. Оставаха двацет и пет минути.

— Мили, побързай... — каза през зъби Марта.

— Ох, какъв мазол съм си направил — изохка той, сложи бос крак на ръба на стола и разгледа жълтата подутина на петия пръст. — А уж са моят номер. Да не са ми пораснали случайно краката...

— Франц, хайде ела. После ще го разглеждаш.

Той после наистина огледа подробно мазола. Марта още лежеше със затворени очи, неподвижно и блажено. На пипане мазолът беше като камък. Той го натисна с пръст и поклати глава. Във всички негови движения имаше някаква равнодушна сериозност. Той изду устни и се почеса по темето. После със същата равнодушна съсредоточеност се

залови да изучава и другия си крак. Главата му просто не го побираше — как тъй, номерът е точен, но въпреки това обувките се оказваха тесни. Ето ги там в ъгъла, една до друга, жълти, яки. Изглежда ги подозрително. Жалко — толкова са красиви. Той свали бавно очилата, дъхна върху стъклата, отворил уста като риба, и почна с края на чаршафа да ги бърше. После пак така бавно ги сложи.

Марта, без да отваря очи, сладко въздъхна. После бързо се надигна, погледна си часовничето. Да, трябва да се облече, да си тръгне.

— Ти днес непременно ела да вечеряш — каза тя, докато щракаше бързо жартиерите. — Като има гости — пак иди-дойди, — но да седя насаме с него цялата вечер... Просто е невъзможно. След половин час, както винаги. И не слагай тези обувки, щом те стискат. А утре ще отидеш и ще настояваш да ги разтегнат. Разбира се, безплатно. И да ти кажа ли, Франц, трябва да побързаме. Всеки ден е скъп... Ох, толкова скъп...

Той седеше на леглото, прегърнал колене и гледаше, без да мига, към светла точка в гарафата на умивалника; в нея той се видя на Марта — с тази разтворена на гърдите риза, с тези слепи очила — толкова особен, толкова мил... Позата, погледът му бяха неподвижни като при хипноза. Тя си помисли, че само с една дума може да го накара още сега да стане и да я последва, — както си е, само по риза, по стълбата, по улиците... Чувството за щастие набъбна в нея изведнъж до такава степен на яркост, тя така живо си представи целия им ясен, правилен живот след като отстранят Драйер — че се побоя, та макар само с поглед, да наруши неподвижността на Франц, неподвижност на сънуваното от нея щастие; тя бързо наметна палтото, взе си шапката, тихо се засмя и излезе от стаята. В антрето, до жалкото огледало, си сложи грижливо шапката, оправя си слепоочията. Колко хубаво пламтят бузите й...

Отнякъде изникна старчето хазяин и ниско ѝ се поклони.

— Как е здравето на вашата съпруга? — попита тя и хвана дръжката на вратата.

Той пак се поклони.

Марта, кой знае защо, си помисли бегло, че това съсухрено, с нещо неприятно старче навярно знае едно-друго за начините за отравяне. И още няколко дни не можа да се отърве от мисълта за

отровите, макар да знаеше, че от това нищо няма да излезе. Сложен, опасен, не съвременен начин. Да, именно не съвременен. „Ако в средата на миналия век са се гледали годишно средно четирийсет дела за отравяне, то в наши дни...“ Именно. Но жалко, жалко, че трябва да се откажат от този начин. Той е така домашно прост. Ах, колко жалко...

Драйер вдигна чашата към устните си. Франц неволно срещна погледа на Марта. Белоснежната маса с ос — кристална ваза описва бавен кръг. Драйер сложи чашата и масата спря.

— ... Там светлината е слабичка — продължи той — и е студено като в мазе. Но тренираш, разбира се, сервисът ти не отслабва през зимата. Впрочем — (пак глътка чай) — ... слава Богу, скоро ще можем да играем на открито. Моят клуб ще е съживи след месец. И тогава ще почнем. Нали, Франц?

Предишния ден, към девет сутринта, той се появи изневиделица в магазина. Малка сензация. Франц виждаше в някаква огледална перспектива как там, в дълбочината, той се спря, заприказва с почиттелно навелия се Пифке. Продавачките и колегата-атлет отначало застинаха, после се заловиха бързо нещо да опаковат и да записват, въпреки че в този ранен час купувачи още нямаше. Драйер отиде и до щанда, зад който навъсено и раболепно беше застинал Франц.

— Работи, работи — каза той с онова разсеяно добродушие, с което винаги се обръщаше към племенника. После спря пред восьмичния хубавец, когото наскоро беше преоблякъл в екип за тенис: фланелен панталон, бели обувки.

Той стоя пред дълго него — с удоволствие и нежно вълнение си мислеше за работата, над която сега щастливо се мъчи изобретателят. Младежът държеше в ръката си ракета. Държеше я така, че беше ясно: не може да направи нито едно движение с нея. Коремът му беше невероятно прибран. На лицето — израз на някакъв горд идиотизъм. Драйер изведнъж с ужас забеляза, че е с вратовръзка. Да поощряваш хората да слагат вратовръзка, за да играят тенис...

Той се обърна. Друг младеж, по външни признаци жив и даже с очила, изслуша, кимайки, кратката му заповед.

— Да, Франц — добави Драйер и се усмихна лукаво, — покажи ми най-хубавите ракети.

Франц ги показва. Пифке гледаше отдалеч с умиление. Драйер избра английска. Подръпна кехлибарените струни. Претегли я на

пръст, проверявайки кое е по-тежко, рамката или дръжката. Размаха я във въздуха, удряйки въображаема топка. Ракетата беше много приятна.

— Ти я дръж в стягата — обърна се той към Франц. Франц, който знае защо, пребледня.

— Малък подарък — обясни мимоходом Драйер, хвърли последен недружелюбен поглед към восъчния хубавец и тръгна към съседния отдел.

Франц се приближи машинално до мъртвеца с бяла риза и бял панталон и почна внимателно да му сваля вратовръзката, като се мъчеше да не докосва студената шия. Щом свали вратовръзката, разкопча горното копче. Яката се отвори. Тялото беше бледо, на странни географски петна. Заради отворената яка изразът на младежа придоби нещо нагло и нечистоплътно. Под окото му имаше белезникаво петно, в ноздрите се беше набил черен прах. Франц се опита да си спомни къде вече е виждал такова лице. Да, разбира се, много отдавна, във влака. Във влака имаше освен това и дама с черна шапчица с брилянтна ластовичка. Студена, благоуханна, прелестна дама. Той се опита да възкреси в паметта си нейното лице, но не успя.

IX

В дъждовете вече имаше нещо весело и осмислено. Дъждовете вече не валяха напразно, а дишаха и почваха да говорят. Дъждовният разтвор стана сякаш по-силен. Локвите вече не бяха просто от сладка вода, а от някаква синя, искряща течност. Двама шкембелии шофьори, чистач на задните дворове със своята пясъчен цвят престилка, слугиня с пламтяща на слънцето коса, бял фурнаджия с обувки на бос крак, брадат старец чужденец със сефертас в ръка, две дами с две кучета и господин със сиво борсалино и сив костюм се бяха събрали на тротоара и гледаха нагоре към ъгловата куличка с тераса на отсрещната сграда, където пискливо разговаряха и се рееха двайсетина развълнувани ластовички. После жълтият боклукчия отърколи до камиона жълтата си метална бъчвичка, шофьорите се върнаха при колите си, фурнаджията яхна велосипеда си, слугинята влезе в книжарницата, дамите се устремиха подир кучетата си, полудели от някакъв нов, красноречив полъх — последен си тръгна господинът в сиво и само брадатият старец-чужденец със сефертаса продължи да гледа сам неподвижно нагоре.

Господинът в сиво тръгна бавно, присвивайки очи от неочакваните бели мълнии, които отскачаха от предните стъкла на минаващите автомобили. Във въздуха имаше нещо, от което забавно ти се виеше свят, ту топли, ту прохладни вълни преминаваха по тялото, под копринената риза — смешна лекота, тръпнещ блясък, загуба на собствената личност, име, професия.

Господинът в сиво току-що беше обядвал и трябваше всъщност да се върне в кантората, — но в този пръв пролетен ден кантората тихичко се изпари.

Срещу него по слънчевата страна на улицата вървеше слабичка дама с пъстро палто, а до нея момченце на около пет години със синьо моряшко костюмче караше велосипедче с три колела.

— Ерика! — възкликна изведнъж господинът и рязко спря, разперил ръце.

Момченцето въртеше бързо педалите и го задмина, но дамата замря, примигвайки от слънцето.

Той веднага забеляза, че тя е сега по-добре облечена и някак по-слаба. Чертите на нейното подвижно, умно птиче лице бяха станали още по-дребни. Но от отминалата прелест нямаше и следа. Да, разбира се, че беше остаряла от деня на раздялата им. Повече от седем години — шега работа ли е?

— Виждах те два пъти през това време — каза тя с толкова познатото, леко дрезгаво, бързо гласче. — Веднъж мина в открит автомобил и веднъж в театъра — ти беше с висока тъмнокоса дама. Съпругата, нали? Аз седях...

— Да, да — засмя се той от удоволствие, поел малката ѝ ръка в изопнатата бяла ръкавица. — Но наистина не мислех да те срещна днес. Това твоє дете ли е? Омъжена ли си?

Едновременно говореше и тя, тъй че този разговор трудно би могъл да се запише. Това би изисквало нотна хартия и два музикални ключа. Докато той казваше: „... наистина не мислех...“ — тя вече изричаше своето: „... може би през десет стола. И добре разбрах, че е съпругата ти. Ти не си се променил, Курт. Само си си подстригал мустаците. Да, това е моето момченце. Не, не съм омъжена. Плод на недоразумение. Поизпрати ме малко...“.

— Седем години — каза Курт. — Да, свободен съм, да се поразходим тук, на слънчице. Аз, да ти кажа ли, току-що видях — далеч не толкова много...

— ... милиони. Знам, че печелиш милиони. И аз се уредих... — („далеч не толкова много — добави Курт, — но я по-добре ми кажи...“) — ... и съм много щастлива. След теб имах само четирима, но единият по-богат от другия. А сега съм наистина добре. Той има туберкуозна съпруга в чужбина. Тъкмо замина за един месец при нея. Не е млад, солиден е. Обожава ме. Но я ми кажи, Курт, ти щастлив ли си?

Курт се усмихна и побутна синьото момченце, което се беше спряло и го гледаше с кръгъл детски поглед, а после взе да клаксонира с устни и продължи да кара.

— ... Той е от един млад англичанин. Виж ни само какви сме. Погледни, подстриган е като млада дама. Да ми бяха казали тогава...

Той слушаше пъргавото ѝ бърборене и си спомняше хиляди подробности: някакви стихове, шоколадени бонбони с ликьор („Не,

този е пак с марципан, аз искам с ликьор...“), алеята с паметниците в централния парк — и колко чудесно хубави бяха тези смешни шкембести крале в лунна нощ, сред цъфтящия, бял на електрическата светлина люляк... Толкова бледи, толкова неподвижни — и толкова сладък аромат, о Господи, и неясните грамади на сенките... Онези две кратки весели години, когато Ерика беше негова приятелка, той си спомни сега откъслечно дребни забавни подробности — картината, съставена от пощенски марки в нейното антре, начинът, по който скачаше на канапетото, или седеше, подвила под себе си ръце или изведнъж го потупваше по лицето; и операта „Бохеми“, която тя обожаваше; разходката извън града, когато на терасата, под цъфналите дървета пиha плодовото вино; емайловата брошка, която тя изгуби там... Всичко това — леко и малко навяващо тъга се надигна в него, докато тя бързо и лесно, в такт с неговите спомени разказваше какво жилище има сега, какъв роял, гравюри...

— Помниш, нали — каза той и изпя фалшиво, но с чувство: „казвам се Мими...“

— О, аз вече не съм бохема — усмихна се тя, разтърсвайки бързо-бързо глава. — А ти си все същият... — (тя не можа да намери веднага подходящата дума) — ... вятърничав.

Той пак побутна момченцето, наведено над кормилото, искаше да го погали мимоходом по русата къдрава глава, но то вече се беше отдалечило...

— Ти не ми отговори: щастлив ли си? — попита Ерика. — Кажи?

— Май — не напълно — отговори той и присви очи.

— Жена ти обича ли те?

— Какво да ти кажа — рече той и пак присви очи. — Ами тя е много студена...

— Вярна ли ти е? Хващам се на бас, че ти изневерява. Ти нали...

Той се разсмя:

— Ах, ти не я познаваш. Нали ти казвам — студена е. Не си представям тя да целуне някого — дори мен — по собствено желание.

— ... Та ти си все същият — бърбреше Ерика между думите му. — Сякаш виждам какво правиш с жена си. Обичаш я и не я забелязваш. Целуваш я и не я забелязваш. Ти винаги си бил лекомислен, Курт, и всъщност си мислил само за себе си. О, аз добре те изучих. В любовта ти не беше нито силен, нито много изкусен. И аз,

знаеш ли, никога, никога няма да забравя нашата раздяла. Така глупаво да се шегуваш... Да речем, че ти вече не ме обичаше, да речем — беше свободен и можеше да постъпиш както пожелаеш. И все пак...

Той пак се разсмя:

— Да... знам ли. Някак така стана. Вече имах годеница. И тъй нататък. Впрочем аз дълго не те забравях.

— Знаеш ли, Курт, откровено казано, имаше мигове, когато заради теб бях направо нещастна. Изведнъж разбирах, че ти само... се плъзгаш. Не мога да обясня това чувство. Ти слагаш човека на поличка и си мислиш, че той ще седи така вечно, но той пада, а ти дори не забелязваш, мислиш, че още си седи, — изобщо не те е еня...

— Напротив, напротив — прекъсна я той, — аз съм много наблюдателен. Ето, да речем — преди бретонът ти беше светъл, а сега е такъв един, червеникав...

Тя, както някога, го блъсна в рамото с длан.

— Бог да те съди, Курт. Аз отдавна не ти се сърдя. Ела някой ден да пием кафе. Ще си побъбрим, ще си спомним миналото...

— Разбира се, разбира се — каза той, но знаеше много добре, че никога няма да го направи.

Тя му даде визитната си картичка (която той после остави в пепелника на таксито) и на сбогуване дълго му стиска ръката, продължавайки бързо-бързо да говори. Смешната Ерика... Това дребно лице, нежните мигли, птичийт нос, дрезгавият забързан говор.

Момченцето на велосипеда също подаде ръка и веднага натисна педалите. Драйер се обърна и, както вървеше, няколко пъти размаха шапка, извини се пред стълба на фенера, пусна го да мине, сложи си шапката и си продължи по пътя. Излишна среща, все пак. Сега вече никога няма да помни Ерика каквато я помнеше преди. Винаги ще я засенчва Ерика номер две, хубаво облечена, с непозната шапка и пъстро палто, с момчето на велосипедчето. И добре ли направи, като отговори, че „не е напълно щастлив“. Защо да е нещастен? Защо трябваше да го казва? Може би цялата прелест на Марта е тъкмо в това, че е толкова студена. Има лек студ. В усещането за щастие има лека хладина. И тя е тъкмо тази хладина. Въплъщение на самата същност на щастиято. Съкровена прохлада. Ерика, креватната скокла, разбира се не може да проумее, че такъв студ е най-добрата вярност. Как можа да ѝ отговори така... Пък и всичко това, всичко, което кипи

наоколо, смее се, искри всеки ден, всеки миг, — моли да го погледнат, да го обикнат... Светът е като куче — стои, служи, само и само да поиграят с него. Ерика сигурно е забравила всички смешни поговорки, песнички, и Мими с розовата шапка, и плодовото вино, и движението на слънчевото петно на стълбището. Колко хубаво би било да замине за Китай...

Този ден Драйер беше особено весел. В кантората той продиктува на секретаря абсолютно невъзможно писмо до една стара, заслужила фирма. Привечер в странно осветената работилница, където бавно се раждаше чудото, той така потупваше изобретателя по гърба, че човекът се прегъваше одве и правеше по неволя смешни ситни крачки. А на вечеря изпитваше невъзмутимо Франц по щандови умения, задаваше му нелепи въпроси като: „Как би постъпил, ако, да речем, жена ми влезе в моя магазин и открадне пред очите ти восьчния тенисист?“ или: „Какъв номер обувки трябва да дадеш на старица, висока метър и четвърт, ако ѝ продаваш обувки за футбол?“

Франц, който не притежаваше пъргаво чувство за хумор, се пулеше и облизваше. Това така забавляваше Драйер, че той едва овладяваше неми припадъци на смях. Студено разсеяна, Марта си играеше с чаената лъжичка: от време на време докосваше с нея чашата и заглушаваше с пръст звъна.

Този месец двамата с Франц бяха прехвърлили няколко нови начина, — и тя пак говореше за тях с такава сурова простота, че Франц не изпитваше страх, още повече, че в него се извършваше странно изместване: незабелязано за него Драйер се раздвои. Имаше Драйер опасен, отегчителен, който ходеше, говореше, високо се смееше — и имаше друг, който се беше отлепил от първия, съвсем схематичен Драйер, и който трябваше да бъде унищожен. Всичко, което се говореше за начините за премахване, се отнасяше именно до този втори, схематичен обект. С него беше много удобно да се борави. Той беше плосък и неподвижен. Приличаше на онези снимки, изрязани по очертанието на фигурата и подлепени с картон, които любителите на евтини ефекти си слагат на бюрото. Но Франц не осъзнаваше появата на това неживо лице — и тъкмо затова не се замисляше защо са толкова лесни и прости съдбоносните разговори за него. Всъщност излизаше така, че Марта и той говорят за две различни лица: тя — за оглушително шумния, непоносимо живия, който си приглажда

мустаците със сребърна четчица, а нощем хърка с тържествуваща звучност, а Франц — за бледния и плоския, който може да се изгори или да се накъса на парчета, или просто да се изхвърли. Това неуловимо раздвоение едва започваше, когато Марта бракува отравянето като посегателство върху живота с негодни средства (за което подробно беше казано в многострадалния речник) и като нещо отживяло, неподходящо за съвременния, толкова „практичен“ в представите ѝ живот, и заговори за огнестрелно оръжие. И сега нейната студена и всъщност нескопосна изобретателност се разгърна доста нашироко. Набирайки инстинктивно новобранци в затъntenите кътчета на паметта, тя несъзнателно си спомняше подробности за хитроумни убийства, описани някога във вестниче, в евтина книжка, и извършваше неволно плагиатство, избегнато впрочем навярно единствено от Каин. Марта предложи следното: първо Франц ще купи револвер. След това („Аз знам да стрелям — добави Франц. — Помня, че имах въздушен пистолет; той стреляше съвсем като истински — с такива едни ситни куршумчета...“). Понеже владее донякъде оръжието („И все пак, мили, ще трябва да се поуупражняваш, — някъде извън града...“), така нещата стават малко по-лесни. А те са следните: тя ще задържи Драйер до полунощ в гостната („Как ще го направиш?“ — „Франц, не ме прекъсвай, имам начин...“) В полунощ тя ще отиде до прозореца в съседната стая, ще дръпне пердето и ще постои известно време така. Това ще е сигналът. Франц ще е отишъл в това време до градинската ограда и ще я види. Тя ще отвори безшумно прозореца и ще се върне в гостната при Драйер. Тогава Франц прескача веднага в тъмното през вратичката („Лесно е... Там има наистина такива едни железни шипове, но може някак между тях...“), прекосява много бързо градината и влиза през прозореца. Вратата на гостната ще е отворена. Той ще стреля от прага. Ще вземе за заблуда портфейла. И веднага ще изчезне. В това време тя бързо ще се качи в спалнята, ще се съблече и ще си легне. Това е всичко. Франц кимна.

Другият начин е следният: тя ще замине с Драйер извън града. Ще отидат заедно на разходка. Двамата с Франц предварително ще изберат по-затъntenено място („В гората“ — каза Франц и си представи тъмна борова гора.) Той ще чака зад някое дърво със зареден пистолет. Когато всичко свърши, той ще ѝ простреля ръката („Да, трябва, мили;

ще бъде толкова естествено — разбойници, значи...“) Освен това ще вземе портфейла.

Франц кимна.

Тези два начина бяха основните. Останалите бяха само вариации на тема. Като смяташе с основание, че в такива случаи подробностите са по-важни от същината, Марта разработи темата за нощния грабеж и темата за горските разбойници до най-дребни подробности. При което се оказа, че Франц притежава неочаквана и много щастлива дарба: той можеше с невероятна, направо чертожна прегледност да си представи и своите движения, и движенията на Марта и много ясно да ги съгласува предварително — не само едни към други, но и по отношение на различните пространствени и предметни понятия, с които се налагаше да се съобразяват. В неговата ясна и гъвкава схема едно оставаше винаги неподвижно, но Марта не забеляза това несъответствие. Неподвижна оставаше винаги жертвата, сякаш отдавна се беше вдървила и чакаше. Около тази мъртва точка мисълта на Франц се движеше с акробатична лекота. Всички необходими движения и тяхната последователност бяха пресметнати превъзходно. Онова, което се наричаше „Драйер“, се отличаваше от онова, в което Драйер ще се превърне само доколкото изправеното положение се отличава от легналото. Разлика в перспективата и нищо повече. Тук Марта помагаше несъзнателно на Франц, защото, описвайки бъдещото умъртвяване, винаги приемаше за аксиома, че Драйер ще бъде изненадан и от учудване няма да успее да се брани. Тя съвсем ясно си представяше как той ще вдигне вежди, като види Франц с револвер, и как ще се разсмее, защото ще мисли, че е шега, и как ще падне, завършвайки смеха си вече в друга гама. За да намали риска, тя го представяше като някаква готова, опакована и завързана стока, без да разбира колко облекчава с това работата на Франц. „Съобразително момче — усмихваше се тя и го целуваше по бузата. — Добро, умно.“ Тъпо ободрен от похвалата ѝ, той представи своеобразна сметка — броя на крачките от оградата до прозореца, броя секунди, които ще изисква това преминаване, разстоянието от прага на гостната до въображаемата точка над облегалката на креслото, където ще се намира очакващият тил (понеже той за удобство сложи манекена да седне), и отношението на всички тези крачки и секунди към действията на Марта: нейното място в стаята, точното време, което ѝ

трябва, за да изтича, според броя на стъпалата, до горе и да си легне; и броя движения, които той ще направи в това време, докато изважда портфейла, отива до прозореца и се връща през прозореца в анонимния сумрак.

Ден след ден в стаята, където пъшкаше все същата сиво-синя кушетка, усмихваше се голата хромолитография и отдавна се търкаляше в ъгъла новичката, скъпа, но никому нужна ракета, Марта и Франц разработваха подробно ту първия план, ту втория, и вече споменаваха, че е време да се сдобият с револвер. Но щом се замислиха как да го направят, веднага се оказаха в положение на безизходица. Двата бяха сигурни, че за купуването на огнестрелно оръжие непременно се изисква разрешително за неговото носене. Безизходицата се състоеше в това, че и Марта, и Франц представя нямаха как да се снабдят с такова разрешително. Трябваше да разпитат някого, да проучат добре всичко, — а после ще се наложи, може би, да пишат заявление, да го подпишат... Оказа се, че самото купуване на револвер е сто пъти по-сложно и опасно от неговото използване. Такъв парадокс Марта не можеше да понесе. Тя го премахна, като откри и в самото изпълнение на замисъла непреодолими трудности. Нали имаше например пазач на къщата, хладнокръвен мъжага, който дежуреше зорко и наблюдателно. И полицаи, който честичко, уж при разходка, минаваше по тази улица; и нощно старче с наметало и фенерче. По същия начин и в „горския“ вариант се намериха пропуски, празноти: как например да набележат предварително мястото, колко дълго трябва да се лутат, да оглеждат.

А когато по този начин изпълнението стана чудовищно сложно, въпросът за купуване на оръжие си отиде на подобаващото място и се оказа не чак толкова неразрешим: в северната част на града сигурно има любезни оръжейни майстори, които не правят кой знае какви спънки. Така Марта задоволи мимоходом присъщото си чувство за законни съотношения.

И тъй, трябваше да намерят малък, сигурен револвер. Но тя изведнъж си представи как Франц — толкова мил, дългнест, бавен — ще обикаля оръжейните магазини, как продавачите, току-виж, почнат да му задават неприятни въпроси, как ще запомнят очилата му с кокалени рамки и обясняващите движения на тънките, бели ръце, как после — по-късно — ще си го набележи някой лукав следовател... Ако

можеше тя да отиде да го купи... Изведнъж някакъв страничен образ заплува, спря се, обърна се, пак заплува като онези предмети, които се движат от само себе си в рекламен филм. Тя разбра защо образът на револвера, който трябваше да купят, е в представата ѝ с толкова определен вид и цвят. От дълбочините на паметта се появи и се засмя лицето на Вили и се наведе, разглеждайки нещо. Тя направи още едно усилие и си спомни: та нали Драйер му показваше револвер. Вили го въртеше в ръце и се смееше. Тя нищо друго не можеше да си спомни, но и това беше достатъчно. Беше поразена и зарадвана, че умът ѝ е запазил толкова грижливо и предвидливо едно мимолетно впечатление.

Беше неделя. Драйер и Том отидоха на разходка. В къщата всички прозорци бяха отворени. В неочаквани кътчета на стаите пламтеше слънце. Ветрецът прелистваше търкалящия се на перваза първоаприлски (вече стар) брой на списание със снимка на намерените ръце на Венера Милоска. Марта внимателно прегледа най-напред чекмеджетата на бюрото. Между сините папки с документи намери няколко пръчици златист восък за печати, електрическо фенерче, три гулдена и един шилинг, тетрадка с английски думи, лула (счупена), която тя много отдавна му беше подарила, старичък албум с пожълтели снимки, кабари, въженца, стъкло от часовниче и друг дребен боклук, който я вбесяваше. Част от него тя с удоволствие изпрати в коша. После рязко издърпа чекмеджетата, заряза зашеметеното бюро и отиде горе, в спалнята. Там прерови двата бели скрина, нощната масичка, шкафа с огледало и намери между другото изгризаната от зъбите на Том корава топка, оказала се, Господ знае как, в чекмеджето, в което бяха наредени една до друга, обувките на мъжа ѝ. Тя хвърли топката през прозореца. После блъсна вратата и изтича пак долу. Мимоходом забеляза в огледалото, че на носа ѝ вече няма пудра, а косата на слепоочията се е разрошила; този ден не ѝ беше добре: бе ѝ неудобно и горещо. След като прегледа още няколко чекмеджета в различни стаи и се разсърди на себе си, че вече почва да търси на нелепи места, реши най-сетне, че револверът е в сейфа, от който тя няма ключ, или в кантората. За всеки случай отново поизмъчи бюрото. То цялото се сви и замря, щом тя се приближи. Чекмеджетата заплющяха като шамари. Прегледано. Прегледано. Прегледано. В едно имаше голяма рижа чанта. Тя злобно я повдигна. Под нея в дълбочината се мярна малък

черен револвер. В същото време някъде отзад се чу гласът на мъжа й — тя пусна чантата и бързо затвори чекмеджето.

— Райски ден — каза напевно Драйер. — Същинско лято...

Без да се обръща, тя каза сурово:

— Ти имаше някъде пирамидон. Главата ми се цепа.

— Не знам. Свършил се е — отговори той и почна да си свирка.

Тя чак тогава го погледна: беше седнал тежко на коженото кресло и си бършеше с кърпа челото.

— Знаеш ли какво, душице — каза той. — Имам блестяща идея. Аз затова толкова бързо се прибрах. Виж какво: ще се обадя на Франц и хайде на тенис. Ти какво ще кажеш?

— Вече е късно — възрази тя. — Струва ли си?

— Сега е едва единайсет. Точно единайсет. Жалко е да губим такова хубаво време. Ела и ти с нас. А?

Тя се съгласи само защото знаеше колко непоносимо щеше да е за Франц да отиде само с него. Драйер взе да се движи изведнъж необичайно бързо. Франц, изненадан, се появи с обикновен костюм, само дето беше обул гуменки. Запъхтян от нетърпение и от страх, че в небето ей сега ще набъбне дъждоносен облак, Драйер го накара да се качи бързо с него горе и му даде бял фланелен панталон. С ръце на кръста и навел глава встрани, той гледаше тревожно как Франц се преоблича. А Франц, примрял от ужас и срам, от чувството, че с неволна мимика издава тайната си, тъпчеше на място, пристъпваше, пак тъпчеше на място, ту прибираще, ту протягаше крак и си внушаваше, че всичко е само лош сън. И Драйер взе да тъпче на място. Франц беше по бледолилави наполеонки. Ужасът продължаваше. Имаше един непоносим миг, в който той подскачаше на един крак, обувайки крачол на другия, а в това време Драйер правеше с протегнатата ръка някакви неясни движения, сякаш искаше да помогне. Не по-малко ужасно беше да закопчава копченцата, да пристяга катарамите... Драйер с облекчение се усмихна: панталонът прилягаше. Той хвана Франц за лакътя, обърна го и тъй, и инак, и силно го плесна с длан по задника. В съзнанието на Франц после дълго време нещо ходеше разкочено, почти падаше по гръб и прибираще задник. Това усещане продължи и докато седеше в колата. Когато слизаше, Драйер го плесна още веднъж.

Звучно тупкаха топките. На пет червеникави корта се мятаха насам-натам бели фигури. Наоколо имаше високи телени мрежи, покрити със зелен брезент. Пред павилиона на клуба се белееха масички, плетени кресла. Всичко беше много чисто, рязко и елегантно. Марта се заприказва с някаква дебелокрака светлоруса дама с козирка срещу слънце на челото и с две ракети под мишница. Драйер влезе в павилиона. Марта и бялата дама говореха високо, но Франц не схващаше нито дума. Заблудена топка скочи покрай него на масичката, на стола, на пясъка.

Той я вдигна. Дотича подавач с мрежичка. Франц му хвърли топката. Минаха две госпожици с голи ръце, с плисирани бели полички, те стъпваха на земята с цели стъпала, сякаш вървяха боси. Очите им бяха весели, слънчеви. Не, всичко това отмина. Всичко това свърши. До един от кортовете на стълбичка седеше човек, следеше прехвърлянията на топката и като автомат въртеше глава надясно, наляво, надясно, наляво, сякаш отричаше нещо. Не, не, не, всичко това отмина. В черния отвор на вратата се появи ослепително белият Драйер. „Да вървим!“ — извика той и с подскачаща походка, сияещ, с мъхест пешкир през рамо, с кутия нови топки в ръка тръгна към корта. Марта се сбогува с дамата и седна в плетено кресло. На корта, на няколко крачки от нея Драйер бавно мереше с ракетата височината на мрежата. От другата страна Франц чакаше, загледан мрачно нагоре в прелитащ аероплан. Марта отбеляза със строга нежност блестящите му очила, дългите, мили крака. Драйер завърши манипулациите си и се затича с възтежък тръс към задната линия. Франц остана да стои в средата на своя правоъгълник, гледаше в мрежата и стискаше здраво ракетата в протегнатата встрани ръка. Със старателен, широк и все пак не много чист удар Драйер повдигна отдолу топката. Франц трепна, направи крачка встрани, после се обърна, изтича подир топката, която се мярна неуловима покрай него. Настигна я до телената мрежа, както се беше затичал, я настъпи, и едва не падна. Бавно тръгна обратно. Драйер, който го наблюдаваше с любопитство, сега отново замахна. Този път топката скочи доста близо. Франц се хвърли, вдигна ракетата като брадва, удари, но нищо не се случи. Озърна се. Топката беше далеч. Подавачът с мрежичката широко се усмихваше. Тогава, запазвайки дървен израз на лицето си, Франц се опита на свой ред да прехвърли топката, която се озова някак в ръката му. На три пъти

замахва, изтървава топката на пясъка, опита се да подскочи и да я подеме, но ракетата на три пъти пустинно и неприятно изсвистяваше, а топката продължаваше да подскача до него. Едва на четвъртия път улучи. Нещо изпращя, отекна в лакътя. Бялата точка описа висока парабола и изчезна зад покрива на павилиона.

Драйер отиде тихо до мрежата и помами с пръст Франц.

— Приятелю — каза той меко, — не играем на челик. Разбери го.

После пак така тихо и тъжно се върна на чертата си и всичко почна от начало.

Той дълго го измъчва; Франц успя само веднъж да върне топката, но така и не разбра къде се озова тази топка. От време на време изкрещяваше, мятеше се насам-натам, бранеше се от невидими врагове, спъваше се, трмаво подскачаше, а веждите на Драйер се вдигаха все по-високо и все по-неудържимо потреперваха мустаците му. Марта изведнъж не изтърпя. Извика от мястото си:

— Хайде стига! Нали виждаш, че той не може...

Искаше да извика „не може да играе“ — но някакъв леден вятър подкоси последната дума. Франц спря, заразглежда съсредоточено струните. Драйер ситно се затресе от смях. Младеж с пъстър пуловер, който следеше хищно играта, пристъпи напред и се поклони, Драйер замахна с ракетата, за да каже на Франц, че може да си върви, и радостно поздрави приближилия се, предугаждайки в него силен играч.

Франц бавно се приближи и седна до Марта. Лицето му беше неподвижно и бледо, блестеше от пот. Тя му се усмихваше, той не гледаше, бършеше очилата. „Мили“ — прошепна тя, като се мъчеше да улови погледа му; улови го; включи тока; той поклати навъсено, със стиснати зъби, глава.

— Всичко е наред — каза тя тихо. — Всичко е наред, мили. Това няма да се повтори... Чуй — добави тя още по-тихо, задържайки с лъчистата си сила погледа му. — Чуй: аз намерих... — Погледът му се плъзна, но тя пак здраво го хвана: — ... в бюрото му намерих. Ти в навечерието просто ще го вземеш. Разбра ли?...

Той примига.

— Почакай — продължи тя. — Та ти ще настинеш. Има вятър. Наметни нещо.

— Недей така високо — прошепна Франц. — Моля те... Тя се усмихна, озърна се и присви рамо.

— Трябва да ти обясня... Слушай, Франц... имам съвсем нов план. Според мен толкова естествен...

Тя присви очи, погледна играещите. Драйер току-що беше направил добър удар — умело беше поел до самата мрежа топката от воле и сега погледна изпод вежди жена си, зарадва се, че тя го е видяла.

— Виж какво — зашепна Марта. — Ще се махнем оттук. Аз трябва да ти обясня.

Драйер изпусна топката, поклати глава и се върна на линията си. Марта го повика, каза, че ужасно я боли глава (наистина беше така) и той да не закъснява за обета. Драйер кимна и продължи играта.

Не намериха наблизко такси. Тръгнаха пеша през парка, после покрай малко езеро. Из пътя тя почна да обяснява.

Основното беше просто, невинно: изучаване на английски език. Случваше се нарядко той да я помоли да му продиктува нещо. Тя диктуваше, въпреки че произнасяше по-зле и от него. Той пишеше в тетрадка. После сам сверяваше с текста. Та на такава диктовка ще почива всичко. Трябва да вземат някой Таухниц и в него да намерят подходящо изречение, като: „Не можех да постъпя другояче“ или „Аз умирам, смъртта е единственият изход...“ Останалото е ясно. Някоя вечер, когато и ти си у нас, ще направим диктовка. Аз ще избира и ще продиктувам такава изречение. Но той трябва да пише, разбира се, не в тетрадка, а на чист лист, на хартия за писма. Тетрадката е вече унищожена. Когато той вече го е написал, но още не е вдигнал глава, ти ще се приближиш отдясно съвсем близо, сякаш искаш да погледнеш, ще извадиш и много внимателно...

Х

Още през февруари синебузият изобретател създаде първия образец. Беше само груба скица, манекен, вплъщение на голия принцип, скелет на мечтата. В голямата пуста стая, където студената електрическа светлина преливаше в лилаво, както е в ателиета и лаборатории, стана първото зачатъчно представяне. Изобретателят и Драйер стояха в ъгъла на стаята и гледаха безмълвно. А в средата, на осветения под, дебела фигурка, фут и половина висока, беше плътно увита в кафяво сукно; тъй че се виждаха само късите, сякаш направени от червена гума нозе с детски ботушки с копченца, които вървяха напред-назад с механична, но много естествена походка, като се обръщаха с леко скърцане на всеки десет крачки. Сплел ръце на корема, Драйер се усмихваше изпод вежди и я гледаше с мълчаливо умиление, както сантиментален гост гледа дете, с чиито първи стъпки го гощава гордият, но привидно равнодушен баща. Впрочем личеше, че изобретателят е развълнуван: той леко потропваше с подметка в такт с движенията на фигурката. „Боже мой!“ — изведнъж каза с тънък глас Драйер, сякаш готов да се просълзи. Кафявата фигурка, прилична на дете, на което са нахлузили чувал, пристъпваше наистина много трогателно. Сукното беше само за благоприличие. После изобретателят я разглоби и оголи механизъма: гъвкава система от стави и мускули и три малки, но тежки батерии. Най-забележителното в това изобретение (и то проличаваше даже в първия груб образец) бяха не толкова електрическите ганглии и ритмичното предаване на тока, колкото леката, едва стилизирана, но почти човешка походка на механическия младенец. Тайната на такова движение се криеше в гъвкавостта на веществото, с което изобретателят беше заменил живите мускули, живата плът. Краката на първоначалния младенец изглеждаха живи не защото той ги местеше — та нали автоматичният вървеж не е чудо невиждано, — а защото самият материал, оживен от тока, работеше непрекъснато, огъваше се, напругаше се или се отпускаше, сякаш там наистина имаше и кожа, и мускули. Той ходеше

меко, без тласъци — и това беше чудото, особено високо оценено от Драйер, който се отнесе доста равнодушно към техническата тайна, открита му от изобретателя.

Но младенецът трябваше да порасне. Трябваше да се създаде не само подобие на човешки крака, но и подобие на човешко тяло, с разкършени рамене, с гъвкаво туловище, с изразително лице. Но изобретателят не беше нито художник, нито анатом. Затова Драйер му намери двама помощници — скулптор, чиито творби се отличаваха с особена ефирност, нежност и леко фантастично изящество, и професор по анатомия, написал навремето малко сух, но любопитен труд за самосъзнанието на мускулите. Работилницата скоро взе да изглежда така, сякаш в нея току-що внимателно бяха нарязали дузина-две човешки ръце и крака, а в ъгъла, с независим израз на лицата, се бяха събрали няколко глави, на една от които някой беше смачкал фас. Анатомът и скулпторът помагаха усърдно. Единият беше висок, блед, небрежен, с орлов поглед, дълга, отметната назад коса и голяма адамова ябълка; другият — солиден, побелял, с очила и висока колосана яка. Външността им беше за Драйер извор на непрекъсната наслада, защото този с буйната коса беше професорът, а онзи със строгите очила — скулпторът.

Но го забавляваше и друго. Той вече можеше да си представи доста ясно как в рекламни костюми на витрината ще се разхождат насам-натам изкуствените манекени. Видението беше чудесно. Освен това и доходно. Още през май той купи евтино от изобретателя правото на патент и сега решаваше какво е по-добре да направи: да оживи магазина с движещи се фигури или да продаде изобретението на чуждестранен синдикат: първото беше по-весело, второто — по-изгодно.

Както става в живота на много търговци, същата пролет той взе да усеща, че работите му придобиват всъщност някакъв самостоятелен живот, че неговите пари, които са в непрекъснато, плодотворно обръщение, се движат по инерция и се движат бързо, а той сякаш губи власт над тях и не може по желание да спре това златно, огромно колело. Голямото състояние, което беше натрупал в година на своенравни успехи — тъкмо по време, когато случайно бяха необходими лекота, щастие, въображение — сега бе вече прекалено живо, прекалено подвижно. Винаги в бодро настроение, той се

надяваше, че е само временна загуба на власт — не допускаше нито за миг, че този кръговрат може да се превърне постепенно в златен призрак, а спре ли го, ще види, че то е изчезнало. Но Марта, която сега повече отпреди мразеше капризната лекота на мъжа си (въпреки че той дължеше тъкмо на нея случайното си богатство), ужасно се боеше той да не доприпка до катастрофата, преди тя да го е отстранила завинаги и да е спряла кръговрата.

Магазинът работеше добре, но печалбата не се задържаше. Съвсем неочаквано във въздушното течение на борсата му отлетяха близо осемдесет хиляди. Той ги изпрати с усмивка; оставаха още немалко хилядарчици. Но Марта долови в това съдбоносно предупреждение. Щеше да е готова да му даде отсрочка за изгодна сделка, но сама си признаваше, че въпреки всичко в някои случаи „вярва на неговия нюх“; само че трябваше да се действа незабавно, защото всеки нов месец можеше да означава ново намаляване на богатството.

В този слънчев, мъчителен ден, веднага щом двамата с Франц се върнаха от тениса сред синкавата прохлада на къщата, тя веднага го заведе в кабинета, за да му покаже револвера. От прага му посочи с бърз поглед и едва доловимо движение на рамото бюрото в дъното. Там, в чекмеджето, лежеше оръжието на тяхното щастие. „Ти ей сега ще го видиш“ — прошепна Марта и тръгна към бюрото. Но в това време с широка и лека походка в стаята влезе Том. „Махни кучето — каза Франц. — Нищо не мога да правя, докато кучето е тук.“ Марта извика рязко: „Махай се, Том... Чибя!“ Том присви уши, протегна нежна сива муцуна и се скри зад креслото. „Махни го“ — повтори през зъби Франц и целият изтръпна. Марта плесна с ръце. Том се плъзна под креслото и се подаде от другата страна. Тя замахна с ръка. Том навреме отскочи, облиза се обидено и пое в тръс към вратата. На прага се обърна, вдигнал предна лапа, но Марта вървеше срещу него. Той се покори на неизбежното. Марта затръшна вратата. Услужливото течение веднага блъсна прозореца. „Е, сега хайде по-бързичко, — каза тя сърдито. — Какво си се свил в ъгъла? Ела тук.“

Тя извади бързо чекмеджето. Рижата чанта. Повдигна чантата. На дъното лежеше черен предмет. Франц протегна машинално ръка, взе го, повъртя го.

— Това е броунинг — каза той вяло. — Без барабан. Броунинг.

Той вдигна глава. Марта изведнъж сухо се усмихна и се дръпна.

— Върни го — каза тя, загледана през прозореца. Всичко стана толкова ясно: Вили се смееше, той нали се смееше, докато другият му го показваше.

— Върни го, ти казвам. Нали много добре виждаш, че това е запалка за пури.

— Във вид на броунинг — каза Франц и колкото може по тихо затвори чекмеджето.

Този ден Марта разбра някои неща. Досега ѝ се струваше, че постъпва толкова обмислено, толкова разумно, както беше постъпвала през целия си живот. Не практична пресметливост, а фантазия. Фантазията, която винаги толкова беше мразила. Чиста загуба на време. Дявол знае какво. Да, оригиналничене. Самоувереност на новак. Веднъж вече се бе случвало нещо подобно. С онзи кандидат със смрадливата катеричка в ръце, когото тя, понеже беше толкова млада, мислеше да превърне в обикновен, солиден, послушен съпруг. Месец по-късно, в безкрайно скучното норвежко градче, тя се убеди, че нищо няма да излезе. Седем години студена борба. Трябваше ѝ кротък мъж. Трябваше ѝ притихнал мъж. След седем години тя разбра, че просто ѝ трябва мъртъв мъж. Но не бива да се захваща толкова глупаво. Ако нямаш опит, необходима е поне известна трезвост, предпазливост. А вместо това...

Имаше няколко дни, през които тя цялата сякаш се сви, закоравя, като човек, който е усетил, че неволно е грешал, а сега се оттегля в пустинята, за да събере сили, да се очисти, да си заякчи душата — и да се върне отново към започнатото, но вече да не греши както досега. Тя разбра, че спасението ѝ е в простота, строгост, обичайност; търсеният начин трябва да е съвсем естествен и чист. Посредниците са замолени да не се тревожат. Отровата е сводница, pistolетът е търговски посредник. И двамата могат да подведат. Те са върколаци на случайността.

Франц кимаше мълчаливо. Стаята беше пълна със слънце. Той седеше на перваза. Прозорците бяха разтворени и подпрени с парчета дърво. Разкошни бели облаци плуваха изкосо, бързо и мощно, с гърдите напред, през вече тъмната като лете синева. Слънцето облепяше с правилни искри люспите на зеления керемиден покрив отсреща. Някъде гъсто боботеше камион.

Стана му горещо на гърба. Той се плъзна от перваза. Скръстила плътно крака, Марта седеше странишком до масата. Осветеното ѝ от слънцето гладко лице изглеждаше по-широко, защото беше забила юмрук в брадичката. Крайчетата на влажните ѝ устни бяха отпуснати, очите гледаха нагоре. В съзнанието на Франц някакъв съвсем страничен наблюдател отбеляза мимоходом, че сега тя прилича на жаба. Но тя раздвижи глава — всичко стана пак задушно, тъмно и неотразимо.

... — Да го удушим, — измърмори тя. — Ако можехме просто да го удушим... С голи ръце.

Понякога ѝ се струваше, че сърцето ѝ ще се пръсне, неиздържало чувството на омраза, което ѝ внушаваше всяко движение, всеки звук на Драйер. Случваше се, когато той нощем галеше голата ѝ ръка и неуверено се смееше, да ѝ се доще до гадене, до припадък да се вкопчи във врата му и да стиска, да стиска с все сила. Тя разбираше колко ѝ е трудно да мисли логично, да гради прости и плавни планове, когато всичко в нея креци и бушува. Но нещо трябваше да се направи, — пред нея Драйер се разрастваше чудовищно, като пожар. Но се оказа, че да гасиш човешки живот като пожар е опасно и трудно. А след като съвсем наскоро реши, че трябва да действа просто, да отхвърли измамни играчки като отровата, която експертизата ще открие, като револвера, годен само да запали пура, тя скоро се засуети още повече, подобно на човек, видял, че гори перде, още малко и ще се запали цялата стая, ще пламне леглото — и стълбата вече е цялата в дим, стъпалата изчезват и тя няма да може да се измъкне...

Едър, почернял от тениса, с яркожълта пижама, с голи гърди, на които се къдреха гъсти златисти косми, лъхащ на топлина и здраве, издаващ онези разнообразни крякащи, боботещи звуци, които издава мъжът, ако е станал от леглото по-рано от обикновено — Драйер изпълваше цялата спалня, цялата къща, целия свят.

От тържествуващото му присъствие тя все по-често се спасяваше при Франц, идваше дори в часове, когато той още беше на работа, и докато кърпеше, събрала сурово вежди, някой чорап, тя го чакаше да си дойде с уверена и законна нежност. Вече не можеше да живее повече от ден без неговите покорни устни и късогледни докосвания. Онзи миг в срещите им, когато нежна мълния потреперваше изведнъж в най-дълбоката дълбина на нейното същество, беше станал

безусловна необходимост. Когато тя, все още в плен на отдалечаващите се пламъци, омекнала, въздишаща, отваряше очи, беше й странно, че Драйер е още жив. Само след малко тя се опитваше да прелъсти отново съннения Франц, а когато го постигаше, пак си въобразяваше, че с приближаването на блаженството Драйер загива и всеки бърз удар го ранява още по-дълбоко и той най-сетне отслабва, пада, разтваря се в ослепителния блясък на нейното щастие.

Но той оживяваше, сякаш нищо не било, минаваше шумно през всички стаи и, весел, гладен, седеше на вечеря срещу нея, нагъваше, пробождаше с вилицата пласт шунка и дъвчеше, въртейки жълти мустаци.

— Хайде, помогни ми, Франц, помогни ми — мърмореше тя понякога и хващаше ръцете му, плъзгаше пръсти по гърдите му, разтърсваше го за раменете.

Очите му зад стъклата на очилата бяха съвсем покорни. Но той не можеше нищо да измисли. Неговото въображение й беше подвластно, беше готово да работи за нея, но тласъка трябваше да даде тя. През тези последни месеци той външно много се промени, отслабна, пребледня; душата му пресипна; някаква слабост се долавяше във всичките му движения — сякаш той съществуваше само защото е прието да се съществува, но го прави без желание и би се радвал да се върне всеки миг в сънено вцепенение. Денят му преминаваше машинално. Сутрешният тласък на будилника беше като монета, падаща в автомат. Той ставаше, вяло се измиваше; отиваше до станцията на подземната железница; качваше се във вагон за непушачи; четеше все същото рекламно стихче на стената, с ритъма на този груб хорей стигаше до необходимата спирка; качваше се по каменните стъпала; присвиваше очи от слънцето, от пъстротата на теменужките на огромната леха; пресичаше улицата; в магазина вършеше всичко, което трябваше да върши продавач. Когато се връщаше по същия път вкъщи, обикновено сварваше Марта и пак правеше всичко, което се изискваше от него. Половин час след като тя си беше отишла, четеше вестник — защото е прието да се четат вестници. После отиваше у Драйер да вечеря. По време на вечерята понякога разказваше какво е прочел във вестника, повтаряше някои изречения дума по дума и странно бъркайки фактите. Към единайсет си тръгваше. Отиваше си пеш все по едни и същи тротоари. След

четвърт час вече се събличаше. Светлината гаснеше. Автоматът спираше, за да се задейства отново след осем часа.

Мислите му бяха също толкова еднообразни, както и движенията, а редът им съответстваше на реда на неговия ден. „Тъпото ножче; порязах се. Днес е девети, не, десети, не, единайсети юни. Влакът закъсня с две минути. Има глупаци, които отстъпват място на дамите. Чисти си зъбите с нашата паста и ще се усмихваш често. Чисти си зъбите. Предпоследната спирка. Ще се усмихваш често. Ще се усмихваш често. Ще се усмихваш. Пристигнахме...“

И, както зад думите, изписани на стъклото, така и зад тези еднообразни мисли, имаше черен мрак, мрак, в който не биваше да вниква. Но имаше странни пролуки. Веднъж му се стори, че седналият до него чиновник от полицията с чанта под мишницата, го гледа подозрително. В писмата на майка му сякаш се таяха намеци: тя твърдеше например, че в писмата си до нея той пропуска букви, не дописва думи, бърка. Или още — в магазина жълтото тюленоподобно лице на гумения човек, предназначен да развлича къпещите се, му заприлича на лицето на Драйер и той се зарадва, когато го отнесоха. Щом усетеше аромата на цъфнала липа, си спомняше изведнъж със странна тъга училището в родното градче. Веднъж му се привидя, че в младото момиче с червена рокля и подскачащи гърди, което притича през улицата с връзка ключове в ръка, е познал дъщерята на портиера, която беше привлякла вниманието му някога, преди много векове. Това бяха само мимолетни припламвания на съзнанието; той веднага се връщаше към машиналното си полубитие.

За сметка на това нощем, насън, нещо в него се отприщваше. Двамата с Марта отрязваха с трион главата на Пифке, въпреки че, първо, той беше целият сбръчкан, и второ, на езика на сънищата се наричаше Драйер. В тези сънища ужасът, безсилието, отвращението се съчетаваха с някакво отвъдно чувство, познато може би само на онези, които току-що са умрели, или които са полудели, защото са разгадали смисъла на съществуващото. Така в един от сънищата Драйер навиваше бавно грамофона и Франц знаеше, че ей сега грамофонът ще изкрещи дума, която ще обясни всичко и след което е невъзможно да се живее. А грамофонът тананикаше позната песничка за някакъв негър и любовта на негъра, но по лицето на Драйер Франц изведнъж забелязваше, че това е измама, че хитро го лъжат, че в песничката е

скрита именно думата, която не бива да бъде чута — и той се събуждаше с вик и дълго не можеше да разбере какъв е този блед квадрат в далечината и едва когато бледият квадрат се превръщаше просто в прозореца в неговата тъмна стая, сърцебиенето минаваше и той отпускате с въздишка глава на възглавницата. И внезапно Марта с ужасно лице, бледо, блестящо, с широки скули, със старчески отпуснати гънки край треперещите устни, се втурваше при него, сграбчваше го за китката, замъкваше го на някакъв балкон, увиснал високо над улицата, а там, на паважа, стоеше полицаи и държеше нещо пред себе си и бавно растеше и дорасна до балкона и с вестник в ръка прочете с висок глас на Франц смъртна присъда.

Той купи в аптеката капки срещу нервност и една нощ наистина спа непробудно, но после всичко почна отначало, по-зле отпреди.

Неговият колега по отдел, русият атлет, отбеляза веднъж колко е блед и го посъветва да се къпе в неделен ден в езерото, да се пече на слънце. Но над Франц тегнеше леден мързел и освен това свободен час означаваше час с Марта. А тя тълкуваше неговата бледност като онзи остър недъг, от който боледуваше и тя, като треска от натрапчива мисъл. Тя се радваше когато, понякога, в присъствието на Драйер, срещнал погледа ѝ, Франц почваше да свива и отваря юмруци, да чупи кибритени клечки, да пипа нещо по масата. Тогава ѝ се струваше, че нейните лъчи го пронизват целия и ако прободат с остър лъч онази напрегнато свита частица от неговата душа, в която се таи съдържаният образ на убийството, тази частица ще експлодира, пружината ще се развие и той на мига ще се втурне. Но се ядосваше, когато Франц биваше потресен не от нея, не от неин поглед и дума. Тя слушаше мърморенето му и свиваше рамене:

— Но разбери, той е луд — повтаряше Франц. — Знам, че е луд.

— Глупости. Не е луд, а просто чудак. За нас е даже изгодно. Престани, моля те, да се гърчиш.

— Но това е ужасно — настояваше Франц, — ужасно е да живееш в апартамент, в който хазяинът е душевноболен. Ето, и пощаджията го потвърждава. Аз не мога...

— Я престани. Той е съвсем кротък. Има болна жена...

Франц клатеше глава.

— ... Тя никога не се показва... това не ми харесва. Ах, всичко е толкова неприятно...

— Глупавичкият ми! За нас е добре. Никой не ни следи, не души. Мисля, че в това отношение много ни провървя.

— Един Господ знае какво става в стаята им — въздъхна Франц.
— Понякога се чува толкова странен шум, нещо като смях, нещо като... Не знам... като кудкудякане...

— Хайде, стига — каза тихо Марта.

Той млъкна, отпуснал едното рамо по-ниско от другото.

— Мили, мили — заговори тя унило и бурно. — Нима всичко това има значение? Нима не чувстваш, че дните си минават, а ние все се суетим, не знаем какво да предприемем. Нали ще се докараме дотам, че някой прекрасен ден просто ще се нахвърлим, ще го разкъсаме, ще го стъпчем... не бива толкова да протакаме. Трябва да измислим нещо. И знаеш ли... — Тя понижи глас почти до шепот. — ... Знаеш ли, той напоследък е толкова жив, невъзможно жив...

Тя имаше право. Животът направо искреше в Драйер. Така му действаха ароматът на цъфтящите липи, слънцето, играта на тенис, сложният кръговрат на предприетото. Освен това той имаше увлечение. Беше решил да скрие за известно време това увлечение от жена си, макар всъщност на два-три пъти да беше намекнал за нещо особено, необикновено. Но от друга страна, как би ѝ обяснил по какво се е увлякъл? Невъзможно. Щеше да реши, че е празна прищявка. Възрастен Пигмалион и дузина електрически Галатеи. Те вече оживяваха, оживяваха... Жена му щеше да заяви: „Занимаваш се с глупости.“ Да, но какви чудесни глупости... Той се усмихна, като си каза, че тя сигурно си има свои приумици. Преди да си легне например, розова вода с лед. И не само грижи за лицето, но и разни упражнения, уроци по ритмична гимнастика — кажи-речи всеки ден. Усмихна се пак и почука с бастуна по ограда от колове. Вървеше по слънчевата страна на улицата. Спътникът му — чернокосият изобретател, все намекваше, че няма да е зле да минат на сенчестия тротоар. Но Драйер не го слушаше. Щом на него му е приятно слънцето, то трябва да е приятно и на другите. „Още е доста далеч — въздъхна спътникът му, — непременно ли искате пеша?“ — „С ваше разрешение“ — разсеяно се поклони Драйер и поускори крачка. Сега си мислеше колко весело е да се живее, колко любопитно е всичко в живота. Ето, сега например го водят да гледа нещо твърде забавно. Ако спре някой минувач и го попита: „Я отгатни, драги, какво отивам да

гледам и защо трябва да отида“ — минувачът в никакъв случай не би му отговорил. Нещо повече: всички тези хора на улицата, които сноват покрай него, чакат по трамвайните спирки — какво събрание от тайни, невероятни, поразителни професии, спомени. Ей този например, с меката шапка и монокъла — той може да помни някоя фантастична нощ, спортна хладина, завладян от англичаните окоп, където по завоите на преходите още стоят смешни надписи: Пикадили, Бонд Стрийт, Кингс Крос. Или може би ябълковата миризма на задушливия газ, жвакащата кал и грохотът в небето. Но защо да дарява чужд човек със собствения си спомен? Нали може да се предположи и какво ли не друго, — че този минувач заминава утре за Китай, или че е известен детектив, или акробат, или майстор на ски скокове, или е написал чудесна книга. Нищо не се знае и всичко е възможно.

— Надясно — каза задъхано неговият спътник. — Онази къща — със статуите.

Това беше музеят по криминология, изложение на беззаконията към сградата на централния съд. У един почтен бюргер, разкъсал най-неочаквано детето на съседа, сред другите тайни куриози намерили и изкуствена жена. Тази жена била сега в музея. Подтикнат от професионална тревога, изобретателят пожела да я види. Но жената се оказа направена грубовато, а тайнственият материал, за който говореха вестниците, излезе просто гутаперча. Наистина, тя можеше да затваря стъкленици си очи, нагриваше се отвътре, косата беше истинска — но общо взето глупост, нищо ново — вулгарна кукла. Изобретателят веднага си тръгна, но Драйер, който винаги се страхуваше да не изтърве нещо любопитно, реши да обиколи всички зали на музея. Той огледа лицата на безброй престъпници, увеличени снимки на уши, длани, нечистоплътни отпечатъци, кухненски ножове, въжета, някакви избелели дрипи, прашни шишенца — хиляди малки, незаслужено обидени всекидневни предмети — и пак редици снимки, лица на немити, зле облечени убийци — подпухналите лица на техните жертви, заприличали след смъртта си на тях, — и всичко беше толкова мизерно, толкова скучно, толкова глупаво, че Драйер изведнъж се усмихна. Мислеше си колко ли отегчителен, бездарен, обзет от натрапчива идея тъп човек или истеричен глупак трябва да си, за да се озовеш в тази колекция. Мъртвешката сивота на експонатите, белег от минало престъпление върху предмет от еснафска обстановка, напразно

обидена масичка, на която са намерили отпечатък от мръсен пръст — буркан от сладко, и той някак замесен, ръждясали гайки, копчета, тенекиен леген — в представата на Драйер всичко това изразяваше самата същност на престъплението. Колко много пропускат тези глупци! Пропускат не само всички чудеса на ежедневния живот, обикновеното удоволствие да съществуващ, но дори мигове като този, способността да проявиш любопитство към нещо само по себе си скучно. И обикновено всичко свършва със съд, каторга, екзекуция. На разсъмване в автомобил пътуват сънени, бледи хора с цилиндри — представители на града, помощници на кмета. Студено е, мъгливо, пет часът сутринта. Какво ли магаре се чувстваш — с цилиндър в пет сутринта! Като магаре стоиш в тъмничния двор. И довеждат осъдения. Помощниците на палача тихо го придумват: „Не викай... не викай...“ После показват на публиката отсечената глава. Какво трябва да прави човекът с цилиндър, когато гледа тази глава — съчувствено да ѝ кимне или укоризнено да се навъси, или ободряващо да се усмихне: тъй де, нали видя колко просто и бързо стана всичко... Драйер се улови за мисълта, че би било любопитно все пак да се събуди в ранни зори и след грижливо избърсване и обилна закуска да излезе в раирана затворническа пижама в студения двор, да потупа якия палач по корема, да помахва приветливо за сбогом на всички събрали се, да позяпа преbledнелите лица на магистратите... Да, неприятни лица. Ето например някакъв нехранимайко посякъл баща си и майка си: с големи уши, мърляв. Ето небръснат господин, оставил на гарата сандък с трупа на годеницата си. И още някакви с тъпи муцуни. И още. А ето и с помощта на какво секат главите — дъска, дървен нашийник — всичко както си му е редът. А до тях американски стол. Зъболекар с маска. И за пациента — маска на лицето с дупки за очите. Разрязват крачола на пищяла, за да допрат жицата. Пускат тока. Подскачаш, хоп-хоп, като през трапове. Жилите на китките се пукат, от устата, от ушите кълба пара. Какви глупаци! Колекция от глупашки физиономии и измъчени вещи.

Навън беше слънчево, духаше пищен вятър, подметките на минувачите оставяха на асфалта сребърни следи. Прекрасен, лазурен и уханен е градът в горещо лято. Не е зле и в гората или на море. Облаците са сияещи, отпускарски. Работници мързеливо оправят тротоара... Хубаво е! И изведнъж му се стори забавно да търси върху

лицата на тези работници, на тези минувачи чертите, които току-що беше видял на безброй снимки. И колко чудно: във всеки срещнат той откриваше престъпник, бивш, настоящ или бъдещ — и скоро така се увлече от тази игра, че почна да измисля за всекиго отделно престъпление. Той дълго наблюдава един попрегърбен човек с подозрителен куфар и най-сетне се приближи към него, извади цигара и помоли за огънче. Човекът изтърси пепелта, даде му да запали. Драйер забеляза, че тази ръка трепери и съжали, че ето на, не може да отгърне лекичко ревера на самото и да покаже значка на полицаи. Лице след лице се плъзгаха покрай него, мяркаха се лъжливи очи и във всеки поглед имаше възможност за убийство. Той вървеше така, въртеше бастуна като пропелер, безкрайно се развличаше, усмихваше се неволно на чужди хора и с удоволствие отбелязваше мимолетното им смущение. Но после играта му омръзна, усети глад и ускори крачка. Докато отиваше към вратичката, забеляза в градината жена си и племенника. Те седяха неподвижно край масата под платнения чадър и го гледаха как се приближава. А той изпита приятно облекчение, като видя най-сетне две съвсем човешки, съвсем познати лица.

XI

— Много ви моля, госпожо — каза Вили Грюн, — недейте! Вие вече два пъти погледнахте скришом часовника, а после мъжа си... Наистина — не е късно...

— ... Вземете още горски ягоди — рече госпожа Грюн, нежна, с тънки вежди, както се казва — „стилна“, — и продълговатите ѝ обеци проблеснаха.

— Ще се наложи да поостанем, душице — обърна се Драйер към жена си: — Още не мога да си спомня.

— Вярвам — каза Вили, който сумтеше и се беше разплул в креслото, — вярвам, че вица си го бива. Но, изглежда, е невъзможно да си го спомни човек.

— ... Или ликьор? — предложи госпожа Грюн.

Драйер се удари с юмрук по челото: „Началото е тук, средната част също, но краят, краят!...“

— Зарежете — каза Вили, — защото на жена ви ще ѝ стане още по-скучно. Тя е сурова. Аз се страхувам от нея.

— ... Утре по това време ще сме вече на път за Париж — плавно набра скорост госпожа Грюн, но мъжът ѝ я прекъсна:

— Тя ме води в Париж! Не град, а шампанско — но от него винаги получавам киселини. Въпреки това отивам. Ах, да — още не сте благоволили да ми отговорите, къде се каните да идете това лято? Да ви кажа ли, имало е такъв случай: някакъв човек си припомнял виц — и изведнъж се пръснал.

— Не ме е яд, че не мога да си спомня — проточи жалостиво Драйер, — яд ме е, че ще си го спомня веднага щом се разделим... Ние още не сме решили. Нали още не сме решили, мила? Изобщо не сме го обсъждали. Там имаше някаква скрита дяволия в края — ужасно забавна...

— Казвам ви, нарежете — пуфтеше Вили. — Че как така още не сте решили? Вече е краят на юни. Време е.

— Мисля — изрече Драйер и погледна въпросително жена си, — че ще идем на море.

— Вода — кимна Вили. — Вода. Чудесно. То и аз с удоволствие... А се мъкна в Париж. Плувате ли?

— Ами... — проточи мрачно Драйер, — учих и не се научих. Ето и със ските е същото — все някак не се получава — липсват ми размах, лекота. Душице, ние нали наистина ще идем на море? Ще вземем и Франц, и Том. Ще се поплискаме, ще почернеем...

И Марта се усмихна. Тя не разбра веднага откъде лъхна толкова ясна, влажна прохлада. Представи си дългия плаж, който вече познаваха, белия вълнолом, кошовете на ивици, хиляда раирани коша... нататък са по-нарядко, още по-нататък изобщо няма, а след десетина версти е само празната белота на пясъка покрай сияещата сивкавосиня вода.

— Ще идем на море — обърна се тя към Вили.

Тя стана необичайно оживена. Устните ѝ бяха полуотворени, две полукръгли трапчинки се появиха на вече топлите бузи. Тя зарадва развълнувано на госпожа Грюн за летните си рокли и как слънчевият загар сега е много на мода... Драйер я гледаше и се радваше. Тя никога не беше сияла така някъде на гости — особено у семейство Грюн.

На път за вкъщи, в таксито, той я целуна.

— Недей — каза тя. — Трябва сериозно да поговорим. Това наистина е хубава идея. Та ти утре им напиши, запази стаи. В същия хотел. Франц можем да вземем, но кучето ще го оставим — само главоболия. Добре ще е да побързаме — може да не останат стаи...

Но нейната припряност сега беше лека. Наоколо вълни, сияние... гърдите дишат толкова леко... на душата е толкова ясно. Една-единствена дума — „вода“ разреши всичко. В ключа към най-сложна задача ни поражява преди всичко тъкмо неговата простота, неговата хармонична очевидност, до която стигаме само след непохватни, изкуствени опити. Тъкмо по тази простота намери Марта отгадката. Вода. Яснота. Щастие. Испита огромно желание на минутата да види Франц, да му каже тази едничка, всичко осветляваща дума, телеграфния шифър на техния живот. Но сега беше полунощ, такси, Драйер, стоп, проливен дъжд, вратичката, стоп, антрето, стълбата, спалнята, стоп — беше невъзможно да го види веднага! А утре е неделя. Ами сега! Не го предупреди, че няма да отиде сутринта при

него, защото Драйер няма да ходи на тенис — прекалено е влажно. Но дори това отлагане, което иначе би я вбесило, сега ѝ се стори дребна неприятност — толкова спокойно, толкова плавно се движеше уверената ѝ мисъл.

На другата сутрин тя се събуди късно и първото ѝ чувство беше: вчера се случи нещо прекрасно. На терасата Драйер си беше изпил кафето и четеше вестник. Когато тя се появи — сияеща, с бледозелена жоржетена рокля, той стана и целуна прохладната ѝ ръка, както правеше винаги при неделната утринна среща. Сребърната захарница блестеше ослепително на слънцето. После бавно угасна. Пак пламна.

— Нима кортовете още не са изсъхнали? — каза Марта.

— Три дни валя като из ведро — отговори той и продължи да движи очи по редовете на вестника. — И днес времето е несигурно. В Египет са намерили в гробница играчки и рози — те са на три хиляди години...

— Ти писа ли за стаите? — Той закима, без да вдига очи, и продължи да кима по инерция, все по-слабо.

Кимай... кимай... сега това няма значение. Франц чудесно плува — това не ти е тенисът. Той е роден край голяма река. И тя е родена край голяма река — може да се държи с часове над водата... легне си по гръб, водата я люлее, хубаво е, прохладно... И мислите ѝ се плъзгаха с някаква изящна плавност, без тласъци, без усилие. Нямахше нужда да измисля, а само да изразява вече набелязаното.

Той остави шумно вестника и рече:

— Да идем да се поразходим... А? Какво мислиш?

— Иди сам — отговори тя. — Трябва да напиша няколко писма.

Той си каза: ами ако я помоля, ако нежно я помоля? Днес имам свободна сутрин. На толкова време веднъж...

Но стана някак така, че той не продума. След минута Марта го видя от терасата как отваря, метнал шлифера през ръка, вратичката, пуска пред себе си Том, сякаш е дама, отдалечава се и пътьом пали цигара.

Известно време тя седя съвсем неподвижно. Захарницата припламваше и гаснеше. Изведнъж на покривката се появи сиво-синьо петънце, разля се, до него друго, трето; на ръката ѝ падна капка; тя стана, погледна нагоре. Слугинята заприбира бързо съдовете, покривката и също поглеждаше към небето. Марта влезе вътре. Някъде

издрънча прозорец. Слугинята, вече цялата мокра, прегърнала покривката, се втурна, като се смееше и мърмореше, от терасата към кухнята. Марта стоеше наред притъмнялата гостна, пригладжаше косата на слепоочията си и се усмихваше. Почака още няколко минути. Всичко наоколо бълбукаше, шумолеше, дишаше. Помисли си дали да не предупреди първо по телефона — но нетърпението ѝ беше толкова силно, че да се занимава с телефона, ѝ се видя излишна загуба на време. Тя отиде бързо в антрето, облече с шумолене мушамата, грабна чадъра. Фрида ѝ донесе от спалнята шапката и чантата. „Да бяхте почакали — каза Фрида, — много силно вали.“ Тя се разсмя, каза, че отива до пощата. Дъждът забарабани по изпънатата коприна на чадъра. Вратичката се тръшна, изпръска ѝ ръката. Тя тръгна енергично по огледалния тротоар, забързана към стоянката на такситата. И изведнъж нещо се случи. Слънцето шибна със замах дългите струи на дъжда, скоси ги и те станаха изведнъж тънки, златни, беззвучни. Слънцето замахваше отново и отново — разбитият дъжд вече летеше на отделни огнени капки, асфалтът преливаше с лилава синева — внезапно стана толкова светло и горещо, че Драйер свали пътьом шлифера, а Том, малко потъмнял от дъжда, веднага се оживи, вирна високо опашка и се устреми в поход подир една рижа дакелка. И Том, и дакелката имаха желание да си помиришат взаимно под опашките и доста дълго се въртяха на място, докато Драйер не свирна. Той вървеше бавно и се оглеждаше встрани, защото се беше озовал на твърде интересно място, където идваше рядко, въпреки че беше близо до дома му. Тук-там се строяха вили или се извисяваше нова огромна сграда, направена сякаш от онези хубави розови кубчета, от които строят къщи децата. А наоколо на мокрото слънце блестяха зелени участъци, спретнати зеленчукови градинки, в които се закръгляше тук-там тиква с телесен цвят. Последва пак парче от града — по-старо и по-сиво — и изведнъж от някаква кръчма, бършейки уста с длан, излезе Франц.

— Неочаквана случайност — възкликна Драйер, хванал племенника за едно от копчетата. — Тъй, тъй... Виж ти какво било. Случайност. Ти какво правиш тук? Пиянстваш?

Франц вяло се ухили. Тръгнаха един до друг. Локвите сияеха дълбоко.

Почти никога не им се беше случвало да са само двамата, да разговарят на четири очи. Сега Драйер почувства, че просто нямат за

какво да говорят. Беше странно чувство. Той се опита да си го изясни. Да, наистина — виждаше винаги Франц в дома си, на вечеря, в присъствието на Марта, — и Франц подходеше най-естествено към обичайната обстановка, заемаше отдавна отреденото му място — а Драйер разговаряше с него само шеговито-небрежно, — без да мисли какво говори, приемайки Франц сякаш на вяра сред другите близки предмети и хора. Драйер познаваше много добре скритата си свенливост, неумението си да говори с хората откровено, просто и сериозно. Сега едновременно го плашеше и размиваше мълчанието, което настъпи между него и Франц. Изобщо нямаше представа как да прекъсне това мълчание. Той се изкашля и погледна изкосо Франц. Франц вървеше и гледаше в краката си. Трябва да беше пийнал.

— Живея тук наблизко — рече Франц и направи неопределено движение с ръка. Драйер го гледаше. „Да гледа — мислеше си Франц. — В живота всичко е безсмислено, и тази разходка също е безсмислена. И все пак по-добре е да се говори нещо, — все едно какво...“.

— Тъй, тъй — каза Драйер. — Ами тъкмо ще ми покажеш своята обител. Много интересно.

Франц кимна. Мълчание. След малко той посочи с ръка вдясно и двамата неволно ускориха крачка, за да стигнат до завоя, да направят поне едно не съвсем безцелно движение — да свият вдясно. Том също мълчеше. Той не обичаше твърде Франц.

„И все пак — усмихна се мислено Драйер, — що за глупост! Трябва да му разкажа нещо.“

Помисли си дали да не му разкаже за електрическите манекени; темата беше наистина занимателна. Изобретателят го беше молил цяла седмица да не идва в работилницата — искал да го изненада, — а наскоро със скромна гордост го извика. Скулпторът, който приличаше на учен, и художникът, който приличаше на професор, също изглеждаха много доволни от себе си. И нищо чудно. Изобретателят дръпна шнура и разтвори черната завеса; от страничната врата вляво излезе блед мъж в смокинг и мина с онази особено мека бавност, с която се отличава походката на лунатиците или движението на хора на забавена кинолента, и изчезна през страничната врата вдясно. След него минаха: бронзов юноша в бяло с ракета в ръка и представителен господин в прекрасно ушит сив костюм и с чанта под мишница. Едва-

що последният успя да изчезне през вратата вдясно и отляво отново излезе бледият мъж в смокинг, после пак — тенисистът, деловият човек с чантата, и пак смокингът и тъй нататък, без край. Ах, как чудесно се движеха!... Толкова бавно и все пак свободно, гъвкаво и все пак леко стилизирано... лицата бяха изработени великолепно — меки, с жива игра на багри по бузите. После изобретателят направи нещо и фигурите почнаха да минават другояче — една срещу друга, като всеки втори път мъжът в смокинг спираше на средата, правеше внимателно движение с крака, сякаш показваше танцова стъпка, а после окръгляше бавно ръка, сякаш водеше невидима дама, обръщаше се и бавно излизаше.

Но как да разкаже на Франц за това? Ако ще е на смях — няма да е интересно, ако ще е сериозно, май няма да повярва, честичко го е мамил с такива приказки. Изведнъж му хрумна спасителна мисъл: нали Франц още не знае, че ще го водят на море, трябва да го зарадва. В същия миг се сети за края на вица, играта на думи, която просто не можа да си спомни снощи. Все пак разказа му най-напред за морето, запазвайки вица за края. Франц измърмори, че е много благодарен. Драйер му обясни какво да си купи за пътуването. Франц пак благодари. Беше му, общо взето, все едно да отиде или да не отиде. Всичко е безсмислено, страшно и тъмно. Приближаваха къщата. Драйер реши, че ще разкаже вица вече в стаята на Франц. Гибелна отсрочка: не го разказа никога. Приближаваха се все повече към къщата. „Ето“ — каза Франц и посочи с пръст един от горните прозорци. „Да влезем, да влезем“ — рече Драйер и пусна Том да мине пред него. Заизкачваха се по стълбата, където килимът, като растителност в планината, изчезваше на известна височина. Качваха се дълго. През това време Марта успя да замрежи последната дупка на един от белите чорапи на Франц. Тя седеше на вехтата кушетка и се беше навела, издула устни, над закръпеното. Чакаше Франц от поне четвърт час. Хазяинът каза, че той веднага ще се върне, въпреки че старчето даже не знаеше вкъщи ли си е Франц, или го няма. Марта стана, за да сложи чорапите в чекмеджето. Вече беше обула червените пантофки, които навремето ѝ беше подарил Франц. Изведнъж се вслуша, затаила дъх. „Дойде си“ — помисли си тя и блажено въздъхна. В коридора по линолеума изведнъж притичаха ситни, не човешки стъпчици и се превърнаха в отривист лай. „По-тихо, Том — изрече

познат, весел глас, — не си си у дома.“ — „Направо — и втората врата вдясно“ — прозвуча гласът на Франц. Марта се втурна към вратата, за да завърти ключа в ключалката. Ключът беше от другата страна. „Тук ли?“ — попита Драйер с оглушително близък глас. Тогава тя подпря с цяло тяло вратата и хвана дръжката в ръка. Дръжката трудно се раздвижи. Тя се притисна по-силно. Вратата трепна. Отдолу Том пръхтеше в процепа. Вратата пак трепна. Марта се подхлъзна и едната ѝ пета излезе от червената пантофка. Тя отново подпря. „Какво става? — каза гласът на Драйер. — Вратата ти не се отваря.“ Дръжката се вдигна. После пак, макар и трудно, се отпусна, въпреки усилията на Марта. Изглежда, Франц се мъчеше да отвори. Том изведнъж радостно залая. „Глупак“ — помисли студено Марта и пак се заплъзга. Червената пантофка се смъкна от крака и отскочи. Вратата се отвори на един-два сантиметра. Тя налегна с рамо, натисна. Франц мърмореше: „Нищо не разбирам... Да не би хазяинът ми да се шегува...“ Том пръхтеше и лаеше. Драйер се подсмиваше и съветваше да извикат полиция. Марта усети, че няма да издържи по-дълго вратата. Изведнъж — мълчание и тънък, дрезгав гласец: „Там, струва ми се — е вашата приятелка...“

Драйер се обърна. Рошаво старче с надвиснали вежди стоеше с чайник в ръка в края на коридора. Марта чу изблик на смях, смехът взе да се отдалечава. „Чудесно, чудесно — стенеше Драйер, вече в антрето. — Виж ни, значи, какви сме... направо чудесно...“ Той смигна, ръгна Франц в корема и излезе. Том се понесе презглава надолу по стълбата. Франц се върна, залитайки и с вдървено лице, по коридора, отвори вече олекналата врата. Марта, розова, леко разрошена, стоеше задъхана, без една пантофка, като след сбиване, опряна в гърба на креслото.

Тя прегърна бурно Франц; като сияеше и се смееше почна да го целува по устните, по носа, по стъклата на очилата, сложи го да седне на леглото до нея, даде му, кой знае защо, вода, а когато той най-сетне се олюля вяло, свлече се и отпусна глава на коленете ѝ, тя почна да го гали по косата и тихо, бавно да му обяснява единствената, сияеща разгадка.

Прибра се вкъщи преди мъжа си, а после, като гледаше подигравателно с присвити очи кучето, му се оплака, че се е измокрила на път за пощата и е развалила новите си обувки.

— Ама че история — каза той и присви хитро очи, — ами нашият Франц... представи си само... — Той дълго се смя, поклащайки глава, преди да ѝ разкаже какво беше станало. Представата за неговия дългност, доста мрачен племенник, прегръщащ миловидна, примираща продавачка, беше невероятно смешна. Кой знае защо, си спомни Франц по лилави долни гащи, как подскача на един крак — и му стана още по-весело.

Още първия път, когато Франц дойде за вечеря, той почна изтънко да го подиграва. Франц отдавна беше претръпнал и само въртеше насам-натам лице, сякаш получаваше по бузите невидими удари. Марта гледаше втренчено мъжа си.

— Скъпи ми Франц — говореше с проникновен глас Драйер. — Може би сега нямаш желание да напускаш града? Кажи си направо. Нали съм ти приятел, всичко ще разбере и ще простя...

Или се обръщаше към жена си и небрежно разказваше: „Да ти кажа ли, наех детектив. Той трябва да внимава моите продавачи да водят аскетичен живот и най-важното... — Той притискаше изведнъж длан към устата си, като човек, който се е изтървал, поглеждаше изкосо Франц, кашляше и продължаваше с подчертано успокояващ глас: — Пошегувах се, разбира се. Разбираш ме, нали Франц, по-шегувах се...“

До заминаването оставаха само няколко дни. Марта беше толкова щастлива, толкова спокойна, че вече нищо не можеше да я развълнува. Изтънчените подигравки на Драйер трябваше скоро да свършат — както и всичко останало — неговият поглед, походка, гореща миризма. Само едно — това, че дирекцията на хотела се възползва от ваканционния наплив и поиска за двете стаи огромна, безсрамно висока сума — само това още можеше да я ядоса. Тя съжали, че отстраняването на Драйер ще излезе толкова скъпо — особено сега, когато трябваше да пестят всеки грош: той току-виж успее за тези няколко дни да съсипе цялото си състояние. Тя имаше известни основания да се опасява. Огромната сграда, която Драйер бе купил, за да премести там магазина, изведнъж му се виждаше неподходяща — налагаше се много неща да се преустроят, да се усъвършенстват — и вече му се отця да разширява магазина; и така си е добре, само излишни грижи. Неизгодно купената сграда стърчеше в представата на Драйер като нещо едро, засрамено и съвсем излишно. Някои от

акциите му нервничеха. Банкерската кантора, която му принадлежеше, втора година работеше доста добре, но той вече й нямаше доверие. Марта не можеше да измъкне от него подробности, но усещаше, че нещо не е наред, но в същото време някак странно я доволстваше, че тъкмо сега, когато му предстоеше да изчезне, Драйер сякаш беше загубил онова живо въображение на търговец, онази дръзка предприемчивост, благодарение на които беше забогатял.

Тя не знаеше, че в тези дни Драйер се е захванал полека-лека с нещо твърде любопитно — изкуствените манекени. Изобретението можеше да се продаде за добри пари — стига да се очарова купувачът. Скоро трябваше да пристигне някакъв американец. „Да ги продам — и баста — мислеше си Драйер. — Добре ще е да продам и целия магазин...“

Той тайничко си признаваше, че е случаен търговец, а не истински, че в търговията търси все същото — онова летящо, примамливо, пъстроцветно нещо, което би могъл да намери във всеки отрасъл на живота. Често си представяше живот, изпълнен с приключения и пътешествия, яхта, сгъваема палатка, корков шлем, Китай, Египет, експрес, гълтащ хиляди километри, без да спира, вила на Ривиерата за Марта, а за него музеи, развалини, приятелство с известни пътешественици, лов в тропическия гъсталак. Какво е видял досега? Толкова малко — Лондон, Норвегия, няколко средноевропейски курорта... Има толкова книги, които той не може даже да си представи. Покойният му баща, скромен шивач, също се размечтаваше — но баща му беше беден. Странно е, че ето на, има пари, а мечтата си остава мечта. Понякога Драйер си мислеше, че ако възприема с такова вълнение всяка дреболия в живота, който живее сега, какво ли щеше да е там, сред сиянието на преувеличеното слънце, сред баснословната природа?... Ето дори това обичайно лятно заминаване леко го вълнува, въпреки че вече е бил на този пъстричък плаж.

Марта се подготвяше за заминаването плавно, строго и блажено. Докато притискаше към себе си Франц, тя шепнеше, че малко им остава да чакат и той не бива да се измъчва. Тя се погрижи той да има всичко за морския курорт — черен бански, обувки за плажа, халат на райета, сини очила, два чифта фланелени панталони, достатъчно кърпи за нос, чорапи, пешкири. Драйер купи огромна гумена топка и мехури

за плуване. Марта напазарува какви ли не леки, светли неща — впрочем без особено усърдие, защото знаеше, че скоро ще ѝ се наложи да носи траур. В навечерието на заминаването тя огледа с вълнение всички стаи в къщата, мебелите, съдовете, картините — като си казваше, че ето, след съвсем кратко време тя ще се върне тук свободна и щастлива. Този ден Франц ѝ показа писмото, което беше получил току-що от майка си. Майка му пишеше, че Еми ще се омъжи след година. „След година — усмихна се Марта, — след година, мили мой, ще има и друга сватба. Хайде, по-бодро, не гледай в една точка. Всичко е наред.“

Те се срещаха за последен път в тази мизерна стаичка, която вече изглеждаше някак настръхнала, неестествена, както става винаги, когато стая, най-вече ако е малка, се разделя завинаги със своя обитател. Вече доста поовехтелите червени пантофки Марта занесе вкъщи и скри в един сандък. Покривчиците и възглавниците нямаше къде да дение и тя с нежелание го посъветва да ги подари на хазяина. Изразът на стаичката ставаше все по-напрегнат, сякаш тя усещаше, че говорят за нея. Голата жена на хромолитографията обуваше за последен път копринения си чорап, рисунките на тапетите, зелкоподобните рози, се редуваха правилно и стигаха от три страни до вратата, но по-нататък нямаше накъде да растат, не можеха и да се махнат от стаята, както не могат да се изтръгнат от своя тесен кръг прекрасно съгласувани, но обречени на пленничество смътни мисли. В ъгъла се появиха два куфара, единият по-хубав, съвсем нов, другият по-долнокачествен, не идваше от столицата, но и той беше свежичък. Всичко живо, лично, човешко, което имаше в стаята, беше отишло в тези два куфара, които утре рано ще заминат не се знае закъде.

Вечерта Франц не отиде да вечеря. Заклучи куфарите, отвори прозореца и седна, вдигнал крака на перваза. Трябваше да преживее някак тази вечер, тази нощ. По-добре да не се движи, да се помъчи да не мисли за нищо, да слуша далечните клаксони на автомобилите, да гледа избеляващата синева на небето, далечния балкон, където под червен абажур свети лампа и, наведени над осветената маса, двамина играят шах. Какво ще стане утре, вдругиден, след три, четири, пет дни — Франц не можеше да си представи. Студен блясък и нищо повече. Той знаеше, че на този блясък не може да се противопостави. Ще стане така, както тя каза. Панически трепет премина като далечна светкавица

през мислите му. Може би още не е късно — да пише на майка си да дойде, да го вземе... Какво стана в неделя? Ах да — съдбата за малко да не ги спаси... Да ѝ пише, или внезапно да се разболее — или ето, да се понаведе напред, да загуби равновесие и да се хвърли към алчно подскочилият тротоар. Но светкавицата угасна. Ще стане така, както тя каза.

Целият присвит, без сако, с потъмнели очила, той седеше, прегърнал колене, на перваза, без да се движи, без да обръща глава, без да променя положението на бедрата, въпреки че ръбовете на перваза се впиваха болезнено в тях, а около главата му унило обикаляше бръмчащ комар. В стаята беше вече съвсем тъмно, но той не палеше лампата. Там, на балкона, партията шах отдавна беше свършила. Прозорците угаснаха. После му стана студено и той се премести бавно на леглото. В единайсет старчето хазяин мина беззвучно по коридора. То се вслуша, взря се във вратата на Франц, после се върна в стаята си. Много добре знаеше, че зад вратата няма никакъв Франц, че е създал Франц с лек замах на въображението, но трябваше все пак да довърши шегата си — да провери спи ли случайната му измислица, не хаби ли по нощите ток. Тази дългнеста измислица с очила с рамка от костенурка вече страшно му беше омръзнала, време е да я премахне, да я замени с нова. И той го направи с един замах на мисълта. Нека тази бъде последната нощ на измисления квартирант. За тази цел той реши, че утре е първо число и вече му се стори, че всичко е съвсем естествено: квартирантът уж сам е пожелал да се премести, вече всичко е платил, всичко е както си му е редът. Така, изобретил необходимия край, менетекелфаресът досъчини към него всичко, което е трябвало в миналото да доведе до този край. Защото той много добре знаеше, че целият свят е негов фокус и всички тези хора — Франц, приятелката на Франц, шумният господин с кучето и даже неговата, на фарес, съпруга, кротка старица с боне (а за посветените мъж, негов възрастен съжител, починал преди седем години учител по математика), — всичко е само игра на неговото въображение, сила на внушението, пъргавост на ръцете. Пък и той самият може всеки миг да се превърне в стоножка, в туркия, в кушетка... Да, такъв превъзходен фокусник беше той — менетекелфарес...

Гръмна будилникът. Като бранеше с ръце главата си, Франц скочи с вик от леглото, втурна се към вратата и там спря разтреперан,

заозърта се с късогледни очи, но вече разбираше, че нищо особено не се е случило, а просто е седем сутринта, опушено, тръпнещо утро, вrabча глъчка, влакът тръгва след половин час...

Беше, кой знае защо, по дневно бельо, по чорапи, и отвратително се беше изпотил през нощта. Чистото бельо е в куфара — пък и не си струва, не си струва да се преоблича. На умивалника се търкаляше тънко, вече прозрачно парченце теменужен сапун. Той дълго чегърта с нокът залепилия се за него косъм, косъмът променяше извивка, но не искаше да се махне. Под нокътя му се наби сапун. Почна да си мие лицето. Косъмът се залепи за бузата му, после за шията, после изведнъж му загъделичка устната. Миналата вечер той бе сгруппил и бе прибрал пешкира. Помисли и се избърса с края на чаршафа. Няма смисъл да се бръсне — може и като пристигнат. Проблеснал ужас премина като тръпка по гърба му. И пак стана задушно, глухо. Четката е прибрана, но има джобно гребенче. От пърхота косата му капе. Почна да закопчава копченцата на смачканата риза. Голяма работа — може и така. Но бельото залепваше за тялото, подлудяваше го с подмилкващите се докосвания. Като се мъчеше нищо да не усеща, той бързо закачи омекналата якичка, която веднага обгърна шията, подобно на студен компрес. Нащърбен, зле изпилен нокът се закачи за коприната на вратовръзката. Франц изтръпна и дълго си смука пръста. През нощта панталонът му ужасно се беше смачкал и се търкаляше на пода до леглото. Четката за дрехи е в куфара — много важно. Няма значение. Последната катастрофа се случи, докато си обуваше обувките: връзката се скъса. Наложил се да я издърпа и се получиха се две къси парчета, от които беше трудно да се направи възел. Странно: вещите не обичаха Франц. Той най-сетне беше готов, погледна будилника — да, време е да тръгва за гарата. Повдигаше му се. Защо днес не му дадоха кафе? Той огледа с апатична тъга и глухо отвращение стените; плю в кофата и не улучи. Наложил се да отвори един от куфарите и да пъхне в него будилника, увит в парче вестник. Сложи шлифера, шапката, потрепери, като се видя в огледалото, вдигна куфарите, залитна леко, удари се в рамката на вратата като непохватен пътник в бърз влак и излезе в коридора. В стаята остана само малко мръсна вода на дъното на легена.

В коридора той спря, поразен от неприятна мисъл: трябваше да се сбогува с хазяина. Пусна на пода куфарите и забързано почука.

Никакъв отговор. Бутна вратата и влезе. Насред стаята, с гръб към него, на обичайното си място седеше старицата, чието лице никога не беше виждал. „Аз заминавам, исках да се сбогувам“ — каза той и се приближи към креслото. Изведнъж замря и пребледня като смърт. Нямаше никаква старица, просто — малка бяла перука, надяната на пръчка, плетен шал. Той събори разтреперан цялата тази грамада на пода. Запърха сив прах. Иззад паравана излезе старчето-хазяин. Той беше съвсем гол и държеше в ръка хартиено ветрило. „Вие вече не съществувате“ — изрече той сухо и посочи с ветрилото вратата. Франц мълчаливо излезе. На стълбата му се зави свят и той постоя известно време, оставил куфарите на стъпалото, вкопчен в перилата. Най-сетне къщата се разтвори, пусна го да излезе и пак се затвори.

XII

На първо място беше, разбира се, морето, леко, сиво-синьо, с размазан хоризонт, а над него — облачета, плуващи едно след друго, всичките еднакви, всичките в профил. Следваше вгънатият полукръг на плажа с плътна тълпа кошове на ивици, най-нагъсто там, където почваше вълноломът, навлизащ далеч в морето. Случваше се някой от кошовете да се наведе и да изпълзи до друго място, като червено-бял скарабей. Покрай плажа минаваше висока каменна крайбрежна улица със засадени откъм плажа акации, след дъжд по черните им стволоче оживяваха налепилите се охлюви и протягаха из кръглата си черупка чувствителни, прозрачно-жълти рогца. По крайбрежната се белееха фасадите на хотели. Стаята на семейство Драйер беше с балкон към морето. Стаята на Франц гледаше към улицата, успоредна на крайбрежната. По-нататък, от другата страна на улицата се точеха второкласни хотели, още по-нататък, на друга успоредна улица — третокласните. Бяха пет-шест такива улици и колкото по-далеч от морето, толкова по-евтини бяха хотелите, — сякаш морето беше сцена, а редиците къщи — редове в театър, кресла, столове, а най в дъното бяха местата за правостоящите. Имената на хотелите се опитваха все някак да намекнат за присъствието на морето. Някои го правеха със самодоволна откровеност. Други предпочитаха метафорите, символите. Срецаха се женски имена. Една вила се наричаше, кой знае защо, „Хелвеция“ — ирония или заблуда. Колкото по-далеч бяха от плажа, толкова имената им ставаха по-поетични.

Всичко това много го развличаше. Оставяше жена си и племенника на терасата на кафенето и обикаляше дюкянчетата, разглеждаше пощенските картички. Бяха все същите. Най-много си патеше човешката пълнота. Рак е ощипал облата грамада в раирано трико, а притежателката на грамадата примира, защото мисли, че е ръката на съседа — мършав фронт с гарсонетка. Дебеланко плува по гръб и над водата като купол се издига ален тумбак. Колосан мустакатко зяпа иззад скала хипербола в бански. Същата хипербола в

други положения, целувка по залез, отпечатани в пясъка полукълба, „поздрав от морето“... Но най-много го забавляваха и трогваха картичките-снимки. Бяха правени Господ знае колко отдавна. Същият плаж, същите кошове; но дамите носеха бански с подплънки и дълги поли-бутилки, а мъжете бяха като на реклама за бръснарница... Тези издокарани дечица вече са търговци, инженери, чиновници...

Лек морски ветрец обвяваше дюкянчетата. Смес от морски въздух и антикварни боклуци: рамчици от миди и седеф, раковини, барометри и мундщуци, мидички в розови муселинени торбички и картини, картини — творби на местни маринисти, маслен лунен стълб или захарно платно сред прускосиньо. И, кой знае защо, на Драйер му стана тъжно.

На плажа, между крепостните насипи, обкръжаващи всеки кош, си проправяше път, забързан за някъде, навярно, за да докаже с бързането колко е търсена стоката му, крачеше с апарата си беден фотограф и крещеше с все сили: „Ето го, иде художникът, ето го иде художникът по божия милост!“

На прага на дюкянчето, в което се продаваха, кой знае защо, само китайски стоки: коприни, вази, чаши — и кому ли е притрябвало всичко това на морския бряг? — по цял ден стоеше човече без слънчев загар, гледаше разхождащите се и напразно чакаше купувачи.

В кафенето на Марта ѝ донесоха не тази паста, която беше поръчала, и тя се ядоса, дълго вика суетящия се келнер, а пастата (чудесен шоколадов еклер) лежеше на чинията, самотна, ненужна, незаслужено обидена.

Само от четири дни бяха тук, а Драйер вече на няколко пъти изпитваше нежен прилив на тъга. Наистина беше му се случвало и преди („Чувствителност на егоист — казваше някога Ерика, — ти можеш да не забележиш, че съм тъжна, можеш да обидиш, да унизиш, — но виж, теб те вълнуват глупости...“), но сега това се случваше по някак особен начин. Дали слънцето го беше разнежило така, или може би остаряваше, нещо си отива, той самият прилича по нещо на фотографа, от чиито услуги никой няма нужда...

През нощта на четвърти срещу пети той спа лошо. Предишния ден слънцето, уж нежно, така му изгори гърба, че сигурно няколко дни няма да ходи по бански. Бяха играли на топка до бедра във водата — той, Марта, Франц и още двама младежи, единият — учител по танци,

другият — студент, син на кожухар. Учителят по танци свали с топката сините очила на Франц — всички много се смяха, очилата за малко да потънат.

После Франц и Марта отплуваха — много, много надалеч, — той стоеше на плажа и ги гледаше, а до него непознатата старица само по бельо кой знае защо ужасно се вълнуваше. Непременно трябва да се научи да плува. Само да му мине гърбът и трябва да се залови сериозно. Яко припича. Не можеш да легнеш удобно.

Той се опита да заспи, но щом затвореше очи, виждаше дупката, която бяха изкопали, за да стои кошът уютно, и напрегнатия космат крак на Франц, който копаеше до него, после невъзможно ярката страница на книгата, която се опитваше да чете, легнал на слънце... Ах, как му гори гърбът! Марта каза: „Утре ще ти мине... непременно... завинаги...“ Да, разбира се — кожата ще заздравее. Утре заран трябва да спечели баса. Глупав бас. Марта тези неща не ги проумява. Разбира се, че ако той мине през гората, ще стигне по-бързо отколкото те с лодка. През гората са към два километра... Лодката трябва да опише полукръг... С една дума, утре това ще бъде доказано.

За да заспи, той си представи тази дълга, дълга букова гора покрай ивицата дълъг пуст плаж — гората се простира надалеч, също и плажът, някъде далеч е останала купчината кошове, къщите са изчезнали зад завоя, гората продължава, продължава и пустинният плаж...

Той въздъхна и се обърна на другата страна. Сега виждаше тъмната глава на Марта, хълмът на нейната завивка. Току-що мислите му бяха толкова интересни — и ето — наплив на тъга. Нали само да протегнеш ръка и ще докоснеш косата ѝ. А не бива. Имаш пари, а не можеш да пътешестваш. Чакат го с такова нетърпение — в Китай, Италия, Америка. Скоро трябва да пристигне американецът. Интересно, ще му харесат ли куклите? Казват, че е доста нехаен господин. Не, утре няма да може да се къпе — ох, гърбът, гърбът... същински пожар. В гората ще е хубаво. Да не подмине мястото, където пътеката завива към плажа — към онази прословута скала. Половин час път — най-много. Само да не завали утре дъжд. Барометърът пада, пада...

Когато той най-сетне захърка, Марта се надигна на лакът, погледна прозореца — не се ли разсъмва. Там, зад прозореца, се

чуваше монотонен, лек, непрекъснат шум, сякаш някъде далеч се пълнеше вана. Тя се отпусна пак на възглавницата и, легнала по гръб, се загледа в тавана, очаквайки появата на първата бледа ивица на разсъмването. Помисли си спи ли Франц, може ли да спи тази нощ.

След малко тя взе внимателно часовника от масата и погледна фосфоресциращите стрелки и цифри — скелет на времето. Още е рано...

В определения час Франц се размърда. Беше му казано да стане точно в седем и половина. Беше точно седем и половина. „До обед всичко ще е свършено“ — помисли си машинално — и не можеше да си представи нито обеди, нито идния ден, — както човек не може да си представи вечността.

Скърцайки със зъби, той навлече студения, неизсъхнал през нощта бански. Джобовите на халата бяха пълни с пясък. Той удари няколко пъти длани, затвори тихо вратата и тръгна по дългите бели коридори. В носовите на дочените обувки също имаше пясък; тъпа мекота.

Марта и Драйер вече седяха на своя балкон, пиеха кафе. Денят беше без слънце, с белезникаво небе, сиво море, вълнички, нерадостен лек вятър. Марта наля на Франц кафе. И тя беше по халат над банския. По мъхестата синева на халата се виеха оранжеви шарки. Тя придържаше със свободната си ръка широкия ръкав, докато подаваше на Франц чашката.

Драйер четеше списъка на курортистите и гласно произнасяше от време на време някое смешно презиме. Носеше синьо сако и сив фланелен панталон. Беше сложил светла, нежна, почти бяла вратовръзка, единствен екземпляр — но Марта каза, че сигурно ще завали и вратовръзката ще се развали, затова той я смени с друга, по-обикновена, по-тъмна. За такива дреболии Марта обикновено имаше право.

Драйер изпи две чашки кафе, изяде кифличка с мед. Марта изпи три чашки и нищо не яде. Франц изпи половин чашка и също нищо не яде. По балкона се разхождаше вятър.

— По-ро-хов-штши-коф — прочете на глас Драйер и се разсмя.

— Ако си свършил, да вървим — каза Марта, загърна се с халата и се помъчи зъбите ѝ да не тракат. — Че току-виж ливнал дъжд.

— Рано е, душице — проточи той и погледна изкосо чинията с кифличките.

— Да вървим — повтори Марта и стана. И Франц стана.

Драйер погледна часовника си.

— Аз все едно ще съм пръв — каза той и вдигна лукаво една вежда. — Вие двамата избързайте напред. Давам ви четвърт час. Не ми се свиди.

— Добре — каза Марта.

— Ще видим кой ще победи — рече Драйер.

— Ще видим — повтори Марта.

— ... Вашите весла или моите крачета — допълни Драйер.

— Пусни ме, не мога да изляза! — възкликна тя рязко, блъсна с коляно и продължи да се загръща.

Драйер отмести стола си. Тя мина.

— Освен това Франц го боли корема — каза Драйер.

Без да го гледа, Франц поклати глава. С очила, с пъстрия халат, той някак приличаше на японец.

— Ех ти, японецо — каза Драйер и започна втората кифла.

Стъклената врата се хлопна. Тишина. Както дъвчеше и смучеше изцапания си с мед пръст, той погледна бледото огромно море. От балкона се виждаше част от плажа, неспретнатите, поразкривени кошове. Лодките се наемат някъде встрани — по-вдясно... не се вижда отгук. Беше студено, неинтересно без слънце. Но това не можеше да намали приятното чувство, което изпитваше при мисълта, че жена му се съгласи да си поиграе с него и не се отказа в последната минута заради лошото време, както тайничко се страхуваше.

Той пак погледна часовника си. Вчера и завчера тъкмо по това време му се обадиха от кантората. Днес сигурно пак ще се обадят. Много важно. Не си струва да чака.

Избърса добре устни, изтърси трохите от коленете си и влезе в стаята. Пред огледалото спря, извади сребърната четчица, прокара я надясно и наляво по мустаците. Кожата на носа му се беше обелила. Грозно. Почукване на вратата.

Кантората успя все пак да го хване. Драйер избърза до телефона. Поприказва и пак се разбърза. Току-виж те с лодчицата си доплуват първи до скалата.

На крайбрежната улица още беше доста пусто. Двама-трима енергични плувци като жена му и племенника бързаха към плажа. Но той нямаше желание да се къпе... В никакъв случай... Студено е, облачно, морето е като на люспи. Мимоходом забеляза в далечината лодка. Напрягна зрение и му се стори, че различава халатите на Марта и Франц. Той ускори крачка, като поглеждаше от време на време към беличката, сякаш неподвижна лодка. После сви в пряката, водеща към гората.

Франц гребеше и ту навеждаше навъсено лице, ту в пристъп на отчаяние поглеждаше към небето. Марта седеше на кормилото. Преди да наемат лодката, тя влезе за миг във водата да се стопли. Грешка. Мокрият бански прилепна към гърдите, бедрата, гърба, краката ѝ мръзнаха, но Марта беше прекалено развълнувана и щастлива, за да обръща внимание на такива глупости. Населената с кошове част на плажа бавно се отдалечаваше. Лодката почна да заобикаля широката извивка на брега. Ключовете скърцаха тежко.

— Ти всичко ли запомни, мили?

Загребвайки с веслата, наведен напред, Франц кимна — и пак взе се заотпуска по гръб, отблъсквайки силно водата.

— ... Когато аз кажа, чак когато аз кажа, — нали помниш?

И пак навъсено навеждаше.

— Ти ще седиш на носа — помниш ли?

Ключовете изскърцаха, вълна вдигна лодката, Франц се поклонил. Той се мъчеше да не я гледа — но дали гледаше кафявото дъно на лодката, на което лежеше вторият чифт весла, или отмяташе назад лице — все едно, усещаше Марта с цялото си същество — виждаше и без да я гледа, синята ѝ гумена банска шапчица, голямото голо лице, широкия халат. И знаеше точно как ще стане всичко — как Марта ще каже паролата, как двамата гребци ще станат... лодката се олюлява... да се разминат е трудничко... внимателно... още крачка... близост... неустойчивост.

— ... Нали помниш: с цяло тяло, изведнъж... — рече Марта и той бавно се наведе.

Вятърът пронизваше със сурова влага. Кожата по голите крака на Марта ситно се накокошини. Тя гледаше втренчено брега, безкрайната бледа ивица на плажа и търсеше мястото — до островръхата скала, където трябваше да спрат... Видя го. Опъна лявото въже на кормилото.

Франц, който се отгласкваше с беззвучен стон назад, чу изведнъж как Марта дрезгаво се засмя, изчисти си гърлото и пак се засмя. Вълна надигна лодката, веслата пръснаха вода, той се прегъна, напрегна се, въпреки морския студ по слепоочията му се стичаха капки пот. Марта се вдигаше и спускаше по волята на вълната — трепереща и с големи очи, — а косъмчетата по голите ѝ крака бяха настърхнали.

Тя гледаше мъничката тъмна фигурка, която се появи изведнъж на пустинната ивица на плажа.

— Побързай — рече; трепереше и дърпаше от гърдите и бедрата студеното прилепнало трико. — Побързай. Той чака.

Франц захвърли веслата, свали бавно очилата, избърса бавно стъклата с пеша на халата.

— Казвам ти, побързай! — извика тя. — Франц! Чу ли?

С очилата в ръка той погледна през тях към небето, бавно ги сложи и се хвана пак за веслата.

Тъмната фигурка стана по-ясна, появи ѝ се лице, колкото царевично зрънце. Марта движеше тяло назад и напред — може би повтаряше движенията на Франц, или подбутваше лодката.

Сега вече ясно можеше да се различат синьото сако, сивият панталон. Той стоеше разкрячен, с ръце на хълбоците.

— Да не забравиш нещо — вече шепнешком добави Марта. — Само когато дам знак... помни...

Тя мачкаше в ръце въжетата на кормилото. Брегът се приближаваше. Драйер ги гледаше и се усмихваше. На дланта си държеше плосък златен часовник. Беше дошъл дванайсет минути преди тях. Цели дванайсет минути.

— Добре дошли — каза той и пъкна часовника обратно в джоба.

— Ти сигурно из целия път си тичал — изрече Марта, тя дишаше тежко и се озърташе.

— Как ли пък не. Вървах си мързеливичко. Даже си почивах по пътя.

Тя продължаваше да се озърта. Пясък, после покрит с гора пясъчен склон. Наоколо нямаше жива душа.

— Качи се в лодката — каза тя. Лодката леко потреперваше от прииждащите малки вълни. Франц се занимаваше отегчено с веслата.

Драйер се усмихна:

— Ще се върна по същия път. В гората е чудесно. Ще се срещнем до нашия кош.

— Качвай се — повтори тя рязко. — Ще погребеш малко. Затлъстял си.

— Честна дума, не ми се ще, душице... — проточи той, както я гледаше отстрани.

Марта се шибаше с кормилното въже по коляното. Той вдигна очи към небето, въздъхна и тромаво, предпазливо взе да се качва в лодката. Лодката се казваше „Морска приказка“.

Франц намести в ключовете втория чифт весла.

Драйер свали сакото. Лодката потегли.

Вълнението на Марта веднага се уталожих. Тя изпита блажено спокойствие. Изпълни се. Той е в тяхна власт. Безлюден плаж, безлюдно море, мъгла. За всеки случай трябва да се отдалечат повече от брега. В гърдите, в главата си усещаше прохладна празнота, сякаш влажният вятър я беше продухал цялата, беше я изчистил отвътре и не беше останал боклук. Звънтящ студ. А през лекия звън тя чуваше безгрижен глас:

— Франц, непрекъснато ми се навираш във веслата — недей така. Да, разбирам, че с мислите си си някъде далече... И все пак трябва да си по-внимателен. Не мога непрекъснато да се обръщам. Ето, пак! Ритмично, ритмично гребеш... Тя не те е забравила. Оставил си й, надявам се, адреса си? Едно, едно... Сигурен съм, че днес ще получиш писмо. Ритъма, спазвай ритъма.

Франц виждаше якия му тил, жълтите кичури коса, леко разпилени от вятъра, изопващата се на гърба бяла риза... Но ги виждаше като насън...

— Ах, деца, колко хубаво беше в гората! — казваше гласът. — Букове, тъмнина, кукувичка прежда. На пътеката такива едни голи охлюви с надлъжен зигзаг през цялото гръбче. Същински автоматични писалки. Много интересни. Спазвай ритъма!

Притворила очи, Марта гледаше раздвиженото му лице, което виждаше за последен път. До нея лежеше сакото му, в него бяха часовникът, четчицата за мустаците, специалната четка за зъби, портфейлът. Беше й приятно, че часовникът и портфейлът няма да се загубят. В този миг някак не помисли, че ще се наложи, разбира се, да хвърли и сакото във водата. Този доста сложен въпрос възникна едва

по-късно, когато главното вече беше извършено. Сега мислите й течаха бавно, почти отпуснато. Сега предчувствието за щастие беше прекрасно.

— Да си призная, страхувах се, че от гребането ще ме заболи гърбът — говореше гласът. — Ти нали обеща, душице, че днес ще ми мине — и наистина, по-добре съм. И мога да гребя. Почесването на ризата е приятно.

Вече бяха достатъчно далеч от брега. Ръмеше. На хоризонта като пухкава опашчица се виеше слаб дим. Край лодката бълбукаха леки вълни, разливаха се и се пенеха.

— На мен всъщност днес ми е последният ден — каза Драйер.

Франц изслуша това съвсем равнодушно: вече нищо на този свят не можеше да го потресе. Но Марта погледна мъжа си с любопитство.

— Трябва утре по-ранко да замина за града — обясни той. — Преди малко ми се обадиха. За два-три дни.

Дъждът се засилваше. Марта погледна към брега, после погледна Франц. Можеха да започнат.

— Слушай, Курт — каза тя тихо, — искам да гребя. Мини на мястото на Франц, а Франц да седне на кормилото.

— А не, почакай, душице — възрази Драйер и се опита да направи като Франц — да плъзне по водата плоската страна на веслата, сякаш са ластовички. — Тъкмо съм се засилил. С Франц вече се сработихме. Прощавай, душице, аз май те опръсках.

— Студено ми е — рече Марта. — Моля те, стани и ме пусни.

— Още пет минути — каза Драйер и пак се опита да плъзне веслата — и пак не успя.

Марта сви рамене. Усещането за власт беше приятно; тя беше готова да проточи това усещане.

— Още двайсет и пет удара — заяви тя с усмивка. — Ще броя.

— Недей, не ми пречи... След малко ще ти отстъпя. Нали утре заминавам...

Изведнъж му докривя, че тя не любопитства защо му се налага да замине. Сигурно си мисли, че просто така — заради обичайните проблеми в кантората.

— Любопитна комбинация — каза той небрежно и погледна изпод вежди жена си.

Тя мърдаше внимателно устни.

— Утре — той продължи — ще спечеля с един замах към сто хиляди.

Марта, която броеше ударите на веслата, вдигна глава.

— Продавам изобретение. Виждаш ли ни какви неща правим!

Франц изведнъж пусна веслата и почна да си бърше очилата.

Кой знае защо, му се струваше, че Драйер разговаря с него и докато си бършеше очилата, той кимаше и вяло се хилеше. Но той не беше чул думите. Освен това Драйер седеше с гръб към него.

— Не ме мислеше за толкова умен, нали? — говореше Драйер и гледаше, присвил лукаво очи, жена си. — С един замах — само си помисли!

— Ти сигурно просто се шегуваш — каза тя навъсено.

— Честна дума — проточи той жално. — Наистина нещо изключително. Същинска сензация. Продавам я на американците.

— Какво е — копчета за ръкавели или жартиери?...

— Тайна — отвърна той. — А от твоя страна е глупаво да не вярваш.

Тя се извърна, хапейки пресъхнали устни и дълго гледа хоризонта, където от тясна светла ивица се повесваха сивите ресни на дъжда.

— Казваш — сто хиляди? Сигурни ли са?

Той кимна и натисна веслата, усетил, че гребецът зад него отново е заработил.

— Ами я кажи — попита тя, продължавайки да гледа встрани, — това няма ли да се проточи? И тези сто хиляди ще са твои след три дни — не по-късно, така ли?

Той се разсмя, не разбираше, защо тя изведнъж не му вярва.

— Ще станат, ако продам — отговори, — а съм сигурен, че ще купят. Гарантирам ти. Трябва да знаеш как да очароваш и да смаеш. А ние го можем.

Дъждът ту спираше, ту пак почваше — сякаш се прицелваше. Драйер видя колко са се отдалечили и взе да обръща лодката с дясното весло; Франц машинално гребеше назад с лявото. Марта седеше замислена и ту опипваше с езика си задна пломба, ту го прокарваше по ръба на предните зъби. След малко Драйер ѝ предложи да гребе. Тя поклати мълчаливо глава и почна да чегърта с подметката на синята плажна обувка по мокрото дъно на лодката. Дъждът заваля като из

ведро, Драйер усещаше през копринената риза приятния му хлад. Беше му хубаво, весело, той с всяко замахване гребеше все по-добре, брегът се приближаваше, а ей там, зад завоя, беше градчето от кошове на плажа.

— Та значи ще се върнеш на девети? Сигурен ли си? — попита Марта и студено погледна мократа му риза — тя залепваше ту за една, ту за друга част от тялото му, която прозираше през нея като петно с телесен цвят.

— Не по-късно от девети — каза той, като се отмяташе с удоволствие назад и замахваше отново с веслата.

Плющеше порой. Халатът на Марта натежа. Обгръщаше я плътен студ. Тя не мислеше за това. Мислеше: правилно ли постъпва? Правилно. Нищо по-лесно от това да повторят такова пътуване. От време на време поглеждаше покрай мъжа си към Франц. Той сигурно е учуден. Но не го показва. Уморен е. Бедничкият ми. Сега ще пристигнем, ще си починеш, ще изпиеш нещо горещо...

Предадох лодката на първия срещнат кей и по лепкавия пясък, а после по тесните дъски, се качиха на крайбрежната улица, навели глави под плющия дъжд. Уморена, но без много да бърза, тя смъкна от раменете си набъбналият от вода, потъмнял халат, хвърли облепените с пясък обувки, а после се заизмъкна с хлъзгаво шумолене от лепкавия бански.

Драйер, съвсем гол, жълт, червен, огромен, трополеше бурно из стаята, подскачаше, подвикваше, мощно разтриваше пламналото си тяло с голям мъхнат пешкир. Тя се мъчеше да не вижда ужасните червени шарки на плешките му, да не вдишва неговия вятър, наметна пеньоара, с отвращение си изми краката, обу неприятно прациящите чорапи — и изведнъж така се измори, че седна на кушетката, каза си, че ще почака той да се облече и да излезе — тогава ще се движи по-свободно. Той излезе, но тя продължаваше да седи, неподвижна и странно сънлива, замислена дали е свалила нещото, което носеше на главата — не шапка, а такава една шапчица за къпане, само че нямаше сили да вдигне ръце към слепоочията. На душата ѝ беше странно хубаво — толкова спокойно. Беше постъпила правилно. Другото щеше да е неразумно, без сметка. После забеляза, че цялата трепери, насила стана и с почивки от странна отпадналост почна да се облича.

А дъждът не спираше. Стъкленото сандъче (на крайбрежната пред казиното), в което стрелката отбелязваше на рулото хартия с виолетова крива атмосферното налягане, беше придобило почти свещено значение. Към него се приближаваха почти като към пророчески кристал. Но то не можеше да се умилостиви нито с молитва, нито с почукване на нетърпелив пръст. На плажа някой беше забравил кофичка и тя вече беше пълна с дъждовна вода. Фотографът се оклюма, ресторантьорът се радваше. Все същите лица можеха да се срещнат ту в едно, ту в друго кафене. Привечер дъждът стана по-ситен. Затаил дъх, Драйер правеше карамболи. Разнесе се новина, че стрелката се е вдигнала с един милиметър. „Утре ще е слънчево“ — каза някой и с чувство удари дланта си с юмрук. Въпреки дъждовната прохлада, мнозина вечеряха на балконите. Пристигна вечерната поща — цяло събитие. Дъждът нерешително спря. Под разплуващите се от влагата фенери на крайбрежната улица започна вечерното тътрузене на множество крака. В казиното имаше танци.

През деня тя полегна — реши, че ще се стопли, ще живне, — но треската не си отиваше. На вечеря изяде половин краставица, две варени вишни — и нищо друго. Сега, в тази студена оглушителна зала, се чувстваше някак странно — сякаш балната рокля не ѝ седи както трябва, всеки миг ще се разнищи. Усещаше изопнатата, нетоплеца коприна на чорапа, ивицата на жартиера по бедрото. Все ѝ се струваше, че отзад за голия ѝ гръб са се залепили конфети — но въпреки това и краката, и гърбът бяха някак чужди. Музиката не я завладяваше, както обикновено, а чертаеше по повърхността на съзнанието ъгловата линия, кривата на треската. При всяко движение на главата от слепоочие до слепоочие като топка за кегли се отърколваше плътна болка. Вдясно от нея седеше младият учител по танци, летял през цялото лято като черна пеперуда от курорт на курорт, вляво — тъмноокият студент, син на безкрайно почтен кожухар, по-нататък Франц, Драйер. Тя чу как Марта Драйер нещо пита, на нещо отговаря. Вкусът на леденото шампанско все оставаше някак встрани, — съскащите звездички, които само бодяха чуждия език, не утоляваха жаждата ѝ. Тя незабелязано хвана лявата китка на Марта Драйер, напипа пулса. Но пулсът не беше там, а някъде зад ухото, а после на шията, а после в главата. Наоколо, израствайки от ръцете на танцуващите, на дълги конци се олюляваха сини, червени, лъскави

кълба и във всяко беше цялата зала, и полилеят, и масичките, и тя самата. Тя забеляза, че Марта също танцува, също държи кълбо. Нейният кавалер, студентът с индуски очи, отривисто и тихо ѝ се обясняваше в любов. През някакъв неподвижен промеждутък, по време на който бодливите звезди на шампанското пълзяха нагоре, а кълбата се залюляха отново и нейният кавалер, летящият учител по танци все се опитваше, усмихнат, да докосне с буза слепоочието ѝ и в същото време опипваше голия ѝ гръб. Треската се събра на едно място, стана петпръстна. Когато музиката замря, той свали ръка. Треската пак се разля по цялото ѝ тяло.

Тя пак седеше до масичката, раздвижваше рамене, говореше надясно, говореше наляво, в главата ѝ се търкаляше кръгла болка. Стори ѝ се, че в очилата на Франц плуват червени и сини петна и реши, че в тях по някакъв начин се отразяват кълбата, които се олюляват над масата. Драйер непоносимо се смееше, пляскаше с длан по масата и силно се отмяташе назад. Тя протегна крак под масата, натисна. Франц трепна и стана, поклони се. Тя сложи ръка на рамото му. Музиката за миг си проби път през мъглата, стигна до нея, обкръжи я. Стори ѝ се, че всичко отново е наред, защото нали това е той, Франц, неговите ръце, неговите крака, неговите мили движения.

— Близо, още по-близо — измърмори тя, — за да ми стане топло...

— Уморен съм — каза той тихо. — Уморен съм до смърт. Моля те... не бива така...

Музиката се изправи на задни крака и се разпиля. Тя тръгна към масичката. Наоколо ръкопляскаха. Музиката възкръсна. Покрай нея се плъзна учителят по танци с яркожълта госпожица. Индуските очи на студента се мярнаха край лицето ѝ, той се покланяше, той канеше. Тя видя как Марта Драйер се притисна нежно към него, закрачи, закръжи.

Драйер и Франц останаха да седят сами. Драйер отмерваше с пръст такта, гледаше танцуващите и слушаше силния глас на певицата, наета от дирекцията. Певицата, нисичка, набита, невесела, крещеше с все сили и танцуваше: „Монтевидео, Монтевидео, ах нека не отива там милият ми Лео...“, танцуващите я блъскаха, тя повтаряше до безкрай отчаяния припев, дебелакът в смокинг, нейният съжител, ѝ съскаше да избере нещо друго, защото никой не се смее, а Драйер си спомняше с тъга, че това „Монтевидео“ го беше слушал и вчера, и завчера, пак го

обзе странна тъга и той се смути, когато певицата изведнъж се запъна и се усмихна. Франц седеше до него, облегат на масата, и също гледаше танцуващите. Беше малко пиян, раменете го боляха от гребането тази сутрин, беше горещо, яката му беше омекнала. Мъчеше го огромна, оглушителна тъга. Искаше му се да сложи чело на масичката и да остане така навеки. Той чувстваше, че го измъчват — изтънчено и безобразно, обръщат го наопаки, — и няма, няма край... Такава мъка човек не може да издържи, нещо трябва да се спуска, костите най-сетне ще изпрацят.

Той сякаш току-що беше дошъл на себе си, като болен — на операционната маса, и усети, че го режат. Огледа се, задърпа въженцето на кълбото, вързано за бутилката, и видя отражението в огледалото — тила на Драйер, кимащ в такт с музиката.

Той отмести очи, заплете поглед в краката на танцуващите и жадно се вкопчи в сияещата синя рокля. Чужденка със синя рокля и загорял на слънцето мъж със старомоден смокинг. Отдавна беше забелязал тази двойка — те се мяркаха като повторен образ насън, като лек лайтмотив, — ту на плажа, ту в кафенето, ту на крайбрежната улица. Но той едва сега осъзна този образ, разбра какво значи. Дамата в синьо беше с нежно начервени устни, нежни, сякаш късогледни очи, а нейният годеник или съпруг, с високо чело, с плешивини на слепоочията ѝ се усмихваше и в сравнение с тъмния тен зъбите му изглеждаха особено бели. Франц така завидя на тази двойка, че мъката му веднага стана още по-голяма. Музиката спря. Те минаха покрай него. Говореха високо. Говореха на съвсем непознат език.

И отново — вълна на хлороформ, безпощадната близост на Марта.

— Вашата леля танцува като богиня! — каза му студентът и седна до него.

— Ужасно съм уморен — отговори той ни в клин, ни в ръкав. — Днес дълго гребях. Гребният спорт е много полезен.

В това време Драйер казваше със смях:

— А аз мога ли да те поканя на един танц? Само веднъж. Обещавам да не те настъпвам.

— Да се прибираме — рече тихо Марта. — Нещо не ми е добре...

XIII

Примигвайки, още сънен, с жълта, разкопчана на корема пижама, Драйер излезе на балкона. Мокрите листа искряха ослепително. Морето беше млечносинкаво, цялото в трептящи пайети. Слънчеви петна пърхаха по перилата на балкона, по стъпалата на смешната стълба към градината. На възенце съхнеше банският на жена му. Той се върна в тъмната спалня, бързаше да се облече, за да замине за столицата. След три четвърти час потегляше автобусът, който щеше да откара по селските пътища до гарата. В полумрака той се поплиска в гумената вана. На балкона, като се взираше в сложеното на перилата сияещо огледалце, той с удоволствие се избърсна, леко напудри пламтящите бузи. Отново в полумрака, бодро се облече, извади от шкафа градската шапка.

От сумрака на леглото възникна изведнъж гласът на Марта.

— Сега ще идем сега да се поразходим с лодка, — измърмори тя забързано. — Ти ще ни срещнеш при скалата — побързай... побързай...

Драйер се потупа по бедрата да провери дали е сложил всичко в джобовете и се засмя:

— Събуди се, душице. Аз заминавам за града.

Тя измърмори още нещо, после изрече ясно:

— Дай ми вода.

— Бързам — каза той, — ти ще си вземеш. Хайде, ставай, тръгвай за плажа. Времето е райско.

Той се наведе над мъгливото легло, целуна я по косата и бързо излезе от спалнята. До тръгването на автобуса трябваше да успее да си изпие кафето.

Пи си кафето на терасата на казиното. Изяде две кифлички с мед. Погледна часовника си и изяде трета. Вече се мяркаха пъстри плажни халати, морето се разгаряше. Той запали цигара на крак, забърза към площада, където автобусът вече боботеше. Потеглиха.

Морето остана зад тях. Курортистите вече скачаха във водата, размахали голи ръце. От всички балкони се разнасяше нежният звън на сутрешните закуски. Франц машинално хвана под мишница гумената топка, изшляпа по коридора и почука на вратата на семейство Драйер. Мълчание. Той бутна вратата. Щорите бяха спуснати. Марта още спеше.

Той съобрази, че Драйер вече е заминал. Трябва тихичко да излезе. Нека спи. Това е добре. Той ще може спокойно да полежи на плажа.

Мъгливото легло изскърца; после прозвуча приглушен глас:

— Моля те, дай ми вода — каза с вяла настойчивост Марта.

Той намери в полумрака на умивалника гарафа и чаша, заля си, без да иска, пръстите, отиде с чашата до леглото. Марта се надигна бавно, освободи гола ръка, жадно засмука водата.

— Франц, ела тук — извика го тя със същия неизразителен глас.

Той седна на леглото до нея, предчувствайки навъсено, че сега ще почука камериерката.

— Аз май се разболях — рече тя замислено, без да вдига глава от възглавницата, и хвана уморено ръката му. — Седни по-близо. Да знаеш, той ще се върне след три дни. Аз май имам температура. И трудно дишам.

Забила глава във възглавницата, тя го прегърна с една ръка през шията и го привлече.

— Сега ще донесат кафето — каза Франц. — Ставай. Днес е слънчево, а тук е толкова тъмно.

Тя заговори пак:

— Иди до аптеката, купи ми аспирин. Ще полежа още малко. И кажи там да махнат Том — не спира да лае.

— Това не е Том, а кучето на съседите. Какво ти е?

— Моля те, Франц... Аз не мога да стана. И ме покрий с нещо.

Той сви рамене и я покри със завивката от съседното легло.

— Не знам къде им е тук аптеката — каза той нерешително.

— Донесе ли? — попита тя. — Какво донесе?

Той пак сви рамене и излезе.

Лесно намери аптеката. Освен тубичката с таблетки аспирин, купи и ножче за бръснене в пликче. Докато се връщаше по слънчевата крайбрежна улица към казиното, няколко пъти спира и поглежда

надолу към плажа. Край него мина вече познатата му двойка. Двамата бяха с халати, вървяха бързо и говореха високо на непознат език. Той забеляза, че го погледнаха и млъкнаха за миг. После, докато се отдалечаваха, заговориха отново и му се стори, че го одумват — даже произнасят презимето му. Духна ветрец, откъсна хартийката от тубичката в ръката му. Той изпита странно неудобство, безпричинното чувство, че ето този проклет щастлив чужденец, който бърза за плажа със своята почерняла прелестна спътничка, знае за него абсолютно всичко и може би с насмешка го съжалява, че ей този юноша го е оплела, залепила го е за себе си една застаряваща жена, вярно, красива е, и все пак прилича на голяма бяла жаба. Каза си, че безгрижните хора на морски курорт винаги са проницателни, подигравателни, злоезични. Досрамя го, усети треперещата си голота, едва прикрита от измамническия халат; замисли се, разтърси глава и като държеше с погнуса стъклената тубичка с таблетките, се върна в хотела. Даже не забеляза, че е изгубил на крайбрежната улица лекото листче, в което беше увита тубичката; листчето се плъзна по крайбрежната, легна, отново се плъзна, настигна забелязаната наскоро от Франц двойка; после вятърът отнесе листчето до пейката при спусъка към плажа. Там замислено я проби с острието на бастуна си греещият се на слънце старец. Какво стана с него после — не се знае: онези, които бързаха за плажа, нямаха време да го наблюдават. Посипаните с пясък дъски водеха надолу към червено-белите кошове. Влечеше те да отидеш час по-скоро до сините гънки на морето. Дъските свършиха. Нататък трябваше да върви по рохкавия бял пясък. Да познаеш своя кош, беше лесно — и не само по цифрата на него: има предмети, които невероятно бързо свикват с човека, влизат в живота му просто и доверчиво. Близко до този кош беше кошът на семейство Драйер; сега той беше празен; нито Драйер, нито жена му, нито племенникът... Заобиколен беше от огромен пясъчен насип. Нечие дете с червени гащета се катереше по него и пясъкът се стичаше на искрящи струйки. Госпожа Драйер щеше да е недоволна, че ето на, чужди деца се катерят и развалят. Отвъд насипа, вътре, на пясъка около коша вчерашният дъжд беше смесил следите от боси крака. Вече беше невъзможно да се намери например едрият отпечатък на Драйер или тесният, дългопръст на Франц. След известно време минаха учителят по танци и студентът, видяха, че още няма никого и си продължиха по пътя. „Мила,

обаятелна жена“ — каза единият, а другият погледна през плажа към крайбрежната улица, към редицата хотели, кимна и отговори „Сигурно ей сега ще дойдат. Можем след десет минути да се върнем.“ Но кошът още беше празен. Мярна се бяла пеперуда, която се бореше с вятъра. Някъде далеч викаше фотографът. Хората влизаха във водата, движеха в нея крака, сякаш караха ски. После — изригване, пръхтене — заплуваха.

И всички тези морски образи едновременно — сините сенки на кошовете върху пясъка, блясъкът на водата, пъстрите от пясъка и загара тела — всички тези образи, събрани в един слънчев рисунък, се отдалечаваха със скорост осемдесет километра в час, уютно настанени в душата на Драйер, и настояваха толкова по-настойчиво за внимание, колкото повече се отдалечаваше той от морето в дългия вагон на експреса. Приятното, вълнуващо предвкушване на работата, която го чакаше в града, стана някак блудкаво при мисълта, че ето сега, докато той, вече превърнал се в гражданин, седи във влака — там, край морето, на горещия пясък има блаженство, отмора, свобода... И колкото повече се приближаваше към столицата, толкова по-привлекателно му изглеждаше онова синьо, горещо, живо, което оставяше зад себе си.

Американецът изобщо не му хареса. Преди всичко говореше такъв английски, че нищо не можеше да му се разбере. Второ, имаше тежка, златна табакера като двете черупки на мида. Трето — той нито веднъж не се усмихна. Беше нисък, прозрачноблед, с рижа четина на главата, и непрекъснато повдигаше коженото коланче на панталона.

По време на представлението той мълча. В тишината се чуваше меката шумоляща стъпка на механичните фигури. Един след друг минаха: мъж със смокинг, юноша с бял панталон, делови човек с чанта под мишница — и отново в същия ред. На Драйер изведнъж му доскуча. Очарованието се беше изпарило. Тези електрически лунатици се движеха прекалено еднообразно, а в лицата им имаше нещо неприятно — някакъв съсредоточен и сладникав израз, който вече беше виждал много пъти. Гъвкавостта им беше, разбира се, нещо ново, бяха наистина изящно и меко изработени, но въпреки това от тях лъхаше вяла скука — особено непоносим беше юношата с бял панталон. И сякаш усетили, че студеният зрител се прозява, фигурите се оклюмаха, не се движеха съвсем съгласувано, една от тях — тази

със смокинга — смутено забави крачка, умориха се и двете други, движенията им ставаха все по-бавни, по-сънливи. Капнали от умора, две успяха да излязат и спряха вече зад кулисите, но деловият мъж в сиво замря наред сцената, въпреки че още дълго продължи да клати рамо и бедро, сякаш се беше залепил за пода и се опитваше да откъсне подметки. После спря. Изнемощял. Мълчание.

Драйер разбра, че всичко, което тези фигури са могли да дадат, те вече са го дали, а сега вече не трябва, лишени са от душа и привлекателност и значение. Той им беше смътно благодарен за вълшебната работа, която бяха свършили. Но сега вълшебството някак странно се беше изпарило. Нежната им сънливост само отвърщаваше. Хрумването беше омръзнало.

Той изслуша равнодушно всичко казано от американеца, който изведнъж мина на ужасно лош немски. Докато си слагаше разсеяно захар в кафето и предаваше захарницата на Драйер, американецът заяви, че фигурите са, разбира се, много хитроумни, много художествени, но... Сега той взе от ръцете на Драйер захарницата и от разсеяност пусна в чашката си още бучки.

Драйер, който го гледаше с любопитство, установи поне нещо интересно — единствената досега малка отлика; тя трябва да се използва. Американецът каза, че фигурите са много художествени, но да се заменят с тях живите манекени („Моля, вземете си захар“ — подкачи го Драйер) е рисковано. Може, разбира се, да се създаде такава мода (добави американецът, предавайки захарницата), но тя ще е нетрайна. Да, изобретението е любопитно и от него може да се извлече нещо, но пък, от друга страна... И колкото по-скучно говореше американецът, толкова по-твърдо се убеждаваше Драйер, че той жадува да купи изобретението и може да му се поиска грандиозна сума; но на Драйер му беше все едно. Фигурите бяха умрели.

Американецът отиде да се обади по телефона; остави на масичката претенциозната си златна табакера. Драйер я повъртя в ръце, учуден от човешката безвкусица. После се усмихна. Трябваше да се възнагради с нещо за изживяната скука. Как ли ще се развълнува американецът, как ще се засуети, а после ще засияе. Любопитна гледка. Американецът се върна. Драйер стана и двамата излязоха на улицата. Драйер мислеше, че той ей сега ще поиска да запали — и ще почне забавлението. Но американецът заговори пак за фигурите. Драйер го

прекъсна и разказа за много стария автомат-шахматист, който беше видял в един провинциален музей. Шахматистът беше облечен като турчин. На ъгъла те се сбогуваха. Уговориха се къде да се видят утре. Американецът добави, че вдругиден вечерта заминава за Париж — тъй че трябва да решат всичко без да отлагат... Като продължаваше да мисли за шахматиста и се питаше дали може да се направи например механичен ангел, който да лети, Драйер тръгна бавно по свечеряващата се улица. В края ѝ горещо пламтеше залезът. Вече близо до дома си видя, че един прозорец — прозорецът на спалнята — искри със златния блясък на залеза. Злато... Сепна се — чуждата табакера бе останала в джоба му. Няма страшно — утре ще може да я върне. Ще е още по-забавно. След вечеря той тихо се залови за английския, подръпвайки от време на време тъй нежното ухо на Том, който лежеше в краката му. В къщата беше някак леко и пусто без Марта. И много тихо — Драйер даже не разбираше защо е толкова тихо, докато не забеляза, че всички часовници в дома са спрели.

В спалнята беше отметната завивката само на неговото легло; другото беше цялото покрито над одеялото и с чаршаф. Бяло, безлико легло. Поличките на тоалетната масичка бяха празни, на стъклената подставка липсваше дантеленият кръг. Нямаше го и дългокракият негър, който седеше обикновено на нощното шкафче. Драйер угаси лампата и, обкръжен от странна тишина, незабелязано заспа.

Още в осем часа на сиво-синьото юлско утро, без да се обръсне и без да закуси, той пътуваше бързо с наета лимузина — отначало по познати улици, после по безименни, после по гладко шосе, покрай борови горички, поля, неизвестни села. До прозореца, в закрепена за стената метална вазичка трепереха като от треска прашни изкуствени цветя. След час покрай него нахлу малко градче, после се приближи алена фабрика, завъртя се и изчезна. Мярна се велосипедист, като отпуснат край на ластик. И отново — поля, бурно търкалящи се ниви, дървета, които се изкачваха тичешком по хълмовете, за да виждат по-добре. След още час, отново в градче, трябваше или да пълнят бензин, или да поправят нещо. После — чудовищно продължително чакане пред спуснатата бариера. Птиците пееха звънливо и миришеше на сено. Профуча влак. И отново, все по-бързо, по бялото шосе... седи се неудобно... подмята те... рамките пращят... наоколо плющи зеленина. Той се изпоти, затърси кърпата и извади, озовала се кой знае как в

джоба му, златна табакера във формата на мида — с две цигари. Той машинално ги изпуши. Вторият фас падна на десет километра от първия. Сега покрай него се олюляваха лилавите вълни на калуната. Мярна се вятърна мелница, която не успя да направи дори едно пълно завъртане на крилете.

Наоколо се стълпиха някакви къщурки, после се провалиха вдън земя. Ехото изкънтя по честите стволоче на гората; и отново поля...

Пристигна към един по обед. Младежът — студент, синът на Шварц от Лайпциг, го посрещна, взе нещо да му обяснява.

— Вие ли ми се обадохте, с вас ли говорих? — попита пътьом Драйер. Студентът закима, взимайки две стъпала наведнъж. В коридора Драйер видя онзи втория — учителя по танци, който крачеше назад-напред като часови. Драйер влезе бързо в спалнята. Вратата тихо се затвори. Студентът и учителят по танци замряха в коридора.

— Професорът още там ли е? — попита шепнешком студентът.

— Да — каза учителят по танци, — още е там. Провървя ни все пак...

Те млъкнаха, загледани в бялата врата с номер 21; мислеха за това колко им бе провървяло, че в списъка на курортистите бяха открили много известен лекар. Бялата врата се отвори; излезе Драйер и с него — загорял плешив старец с раиран плажен халат. От джоба на халата стърчеше стетоскоп.

— Не съм много доволен. *Pneumonia cruposa*, и в такъв галоп.

— Да — каза Драйер.

— Аз още снощи бях недоволен. Вашата съпруга има странно сърце.

— Да — каза Драйер.

— Дишането й достигна до петдесет в минута. Много нервна болна. Следобед ще мина пак.

— Да — каза Драйер.

Докторът му стисна ръката и, като придържаше полите на пищия си халат, слезе тържествено по стълбата, прекоси хола и излезе на слънчевата и ветровита крайбрежна улица. На пейката пред хотела седеше съвсем неподвижно, със сините си очила, Франц.

— Пристигна вашият чичо — обвя го с халата си докторът. Когато той отмина, Франц стана и бавно тръгна в противоположната посока, вдясно, покрай кафенето. После спря, навел глава. Направи

още няколко крачки, бавно застина пак; после с усилие се обърна и тръгна към хотела. Качи се по стълбата, скърцайки с длан по перилата. Коридорът беше празен. Той спря пред вратата с номер 21. След малко тя се отвори. Излезе едра и беззвучна милосърдна сестра, понесла нещо завито в пешкир. Пътюм тя погали по главата момиченце със синьо халатче и лопатка в ръката и изчезна зад завоя на коридора. После сестрата се върна пак така беззвучно и деловито. Вратата се отвори (чу се нечие странно мърморене) и бавно се затвори. Франц се облегна на стената, оттласна се и крадешком си тръгна. Но не успя да се скрие. Вратата отново се отвори и на пръсти излезе Драйер.

— Ще ида да хапна — каза той и погледна виновно Франц. — Да вървим. От снощи нищо не съм ял.

В трапезарията те седнаха в едно ъгълче; обядващите ги гледаха с нескрито любопитство. Драйер мълчаливо и бързо се залови за супата. Жълтата четина по небръснатите му бузи странно го състаряваше. И Франц ядеше супа. Пак така мълчаливо беше изядено и печеното.

— Можем да минем без десерт — заяви разсеяно Драйер и бръкна за клечката за зъби. Извади голямата златна мида. Погледна я намръщено и с погнуса я хвърли на масата.

— Шегичката се провали — рече той подигравателно. Помълча и пак се усмихна.

— Да ти кажа, Франц — стана ужасна глупост. Собственикът на това нещо утре си заминава. Седяхме с него в едно кафене и аз случайно си го присвоих.

Франц облиза устни и преглътна, сякаш искаше нещо да каже.

— Ужасна глупост — повтори Драйер. — Същинска катастрофа. Човекът сигурно обикаля целия град. Какво да правя сега? С тази златна гадост...

Той гледаше мидата и му се струваше, че именно тя е ужасът, който го потиска, и ако се отърве някак от нея, ужасът ще отmine и болката в хълбока на Марта ще отmine, болката ще отmine и всичко ще стане каквото си беше...

Франц изстиска най-сетне от себе си каквото искаше да каже:

— Аз ще я занеса. Дай ми я, ще му я занеса.

— Благородно от твоя страна, Франц. Наистина ли ще го направиш?

— Довечера, с последния влак — отвърна развълнувано Франц, без да сваля поглед от златната мида. — Аз ще я занеса... аз ще я занеса.

„Добро момче“ — помисли си бързо Драйер и усети гъдел в угълчетата на очите.

Той извади визитна картичка и писалка, подпря се на балюстрадата на стълбата, написа няколко думи, даде картичката на Франц.

— Много благородно, приятелю.

И двамата не забелязаха как се намериха отново в коридора пред бялата врата. Като видя вратата, Франц потрепери и грабна мидата от ръката на Драйер. Драйер кимна, въздъхна и тихо отвори вратата. На Франц пак му се стори, че чува мърморенето на Марта, бързото ручене на бълнуването. Но вратата се затвори; той се обърна, озърна се през рамо и бързо се махна. Бълнуването остана в полутъмната стая.

По вълните, по малките кръгли вълни, които се надигаха и спадаха — бързо и съзвучно с нейното дишане, — Марта плуваше в бяла лодка, а на веслата седяха Драйер и Франц. Франц бодро ѝ се усмихваше над главата на Драйер, а в очилата му трептеше прекрасен отблясък. Франц носеше дълга нощница с отворена яка, а лодката пропадеше и изохкваше, сякаш беше с пружини. Марта каза: „Време е, можем да почнем.“ Драйер стана. Франц също стана и двамата се олюляха, засмяха се и здраво се прегърнаха. Дългата риза на Франц се вееше на вятъра и ето, той вече стоеше сам, смееше се и се поклащаше — а от водата стърчеше ръка с разперени пръсти и венчална халка.

„С веслото!“ — каза Марта и се задави от смях. Франц вдигна веслото — ръката изчезна. Те бяха сами в бялата лодка. И това вече не беше лодка, а мраморна масичка в кафене на открито и Франц седеше по нощница срещу нея, но сега беше все едно, че е толкова смешно облечен. Те пиеха кафе, но я мъчеше ужасна жажда, Франц духаше, наведен над чашката си, а Драйер удряше по масичката с марокенения си портфейл, викаше келнера. Тогава тя погледна Франц, а Франц се усмихна и каза нещо на Драйер на ухо; Драйер се засмя, стана и тръгна подир него. Марта остана сама; чакаше, а столът, на който седеше, ту се вдигаше, ту се връщаше на мястото си, защото кафенето сигурно беше плаващо. И ето, Франц се върна сам, понесъл метнато през ръка чуждо синьо сако; кимна многозначително и хвърли сакото на стола до

нея. Марта искаше да целуне Франц, но масата стоеше между тях и мраморният ѝ край се опираше болезнено в гърдите ѝ. Донесоха още кафе, три чашки, три кафеничета и тя не осъзна веднага, че едната порция е излишна. Кафето не утоляваше жаждата, тя напразно го духаше, а после реши, че понеже ръми, трябва да почака дъждът да разрежи кафето. Но и дъждът беше горещ, а Франц доказваше, че трябва да се върнат къщи и къщата вече беше тук — отвъд поляната, познатата вила с тераса. „Да вървим“ — каза тя и тримата станаха, а Драйер, бледен и потен, занавлича синьото си сако. Тогава тя се развълнува, защото това беше нечестно, незаконно. Франц разбра и почна да увещава за нещо Драйер и да го повежда нанякъде, а Драйер вървеше, олюляваше се и все не можеше да улучи ръкава. Франц се върна сам, но още не се беше приближил, когато Драйер вече се появи, макар по-отдалече, беше тръгнал предпазливо обратно, а лицето му беше мъртвешки бледо. Като я поглеждаше изкосо, той седна мълчаливо на веслата. Франц избута лодката, а Марта бе обзета от такова нетърпение, че щом лодката се олюля и заплува, веднага се развика и затропа с крак. Всичко се заклати, тя искаше да стане, нечие весло се препречи пред гърдите ѝ, то не я пускаше, а бялата риза на Франц се издуваше от вятъра... И пак бяха само двамата — но нещо ѝ казваше, че не всичко е направено, че това още не е краят — въпреки че Франц вече я прегръщаше, притискаше с бързи ръце ребрата ѝ. А тя изведнъж разбра: сакото... Сакото лежеше на дъното на лодката, синьо, разперено — но гърбът вече подозрително се издуваше, ръкавите набухваха, той се опитваше да се изправи на четири крака. Тя грабна сакото, двамата с Франц силно го разлюляха и го хвърлиха. Но то не искаше да потъне — шаваше над вълната като живо. Тя го заблъска с веслото, то се вкопчваше във веслото, искаше да изплува. Но тя изведнъж си спомни, че часовникът бе останал в него — и тогава сакото почна бавно да потъва, като движеше едва-едва омаломощени ръкави. Марта и Франц гледаха прегърнати как то изчезва, а когато най-сетне нещо изджвака и върху водата остана само разширяващ се кръг — тя разбра, че най-сетне е свършено, че сега работата наистина е извършена и я заля огромно, бурно, невероятно щастие. Вече дишаше леко, слънцето трептеше, а тя изпитваше и спокойствие, и чувство на освобождение, и благодарност. Франц докосваше с бързи ръце ту раменете, ту бедрата ѝ, а през прозорците се подаваше ярка зеленина,

бялата маса беше сервирана за двама... И щастието все растеше, преминаваше по цялото тяло... щастие, свобода... неузвимо тържество...

Бълнуването ѝ протичаше извън времето, никой не можеше да разбере какво брътви. От време на време вратата се отваряше и пак тихо се затваряше. И имаше една минута посред нощ, когато Драйер се озова в коридора, в дълбок мрак, той плъзгаше ръка по стената, търсеше отчаяно ключа за лампата.

Франц се събуди. Минаваше полунощ. Влакът влизаше в гарата. Столицата. Не носеше нито палто, нито куфар. В ушите му още звучеше несвързаният ѝ брътвеж. Настръхнал от нощния студ, той влезе в бюфета, рухна на канапенцето. Тук-таме седяха мълчаливи, прегърбени хора. От време на време силно изкънтяваше отместван стол.

Облекчението, което изпита отначало, след като се откъсна от нейното бълнуване, скоро отмина. Бягството беше мнимо. Знаеше, че ако Марта оживее — той е загубен. Тя ще си върне предишната сила, срещу която той е безсилен и е загинал. Франц си представи с толкова сладостна яснота възможната смърт на Марта, та за миг повярва, че Марта наистина ще умре. После изведнъж, без преход, си представи и друго — дългото житие-битие с начервена опулена старица — и натрапчивия ежечасен страх.

На разсъмване той се озова, кой знае защо, застанал на някакъв мост. На стълба, до спасителния пояс имаше пожълтели рисунки под стъкло. Мустакат мъж с панталон и жилетка плува, хванал под мишница друг мустакатко. След час, може би след два Франц пиеше кафе в кръчма, в която на стената имаше надпис в стихове: „Хапвай, пийвай и се смей — за политика — недей!“ Той взе да брой седналите в кръчмата. Ако числото им е четно, тя ще умре, ако е нечетно — ще оживее. Бяха седмина мъже — всичките шофьори или хамали — и някаква жена. Не знаеше да брой ли и нея, дали е от клиентите или е жената на кръчмаря — и дълго разсъждава над този въпрос.

След известно време се намери отново на мост. В тази зелена като морска болест сутрин той непрекъснато се озоваваше на мостове и сега взе да гадае четен или нечетен е номерът на трамвая, който се приближаваше отдалеч. Трамваят мина по моста; изобщо нямаше номер и прозорците му бяха заковани.

Към десет тръгна за друга част на града, за хотела, в който живееше американецът. Мидата и бележката на Драйер той предаде на рецепцията на хотела. Изгледаха го неуверено и подозрително. Той сви глава в рамене и излезе.

После седя на пейка в парка със смътната мисъл, че цялото това скитане е някаква ужасна карикатура на онова скитане много отдавна, когато се правеше, че ходи на работа... На пясъка имаше слънчеви кръгове. Почна да ги брои. Тревогата ставаше нетърпима. Влечеше го да се върне — при онази бяла врата, — но завръщането беше толкова страшно. От време на време го обземаше отвратителна, отпускаща дрямка. Той заспа на пейката, после в ресторанта, а като се събуди, дълго не можа да разбере какво му казва сърдитият келнер. Тази смесица от дрямка и най-остра тревога беше странно състояние — сякаш за душата му спореха две сили, които дърпаха ту на една, ту на друга страна. Той се приближаваше постепенно към гарата, по все по-малки и по-малки улички и често спираше, замрял, а после пак заспа в странна къщичка, нещо като планинска хижа, в която го пусна да влезе чиста старица с престилка. Най-сетне, към пет часа, се озова на гарата и из целия път го тресеше, той крачеше назад-напред по коридора и грохотът на колелата му напомняше ужасното мърморене.

Беше вече доста тъмно, когато се прекачи в автобуса. Стори му се, че шофьорът хитро го погледна — знам, един вид, ама няма да кажа. Съседите разглеждаха с любопитство прашните му обувки. Забеляза, че всичко, което вижда, е пресечено от горе на долу с неясна ивица, сякаш е зачертано. Съобрази, че едното му стъкло се е спукало, но не можа да си спомни как е станало. Най-сетне пристигнаха. Като се мъчеше да усмири с бърза крачка нетърпимото треперене на краката, той тръгна към хотела. Някой го настигна и му предаде шапката, забравена в автобуса. Той ускори крачка, приближи хотела, потърси с очи. На осветения балкон седеше Драйер и четеше вестник.

Вълнението веднага се уталожих. Значи е жива, кризата е минала. Той се заизкачва вяло по стълбата от градината към балкона. В душата му беше пусто, глухо, покорно.

Чул скърцането на стъпалата, Драйер бавно обърна глава. Франц погледна лицето му, вяло си каза, че той сигурно има силна хрема. Драйер издаде с гърло неопределен звук, бързо стана и отиде до перилата.

Той стоеше с гръб към Франц, прокарваше пръсти по дървената балюстрада. На масата, под лампата, се търкаляше скъсано парче стар, измачкан вестник. Франц погледна вестника, отново гърба на Драйер, погледна и изведнъж отвори уста. Раменете на Драйер се раздвижиха един-два пъти, сякаш сакото му беше тясно. Той вече не мърдаше пръсти, а удряше равномерно балюстрадата с ръба на дланта. После гърбът му отново потрепери и той бързо, без да се обръща, пхна ръце в джобовете.

Той не се решаваше да извади кърпата, не се решаваше да покаже лицето си на Франц. В нощната тъма, в която гледаше, имаше само едно: усмивката — онази усмивка, с която тя бе умряла, най-прекрасната, най-щастливата усмивка, играла някога на лицето ѝ, вдълбавала две сърповидни трапчинки и озарила влажните устни. Красотата си отива, на красотата не успяваш да обясниш колко я обичаш, красотата не можеш да задържиш и това е единственото тъжно нещо на този свят. Но колко тъжно! Не можеш да задържиш тази изплъзваща се, топяща се красота с никакви молитви, никакви заклинания, както не можеш да задържиш бледнеещата дъга или падащата звезда. Не бива да мислиш за това, трябва известно време нищо да не виждаш, нищо да не чуваш — но какво да правиш, ако доскорошният живот на човека още е отразен във всички предмети, върху всички лица, и му е невъзможно да гледа Франц и да си спомни слънчевия плаж и Франц с нея, жива, как играе на топка.

— Топката — каза Драйер, без да се обръща. — Топката...

Той прочисти гърло, искаше да добави, че топката още е в нейната стая — но почувства, че не може.

Впрочем Франц вече не беше на балкона. Само някакви дребни белезникави пеперуди и някакви зелени мушици кръжаха около лампата и пълзяха по бялата покривка.

Безшумно, без да изскърца с нито едно стъпало, Франц слезе по балконската стълба. Тръгна покрай крилото на хотела, стъпвайки в тъмното по лехите с цветя и се върна през празнично осветения хол. Сложил длан на уста, за да задържи някак смеха, който го задушаваше, разкъсваше ноздрите му, издуваше корема му, той заповяда мимоходом на келнера да му донесе вечеря в стаята. Като продължаваше да крие треперещо лице и нагласяше танцуващите очила, той се качи в стаята

си. В коридора спря слугинята, едра розова мома с бенка на шията, и с възглух глас ѝ каза:

— Утре ме събудете не преди десет и ето ви две марки.

Момата благодари, закима, очите ѝ светнаха игриво, тя се обърна, продължи бързия си път. Той си каза за миг, че сигурно е могъл да я ощипе сега, без да отлага за утре. Смехът най-сетне се изтръгна. Той дръпна рязко вратата на стаята си. На госпожицата в съседната стая ѝ се стори през сън, че до нея, зад стената, се смеят и говорят отведнъж няколко пийнали хора.

Юли 1927 — юни 1928

Издание:

Автор: Владимир Набоков

Заглавие: Поп, дама, вале

Преводач: Лиляна Минкова

Година на превод: 2008

Език, от който е преведено: Руски

Издание: Първо издание

Издател: ИК „Фама“

Град на издателя: София

Година на издаване: 2008

Тип: роман

Националност: Руска

Печатница: „Симолени“

Редактор: Мария Коева

Художествен редактор: Олга Стоянова

Коректор: Мария Христова

ISBN: 978-954-597-306-2

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/2420>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.